

ՊԱՐՈՒՇ ԴԱՎԹՅԱՆ

ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆԸ ԾԱՌԱՅԵԼԸ
ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՐՉՐԱԳՈՒՅՆ ԱՐԺԵՔ 4

ՍԵՐԳԵՅ ՍԱՐԱԲՅԱՆ

ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԻ ՀԻՄՔՈՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ
ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ
(Օրենսդրական առկա կարգավորումների
և կարգադրման միտումների մասին իրավական վերլուծություն) 13

ՋՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԱՐՄԱՆ ԴՈՒԿՍՅԱՆ

ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԻՅ ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԿՋԲՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԻ ՍԱՄԻՆ 19

ՌՈՍԱՆ ԱԼԱՎԵՐԴՅԱՆ

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ՋՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ 26

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՄՇԵՐ ՀԱԿՈԲՅԱՆ

ՄՐՅԱԿՑԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՄԵԽԱՆԻՉՄՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ԵՎ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 42

АНИ АКОПЯН

РОЛЬ СУДА ЕС В ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ЕС
И В РАЗВИТИИ ПРОЦЕССА
ИНТЕГРАЦИИ ЕВРОПЕЙСКИХ ГОСУДАРСТВ 60

YEGHIAZAR AVAGYAN

THE EFFECTIVENESS OF THE CONVENTION
ON THE SETTLEMENT OF INVESTMENT DISPUTES
BETWEEN STATES AND NATIONALS OF OTHER STATES
AND BILATERAL INVESTMENT TREATIES
FOR DEVELOPING COUNTRIES 68

RUBEN MELIKYAN

THE EVOLUTION OF “TRIBUNAL ESTABLISHED
BY LAW NOTION (ARTICLE 6)”
UNDER THE ECHR JURISPRUDENCE 86

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

ՀՀ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ 94

РЕЗЮМЕ 112

Գարուշ ԴԱՎԹՅԱՆ

*ՀՀ քաղաքացիական ծառայության խորհրդի
աշխատակազմի իրավաբանական վարչության պետ,
իրավագիտության թեկնածու*

ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆԸ ԾԱՌԱՅԵԼԸ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՉՐԱԳՈՒՅՆ ԱՐԺԵՔ

Պետական կառավարման համակարգում ընթացող բարեփոխումների շարքում առաջնային տեղ է հատկացված հանրային ծառայության բարեփոխումներին: Այս ոլորտի համար բեկումնային էին 2001-2002 թվականները, երբ Հայաստանի Հանրապետությունում ընդունվեցին հանրային ծառայության ոլորտը կանոնակարգող օրենքները: Իրականացվող բարեփոխումների հիմնական նպատակն էր ունենալ կայուն հանրային ծառայություն, որը հիմնված պետք է լինի այնպիսի արժեքային համակարգի վրա, որը կնպաստեր հասարակության ու պետության զարգացմանը: Սակայն հանրային ծառայության նոր արժեքների արմատավորմանը խանգարում է հանրային ծառայողների՝ սեփական գործունեության նշանակության չգիտակցումը: Այսօր հանրային ծառայողները տարբեր կերպ են ընկալում այն հարցը, թե ում են ծառայում՝ պետությանը, հասարակությանը, իր կուսակցությանը, նախարարին, աշխատակազմի ղեկավարին, իր անմիջական ղեկավարին, թե ինքն իրեն. այս շրջանակը կարելի է մեծացնել: Սա այն կարևոր և սկզբունքային հարցերից է, որին ճիշտ պատասխան տալու դեպքում վստահ կարելի է

ասել, որ հանրային ծառայությունն իրականացնում է իր առաքելությունը, և պարզ կանխորոշված են ողջ համակարգի էությունն ու ուղղվածությունը: Հանրային ծառայողների գործունեությունն այսօր ուղղված է ոչ թե հասարակությանը ծառայելուն, այլ սեփական կամ կուսակցական շահերի բավարարմանը հասարակության շահերի հաշվին: Միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ սեփական դերի ճիշտ ընկալումը և հասարակությանը ծառայելու գիտակցումը բարձրացնում են հանրային ծառայության արդյունավետությունը:

Հանրային ծառայությունը պետության կարևորագույն լծակներից է սահմանադրական նպատակներին հասնելու և պետական քաղաքականությունն իրականացնելու համար: Պետական ծառայությունը պետական է այն պատճառով, որ այն ոչ միայն պետական ապարատի վարչական-բյուրոկրատական տարրն է, այլև նախ և առաջ հանրային-իրավական կարգավորման սոցիալական ինստիտուտը: Այսպիսի մոդելի դեպքում պետական ծառայողի համար գլխավորը ժողովրդին բարեխիղճ և ինքնամոռաց ծառայելն է, պետական ապարատում ծառայողական պարտականությունների կատար-

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ման միջոցով պետության նպատակների և գործառույթների որակական իրականացումն է:¹ Հանրային ծառայությունը ոչ միայն իրավական, այլ նաև բարոյական համակարգ է, որը պետք է հիմնված լինի բարոյական արժեքների վրա: Նրա առաքելությունը հասարակությանը ծառայելն է, քաղաքացիների իրավունքների ու ազատությունների պահպանությունը և պետության շահերի պաշտպանությունը: Հանրային ծառայողի բարոյական նկարագիրը բարձր աստիճանի վրա կարող է մնալ միայն այն դեպքում, եթե նա հստակորեն հասկանում է, որ ծառայում է հասարակությանը, իսկ դրան կարելի է հասնել, երբ հանրային ծառայողները դավանում են բարձր ու անշահախնդիր իդեալների: Իսկ եթե նրանք մնան իդեալներ չունեն, ապա նրանց բարոյական ոգին ավելի թույլ կլինի, որի հետևանքով կտուժեն հասարակությունը և պետությունը: Բարոյական ոգին ամենակարևոր շարժիչ ուժն է: Այդ շարժիչ ուժի արագությունը կարելի է էականորեն մեծացնել, եթե հայտնի են սկզբնական մղումն առաջ բերող գործոնները:² Այդ պատճառով հանրային ծառայության պետք է ներգրավել այնպիսի անձանց, ովքեր նվիրված են պետությանը և պատրաստ են ծառայելու հասարակությանը: Ծառայողի կարգավիճակը նրան պարտավորեցնում է մտնել սոցիալական, այդ թվում՝ իրավական հարաբերությունների մեջ այն սուբյեկտների հետ, ում նա ծառայում է կամ սպասարկում:³ Ուստի անհրաժեշտ է հանրային ծառայության համակարգի համար սահմանել այնպիսի արժեքներ, որոնք կն-

պաստեն հանրային ծառայության հասարակական, սոցիալական կարգավիճակի և հեղինակության բարձրացմանը: Նման չափանիշներ սահմանելու դեպքում անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև այն հանգամանքը, որ հանրային ծառայողները նույնպես ունեն իրենց պահանջմունքները, օրինական շահերը, որոնք էլ իրենց հերթին պետք է բավարարվեն պետության կողմից: Եթե պետությունն օբյեկտիվ կամ սուբյեկտիվ պատճառներով չի իրականացնում այն, ապա հանրային ծառայողները բավարարում են իրենց պահանջմունքները՝ հաշվի չառնելով նաև այն արժեքային համակարգը, որին կոչված են պահպանելու: Իրավունքի և ազատության առաջնայնության լուրջ խախտում պետք է համարել այն դեպքերը, երբ իրենք՝ քաղաքացիական ծառայողները, չեն պաշտպանում մարդու իրավունքները, որոնց պաշտպանությունը իրենց գործունեության էությունն է:⁴ Պարտավորեցնող սահմանադրական նորմը, որն ապահովում է մարդու իրավունքների և ազատությունների առաջնայնությունը, հանդիսանում է (պետք է հանդիսանա) պետական ծառայության առանցքը: Իսկ դա նշանակում է, որ պետական ծառայության ինստիտուտը գոյություն ունի ոչ թե ինքն իր համար, ոչ պետական հզորության մարմնավորման համար, ոչ այս կամ այն քաղաքական առաջնորդի հավակնությունները բավարարելու համար, ոչ փրկչական նախագծերի իրականացման համար, այլ առաջին հերթին այնպիսի իրավական կարգի ապահովման համար, որի դեպքում առավելագույնս պաշտպանված է

մարդկային արժանապատվությունը, մարդու իրավունքների և ազատությունների իրավաբանորեն արտահայտված պաշտպանվածությունը:⁵

Հայաստանի Հանրապետությունում հասարակությանը ծառայելու գաղափարի համար իրավական հիմք պետք է համարել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը, որի 2-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին: Հաշվի առնելով, որ ժողովուրդն է ձևավորում իշխանությունը, հետևաբար իր ձևավորած իշխանությունը պետք է ծառայի իրեն: Այս դրույթը ոչ միայն իրավական, այլ նաև բարոյական հիմք պետք է լինի բոլոր հանրային ծառայողների համար: Ծառայելով պետությանը՝ հանրային ծառայողը ծառայում է հասարակությանը, իսկ հասարակությանը ծառայելը ցանկացած ժողովրդավարական պետության հանրային ծառայության գերնպատակն է:

Այս համատեքստում կարևոր է նաև, թե մենք ինչ ենք հասկանում «ծառայել» եզրույթի ներքո: Հայերենի բացատրական բառարաններում «ծառայել» բառը մի քանի իմաստ ունի, սակայն այդ բացատրություններում առկա են նաև մեզ հետաքրքրող որոշ մոտեցումներ, մասնավորապես՝ «Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարանում» ծառայել նշանակում է իբրև ծառայող պաշտոնավարել⁶, «Արդի հայերենի բացատրական բառարանում» ծառայել եզրույթը բացատրված է՝ «վարձու աշխատանք կատարել (մտավոր գործունեության բնագավառում կամ ֆի-

զիկական բնույթի, բայց ոչ թե արտադրության մեջ, այլ որևէ կարգի սպասարկությամբ)⁷», իսկ «Հայերենի բացատրական բառարանում» ծառայել նշանակում է վարձով պաշտոն կատարել որևէ պետական կամ հասարակական հիմնարկում:⁸ Ընդհանրացնելով՝ կարող ենք ասել, որ ծառայել նշանակում է վարձատրությամբ պետական մարմնում պաշտոն զբաղեցնել: Այստեղ, կարծում ենք, տեղին է մեջբերել նաև «Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարանում» տրված հետևյալ բացատրությունը՝ «մեկին որևէ ծառայություն մատուցել, մեկի տվյալ կարիքը, պահանջը կամովին կատարել, մեկին օգտակար լինել»: Հանրային ծառայողները ծառայություն են մատուցում հասարակությանը՝ բավարարելով վերջինիս պահանջները, այսինքն՝ ծառայում են հասարակությանը՝ անկախ իրենց դիրքից և պաշտոնից: Յուրաքանչյուր հանրային ծառայող պետք է այս գիտակցումով կատարի իր ծառայողական պարտականությունները:

Հասարակությանը ծառայելը, լինելով հանրային ծառայության հիմնական արժեքներից մեկը, ենթադրում է, որ հանրային ծառայողը պետք է նվիրված լինի իր պետությանն ու ժողովրդին, լինի հայրենասեր⁹, ընկալվի որպես ժողովրդի ծառայող¹⁰ դեկավարվի պետական շահերով¹¹, իր վարքագծով նպաստի հասարակության վստահության պահպանմանը պետական կառավարման մարմինների և հանրային ծառայողների նկատմամբ:¹²

Կան պետություններ, որոնք իրենց օրենսդրությամբ ամրագրել են

հասարակությանը ծառայելու գաղափարը: Մասնավորապես՝ «Պետական հանրային պաշտոնատար անձանց մասին» Ճապոնիայի օրենքի 96-րդ հոդվածի համաձայն՝ բոլոր ծառայողները պետք է ծառայեն որպես ամբողջ ազգի ծառա և հանուն հանրային շահերի:¹³ «Պետական ծառայության մասին» Չինաստանի Ժողովրդադեմոկրատական Հանրապետության օրենքի 12-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ պետական ծառայողները պարտավոր են ամբողջ հոգով և մտքով ծառայել ժողովրդին և լինել նրա մշտական վերահսկողության տակ:¹⁴ «Քաղաքացիական ծառայողների մասին» Հունաստանի օրենքի 24-րդ հոդվածի համաձայն՝ քաղաքացիական ծառայողը համարվում է պետության կամքի կատարողը, ծառայում է միայն ժողովրդին և պարտավոր է հավատարիմ լինել Սահմանադրությանը, նվիրված՝ հայրենիքին և ժողովրդավարությանը:¹⁵

Հայաստանի Հանրապետությունում պետական ծառայությունները կարգավորող օրենսդրությամբ նմանատիպ նորմեր սահմանված չեն: Մակայն պետք է նշել, որ պետական ծառայությունները կարգավորող Հայաստանի Հանրապետության որոշ օրենքներում ժողովրդին ծառայելու գաղափարն իր ամրագրումը ստացել է ծառայողների կողմից տրվող երդմանը վերաբերող հոդվածներում. օրինակ՝ «Քաղաքացիական ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 16-րդ հոդվածի համաձայն՝ առաջին անգամ քաղաքացիական ծառայության պաշտոն զբաղեցնող անձը տալիս է եր-

դում. «Ստանձնելով Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական ծառայողի պաշտոնը՝ հանդիսավոր երդվում եմ՝ հավատարիմ ծառայել Հայաստանի Հանրապետության ժողովրդին ...»:¹⁶ Մակայն պետք է ընդունել, որ քաղաքացիական ծառայողների մի զգալի հատված չի գիտակցում իր տված երդման արժեքը և ընդհանրապես իր գործունեության նպատակը: Մեր կարծիքով, ժողովրդին ծառայելու գաղափարը պետք է ուղղակի ամրագրվի պետական ծառայությունները և համայնքային ծառայությունը կարգավորող Հայաստանի Հանրապետության համապատասխան օրենքներում, իսկ սույն դրույթը կյանքի կոչող մեխանիզմներն անհրաժեշտ է ավելի արդյունավետ դարձնել: Հանրային ծառայությունը պետք է լինի գիտակցված գործունեություն՝ հանուն պետության և հասարակության շահերի: Վերջիվերջո, պետական կառավարման համակարգում ձեռնարկված ցանկացած քայլի վերջնական նպատակը պետք է լինի հասարակությունը, հանրային շահը: Պետական ծառայությունը դառնում է ավելի արդյունավետ, եթե չափանիշ է դառնում հասարակությանը ծառայելու որակը:¹⁷ Անցնելով հանրային ծառայության՝ անձը պետք է գիտակցի, որ ծառայում է հասարակությանը՝ կյանքի կոչելով սահմանադրական նորմը: Ակնհայտ է, որ հանրային ծառայությունը երբեք չի դառնա արդյունավետ, եթե այն կոչված լինի ծառայելու անձնական կամ կուսակցական շահերին:¹⁸ Հասարակությանը ծառայելու զգացումը պետք է բարձրացնի հանրային ծառայության հեղինակու-

թյունը և նշանակությունը: Հանրային ծառայողների մոտ հասարակությանը ծառայելու բարոյական գիտակցումը պետք է նմանվի գինվորականի բարոյական գիտակցությանը, ովքեր ծառայում են պետությանը: Այստեղ կարևոր է այն, որ հասարակությանը ծառայելու գաղափարը չպետք է բացարձակացվի, ուստի անհրաժեշտ է նրանց համար ձևավորել այնպիսի արժեքային համակարգ, որ հանրային ծառայողի գործողություններն ուղղված լինեն դեպի պետության կայունությունը, զարգացումը և հասարակության բարօրությունը:

Այսօր մեզ մոտ առկա մի շարք օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հանգամանքներ ստիպում են, որ հանրային ծառայողները ծառայեն ոչ թե հասարակության, այլ անձնական, խմբային կամ կուսակցական շահերին: Բյուրոկրատիզմը՝ որպես սոցիալ-պաթոլոգիական գծերի կրող, սկսվում է այնտեղից, երբ ապարատի ծառայողների որոշ մասի շահերը դառնում են ինքնանպատակ, կտրվում են հասարակական և պետական շահերից, բավարարվում են անկախ կամ ի վնաս գործին, որին կոչված է ծառայելու կառավարչական ապարատը: Փոխանակ պետական քաղաքականությանը ծրագրված հասարակական նպատակներին հասնելու միջոց լինելու՝ ապարատը հասարակական միջոցները հարմարեցնում է իր բյուրոկրատական նպատակներին, որոնք մասամբ սեփական են, սակայն փոքրինչ քողարկված հասարակական մոտիվացիայով, մասամբ էլ արտահայտում են հասարակության ոչ մեծ ընտրանու շահերը, որոնք սերտ կապված են չինովնիկական «դասի» հետ: Ամեն դեպքում հասարակական

և պետական գործերի հաշիվը ապարատը վարում է «իր կողմից»: Առաջանում է իրավիճակի լրիվ խեղաթյուրում, կառավարումը գործում է կառավարման համար, ինքն իր համար, և ոչ թե ապարատն է ծառայում հասարակությանը, այլ հասարակությունը հարկադրված սպասարկում է ապարատին:¹⁹ Որպեսզի հանրային ծառայողները ծառայեն հասարակությանը, անհրաժեշտ են մի շարք գործոններ, մասնավորապես՝ պետք է վերաիմաստավորվեն հանրային ծառայության արժեքները, բարելավվի հանրային ծառայողների բարոյական նկարագիրը, ներդրվի հանրային ծառայողների բարոյական վարքի խթանման համակարգ, խրախուսվի հանրային ծառայողների և քաղաքացիների բարոյագիտական ուսուցումը, որը մասնագիտական էթիկայի բնագավառում կապահովի գիտելիքների անհրաժեշտ մակարդակ, ինչն էլ կնպաստի հանրային ծառայողի կողմից իր ծառայողական պարտականությունները պատշաճ կատարելուն:²⁰ Անհրաժեշտ է սահմանել նաև հանրային ծառայության համակարգի նկատմամբ հասարակական վերահսկողություն: Միջազգային փորձը վկայում է, որ հանրային ծառայությունը չպետք է գտնվի հասարակական վերահսկողությունից դուրս: Պաշտոնատար անձանց նկատմամբ անհրաժեշտ է իրականացնել տարբեր տեսակի վերահսկողություն, իսկ առաջին հերթին՝ հասարակական վերահսկողություն, որը նրանց արարքները և նույնիսկ արարքների շարժառիթները հայտնի է դարձնում քաղաքացիներին, իսկ իշխանությունը՝ թափանցիկ: Չէ՞ որ, ինչպես

հայտնի է, պետական իշխանությունն իր բնույթով հակված է գաղտնիության և իրեն ծածկում է խորհրդավորության քողով:²¹ Պետք է ձեռնարկել ամեն հնարավոր քայլ՝ կանխելու քաղաքացիների օտարացումը իշխանությունից: Անհրաժեշտ է ստեղծել այնպիսի հանրային ծառայություն, որը պատասխանատու կլինի ոչ թե կուսակցության կամ քաղաքական վերնախավի, այլ հասարակության առջև:²² Դրան հասնելու համար անհրաժեշտ է հստակ կանոնակարգել հանրային ծառայողի վարքագիծը իր ծառայողական պարտականությունների կատարման ժամանակ՝ հատկապես քաղաքական կուսակցությունների և կառավարության կողմից վարվող քաղաքականության հետ կապված,²³ քանի որ ծառայողական պարտականությունների կատարման ընթացքում քաղաքական չեզոքություն չպահպանելու դեպքում հանրային ծառայողն առաջին հերթին կասկածի տակ է դնում հասարակությանը ծառայելու իր առաքելությունը:

Պետությունների մեծ մասի հանրային ծառայության հարաբերությունները կանոնակարգող օրենսդրությամբ այս կամ այն չափով սահմանվել են համապատասխան նորմեր՝ բացառելու կամ սահմանափակելու հանրային ծառայողի՝ քաղաքականությամբ զբաղվելու դեպքերը: Օրինակ՝ «Քաղաքացիական ծառայության էթիկայի կանոնների մասին» Լեհաստանի Հանրապետության օրենքի 5-րդ պարագրաֆի համաձայն՝ քաղաքացիական ծառայողը պետք է իրականացնի Լեհաստանի Հանրապետության կառավարության

քաղաքականությունն անկախ իր քաղաքական հայացքներից և համոզմունքներից, չպետք է արտահայտի իր քաղաքական հայացքները, չպետք է հանդիսանա քաղաքական կուսակցության անդամ և չպետք է կազմակերպի քաղաքական կուսակցություն: Ծառայողական առաջխաղացման ժամանակ պետք է զերծ մնա քաղաքական ազդեցությունից:²⁴ Իսկ Խորվաթիայում քաղաքացիական ծառայողները կարող են մասնակցել պետական և տեղական ընտրություններին: Սահմանելով նման իրավունք՝ քաղաքացիական ծառայողների համար օրենսդիրը սահմանափակել է նրանց քաղաքական իրավունքների իրականացման մեխանիզմը ծառայողական պարտականությունների կատարման ժամանակ, մասնավորապես՝ աշխատանքային օրվա ընթացքում քաղաքացիական ծառայողները չպետք է խրախուսեն այլ քաղաքացիական ծառայողների՝ մասնակցելու քաղաքական կուսակցության գործունեությանը, որի անդամ է ինքը:²⁵ Ավստրալիայի օրենսդրության համաձայն՝ հանրային ծառայողները, լինելով անկողմնակալ, կարող են ունենալ սեփական կարծիք քաղաքական և սոցիալական հարցերի վերաբերյալ, սակայն պետք է զգույշ լինեն այն արտահայտելուց: Հանրային ծառայողները պետք է վստահ լինեն, որ չկա շահերի բախում իրենց քաղաքական հայացքների և ծառայողական պարտականությունների միջև:²⁶ «Պետական հանրային պաշտոնատար անձանց մասին» Ճապոնիայի օրենքի 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ծառայողը չի կարող առաջադրվել այն-

պիսի հանրային պաշտոնում որպես թեկնածու, որը զբաղեցվում է ընտրությունների միջոցով:²⁷

Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով նույնպես սահմանվել են նմանատիպ դրույթներ, մասնավորապես՝ «Քաղաքացիական ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի «դ» կետի համաձայն՝ քաղաքացիական ծառայողն իրավունք չունի իրականացնել քաղաքացիական ծառայողների քաղաքական գաղափարների սկզբունքի խախտումներ՝ իր ծառայողական դիրքն օգտագործել կուսակցությունների, հասարակական, այդ թվում՝ կրոնական միավորումների շահերի համար, նրանց նկատմամբ վերաբերմունք քարոզել, ինչպես նաև իր ծառայողական պարտականությունները կատարելիս այլ քաղաքական կամ կրոնական գործունեություն իրականացնել:²⁸ Բացի այդ, «Կուսակցությունների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 10-րդ հոդվածի համաձայն՝ կուսակցությունների անդամները, որոնք Հայաստանի Հանրապետության պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում պաշտոններ են զբաղեցնում, իրավունք չունեն իրենց ծառայողական (պաշտոնեական) դիրքն օգտագործել հոգուտ կուսակցական շահերի: Նշված անձինք իրենց պաշտոնեական պարտականությունները կատարելիս կաշկանդված չեն կուսակցության որոշումներով: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ կուսակցության անդամ չեն կարող լինել՝ դատավորները, դատախազները, Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության, ոստիկանության և այլ իրավապահ

մարմինների աշխատակիցները, Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի և այլ զորքերի ծառայողները: Անհրաժեշտ է նշել նաև, որ այսօր քաղաքացիական երկրներում օրենսդրությամբ ամրագրված է, որ հանրային ծառայողները, անկախ իրենց քաղաքական հայացքներից, պարտավոր են իրականացնել կառավարության ծրագրերը՝ չտալով դրան քաղաքական որակումներ: Ասվածի վկայություն է նաև այն, որ կան պետություններ, որոնք օրենսդրությամբ ամրագրել են, որ հանրային ծառայողներին արգելվում է ոչ միայն հանդես գալ սահմանադրական կարգի տապալման կոչերով, այլև մասնակցել գործադուլներին²⁹ և այլն: Մասնավորապես՝ նմանատիպ նորմեր սահմանված են նաև Շվեյցարիայի օրենսդրությամբ. «Պետական ծառայողների կարգավիճակի մասին» դաշնային օրենքի 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ պաշտոնատար անձն իրավունք չունի հայտարարել գործադուլ և դրանում ներգրավել այլ պաշտոնատար անձանց:³⁰ «Պետական ծառայության մասին» Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության օրենքի 53-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ պետական ծառայողները պարտավոր են հետևել կարգապահությանը և թույլ չտալ հետևյալ արարքները և գործողությունները՝ կազմակերպել և մասնակցել անօրինական կազմակերպություններին, ինչպես նաև մասնակցել գործադուլներին:³¹

Հաշվի առնելով, որ շատ դեպքերում ծառայողական հարաբերություններն իրենց էությամբ չեն կարող չլինել քաղաքական, այնուամենայնիվ, հանրային ծառայողները պետք է ծառայո-

ղական պարտականությունների կատարման ընթացքում հնարավորինս պահպանեն քաղաքական չեզոքություն: Ծառայողական պարտականությունների կատարման ժամանակ հանրային ծառայողների միջև պետք է բացառվեն քաղաքական համակրանքի ու հակակրանքի դեպքերը: Պետությունների մեծ մասի օրենսդրության համաձայն՝ հանրային ծառայողները կարող են անդամակցել այս կամ այն կուսակցությանը: Բայց կուսակցական պարտականությունները նա պետք է կատարի միայն ծառայությունից դուրս՝ չօգտագործելով իր պաշտոնական դիրքը և հնարավորությունները, հիշելով, որ իրենք կոչված են ծառայելու հասարակությանը:

Բավականին դժվար հարց է որոշել, թե որն է հանրային ծառայության և քաղաքական հարաբերությունների սահմանագիծը: Հանրային ծառայության քաղաքականացման հավակնությունները սահմանափակելը դժվար է, բայց հնարավոր: Հանրային ծառայության ապաքաղաքականացումը³² նպաստում է նաև, որ հանրային ծառայությունը հավասար մատչելի լինի բոլոր քաղաքացիների համար նրանց ընդունակություններին և գիտելիքներին համապատասխան՝ անկախ քաղաքական հայացքներից, ինչը կնպաստի հասնել այնպիսի վիճակի, երբ հանրային ծառայողը կծառայի հասարակությանը, այլ ոչ թե կուսակցական կամ խմբային շահերին: Հանրային ծառայողի ծառայողական պարտքն է իրագործել քաղաքական իշխանության կողմից իրականացվող ծրագիրը՝ անկախ սեփական ցանկություններից, քաղաքական համոզմունքներից և հայացքներից: Նրա

գործունեության հիմքում պետք է ընկած լինի պետական մարմինների գործունեության մասնագիտական ապահովումը՝ անկախ քաղաքական իրավիճակից: Հանրային ծառայողը պատասխանատվություն է կրում միայն իր ծառայողական պարտականությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման համար, այլ ոչ թե այդ գործողությունների համար հիմք հանդիսացած քաղաքական որոշումների համար: Ապաքաղաքականացված հանրային ծառայության ձևավորումն օբյեկտիվ պահանջ է, որն առաջնային պայման պետք է հանդիսանա հասարակությանը ծառայելու գաղափարի իրականացման համար: Հանրային ծառայությունը երբեք չի դառնա մասնագիտական, արդյունավետ և սոցիալապես կողմնորոշված, եթե ծառայի անձնական կամ քաղաքական նպատակներին:

Ինչպես տեսնում ենք, հասարակությանը ծառայելու հիմնախնդիրն առաջնային դեր ունի արդյունավետ հանրային ծառայություն ունենալու համար: Միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ հանրային ծառայությունը պետք է ունենա ժամանակին համահունչ արժեքային համակարգ: Հայաստանի Հանրապետությունում պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների համատեքստում պետք է կարողանանք ճիշտ սահմանել այդ արժեքները, որպեսզի կարողանանք հանրային ծառայությունը դարձնել մասնագիտական, ապաքաղաքականացված և սոցիալապես կողմնորոշված, իսկ հանրային ծառայողների վարքը՝ կանխատեսելի: Մեր կարծիքով դրան հասնելու ամենակարևոր քայլերից մեկն այն է, որ հանրային ծառայողների գիտակցու-

թյան մեջ ամրանա այն միտքը, որ իրենք կոչված են ծառայելու հասարակությանը, և դա պետք է լինի հանրա-

յին ծառայողի մասնագիտական բարոյականության բարձրագույն աստիճանը:

1. *Атаманчук Г.В.* Сущность государственной службы. М., 2002, с. 54.
2. *Նորման Քոուլինգ* Հոգեբանությունը և զինվորը, Երևան, 2007, էջ 11:
3. *Кониш Н.М.* Административное право России. М., 2004, с. 142-143.
4. Комментарий к федеральному закону о Государственной Гражданской Службе РФ. Пред. ред. сов. Д.А. Медведев. Питер, 2008, с. 28.
5. Государственная служба, комплексный подход, отв. ред. А.Б. Оболонский. М., 2009, с. 66.
6. Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, հատոր երկրորդ Զ-Ծ, Երևան 1972թ., էջ 653:
7. *Աղայան Է.Բ.* «Արդի հայերենի բացատրական բառարան», հ.1, Ա-Չ, Երևան, 1976, էջ 640:
8. Հայերեն բացատրական բառարան, կազմեց Ստ. Սալխանեանցը, հատոր Զ-Կ, Երևան, 1944, էջ 331:
9. Շատ կարևոր է, որ այդ զգացումն ամրապնդվի հանրային ծառայողների գիտակցությունում և դառնա ներքին պահանջմունք:
10. Ճապոնիայի Սահմանադրության 15-րդ հոդվածի համաձայն՝ հանրային ծառայողները համարվում են ողջ հասարակության ծառաները...
11. Եթե հանրային ծառայողները չեն գիտակցում, թե իրենց մասնագիտական գործունեության ընթացքում որ շահերն են առաջնային, և որ շահերն են իրենք կոչված պաշտպանելու, ապա դա նշանակում է, որ նրանք չեն գիտակցում իրենց գործունեության իմաստը:
12. Վստահության կատեգորիան այսօր արդի հիմնախնդիր է և կարևոր դեր ունի հանրային ծառայության զարգացման գործում, քանի որ այն համարվում է հանրային ծառայության զարգացման գլխավոր գործոններից մեկը:
13. Закон о государственных публичных должностных лицах, закон N120-1947г.
14. The civil service law of the people's Republic of China, China Personnel publishing house, p. 12.
15. Code of civil servants. Law 2683/1999.
16. Նմանատիպ դրույթներ ամրագրված են նաև «Գիվանագիտական ծառայության մասին», «Մարտային ծառայության մասին», «Քրեակատարողական ծառայության մասին», «Գատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության մասին», «Հատուկ քննչական ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքներում:
17. Государственная служба, комплексный подход. Отв. ред. А. Б. Оболонский. М., 2009, с. 72.
18. Օրենք և իրականություն, 2009թ., N 6(164), էջ 29:
19. *Мальцев Г.В.* Бюрократия как правовая и

- моральная проблема. М., изд. РАГС, 2009, с. 49.
20. Ճապոնիայում տարեկան մինչև 700 մլն դոլար է ծախսվում ծառայողներին վարքի կանոններ սովորեցնելու համար:
21. Государственная служба, комплексный подход, отв. ред. А.Б. Оболонский. М., 2009, с. 150.
22. Հասարակությանը պատասխանատու լինելը համարվում է ժամանակակից պետական ծառայության բնորոշ գծերից մեկը: *Демин А.А.* Государственная служба в странах основных правовых систем мира. М., 2008, с. 49.
23. Քաղաքական կուսակցությունների և շարժումների նկատմամբ չեզոք դիրքը, պետությանը և պետության գլխավոր գերիշխանին՝ ժողովրդին, հավատարիմ լինելու և բարեխղճորեն ծառայելու գրավական են: Տե՛ս Нравственные основы государственной службы России: Учебное пособие/Под общ. ред. В. М. Соколова.- М., 2003:
24. The civil service code of ethics. 2002. Republic of Poland:
25. Civil servants act. 2005. Republic of Croatia, հոդված 13, հոդված 36:
26. Ավելի մանրամասն տե՛ս՝ Ethics in the ACT public service 2005 45-48 կետեր:
27. Закон о государственных публичных должностных лицах, закон N120-1947г.
28. Նմանատիպ դրույթներ սահմանվել են նաև «Գիվանագիտական ծառայության մասին», «Ոստիկանությունում ծառայության մասին», «Համայնքային ծառայության մասին», «Հայաստանի փրկարար ծառայության մասին», «Կատական ծառայության մասին», «Հատուկ քննչական ծառայության մասին», «Քաղաքացիական հատուկ ծառայության մասին», «Ազգային ժողովի աշխատակազմում պետական ծառայության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքներում:
29. Ֆրանսիայում հանրային ծառայողներն ունեն գործարդյի իրավունք այդ հարաբերությունները կանոնակարգող օրենքների շրջանակներում. Տե՛ս՝ Закон 83-634 от 13 июля 1983г. Содержащий права и обязанности публичных служащих, հոդված 10:
30. Федеральный закон о статусе государственных служащих, от 30 июня 1927г.
31. The civil service law of the people's Republic of China, China Personnel publishing house, p. 35.
32. Քաղաքական բաղադրիչը պետք է բացակայի հանրային ծառայության անցնելիս, ծառայողական առաջադրացման, կոչումների և դասային աստիճանների շնորհման, խրախուսման և կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին որոշումներ ընդունելիս:

Սերգեյ ՄԱՐԿՅԱՆ

ՀՀ դատական դեպարտամենտի
կազմակերպահրավական վարչության պետ

ՆՈՐ ՀԱՆՊԱՄԱՆՔՆԵՐԻ ՀԻՄՔՈՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՆՆԳԻՐՆԵՐ

(Օրենսդրական առկա կարգավորումների
և զարգացման միտումների
մասին իրավական վերլուծություն)

Դատական որոշումների վերանայման և ստուգման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է դատավարության խնդիրներով, որոնք թելադրում են դատական սխալների և անօրինական դատական ակտերի բացառման և կանխման օբյեկտիվ, անընդհատ գոյություն ունեցող պահաջումները: Դատական որոշումների ստուգումը և վերանայումը համարվում են արդարադատության պատշաճ իրականացման, դատավարության խնդիրների իրականացման, դատավարությունում օրինականության և անհատի իրավունքների ապահովման կարևոր երաշխիքներ: Դատական որոշումների ստուգման և վերանայման ձևերը, որոնք ըստ էության վերադաս դատարանի կողմից ստորադաս դատարանների գործունեության նկատմամբ վերահսկողության միջոցներ են, հնարավոր են դարձնում կարճ ժամանակում դատական սխալների ուղղումը, նպաստում են ստորադաս դատարանների աշխատանքի որակի բարձրացմանը և դատական պրակտիկան օրենքին խիստ համապատասխան ուղղորդելուն¹: Դատական վերանայումը ոչ միայն պետք է նպատակ հետապնդի ապահովելու դատական ակտերի ճշտությունը, այլև պետք է ապահովի բոլոր դատարանների կողմից օրենքների միատեսակ ընկալումը և կիրառումը:

Այսինքն՝ դատական ակտերի վերանայումն ինքնանպատակ չէ, այն կոչված է երաշխավորելու մարդու իրավունքները և ազատությունները, ինչպես նաև ապահովելու դատավարության խնդիրների լիարժեք իրականացումը և ստորադաս դատարանների կողմից օրենքների միատեսակ ընկալումը և կիրառումը:

Կարևոր է նկատել, որ դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը հասարակական երկարատև զարգացման արդյունք է:

Հայաստանի Հանրապետության քրեական և քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերում, որպես օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի վերանայման հիմք՝ «նոր հանգամանքների» ինստիտուտի նախատեսումը պայմանավորված է ՀՀ իրավական համակարգում վերջին 15 տարիների ընթացքում տեղի ունեցող զարգացումների արդյունքում ի հայտ եկած օրինաչափություններով²: Խոսքը, մասնավորապես, վերաբերում է նրան, որ առաջին անգամ Հայաստանի պատմության մեջ 1995 թվականին ՀՀ Սահմանադրության³ ընդունմամբ

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ձևավորվեց Սահմանադրական դատարանը, որն իրավասու էր Սահմանադրությանը հակասող ճանաչել օրենքները և այլ նորմատիվ ակտերը, ինչը ենթադրում էր, որ եթե դատարանն է կիրառել այդ օրենքը կամ այլ իրավական ակտը, ապա ՍԳ- որոշումից հետո պետք է վերանայեր իր որոշումը: Բացի այդ, Հայաստանի Հանրապետությունը միացավ մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությանը նվիրված մի շարք միջազգային պայմանագրերին՝ ստանձնելով պարտավորություն ներպետական օրենսդրությունը համապատասխանեցնելու այդ պայմանագրերին: Այս առումով հատկանշական է հատկապես «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի վավերացումը 2001 թվականին, և Եվրոպական դատարանի իրավագործության ճանաչումը 2002 թվականին: Հանգամանք, որն էլ ինքնըստինքյան օբյեկտիվ հիմք հանդիսացավ դատավարական օրենսգրքերում **միջազգային դատարանի որոշումը**՝ որպես «նոր հանգամանք» նախատեսելու համար⁴:

Ինչևէ, կարևոր է նկատել, որ նոր հանգամանքների հիմքով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը տեսության մեջ ընդունված է անվանել դատական ակտերի վերանայման բացառիկ ձև⁵, որի բացառիկությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ այս դեպքում վերանայվում են օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը⁶ և, ի տարբերություն դատական ակտերի վերանայման այլ ձևերի (վերաքննություն, վճռաբեկություն, նոր ի հայտ եկած հանգամանքների հիմքով դատական ակտերի վերանայում), «նոր հանգամանքները» հիմնականում վերաբերում են «իրավունքի» հարցերին, բացա-

ռություն են կազմում այն դեպքերը, երբ օրենքը համապատասխանում է միջազգային պայմանագրերին, ուղղակի ներպետական մարմինները խախտում են դրանցով երաշխավորված իրավունքները և ազատությունները:

ՀՀ քրեական և քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերում սահմանված է, որ նոր հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման հիմք են.

1) Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի՝ ուժի մեջ մտած որոշումը, որով ամբողջությամբ կամ մի մասով հակասահմանադրական է ճանաչվել այն օրենքը կամ այլ իրավական ակտը, որը կիրառել է դատարանը⁷.

2) Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ գործող միջազգային դատարանի՝ ուժի մեջ մտած վճիռը կամ որոշումը, որով հիմնավորվել է անձի՝ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրով նախատեսված իրավունքի խախտման հանգամանքը⁸:

Նկատենք, որ ի տարբերություն Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի, Քրեական դատավարության օրենսգրքում սահմանված է, որ դատական ակտը կարող է վերանայվել նաև *Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրով նախատեսված այլ, նոր հանգամանքների դեպքերում* (426.4-րդ հոդված, մաս 3):

1) Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի՝ ուժի մեջ մտած որոշումը, որով ամբողջությամբ կամ մի մասով հակասահմանադրական է ճանաչվել այն օրենքը կամ այլ իրավական ակտը, որը կիրառել է դատարանը:

Սահմանադրությամբ հռչակվեց, որ Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական արդարադատու-

թյունն իրականացնում է Սահմանադրական դատարանը (93-րդ հոդված): Ինչը նշանակում է, որ Սահմանադրական դատարանն այն միակ մարմինն է, որը կոչված է ապահովելու երկրում սահմանադրական օրինականությունը, Սահմանադրության գերակայությունը և կայունությունը, Սահմանադրությամբ ամրագրված մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը և, ի վերջո, իշխանությունների տարանջատման սկզբունքի իրականացումը և այլն:

Վերոնշյալից հետևում է, որ Սահմանադրական դատարանը ՀՀ իրավական համակարգում ունի առանցքային դեր:

Ինչևէ, մեր քննարկման թեմայի շրջանակում կարևորվում է հատկապես այն, որ Սահմանադրական դատարանը միակ մարմինն է, որը վերահսկողություն է իրականացնում օրենքների և նորմատիվ ակտերի նկատմամբ, այսինքն՝ պաշտոնապես մեկնաբանելով Սահմանադրությունը՝ որոշում է օրենքների և նորմատիվ այլ ակտերի դրան համապատասխանության հարցը: Դրանով պայմանավորված՝ Սահմանադրությունը համարվում է իրեն հակասող որոշումների փոփոխության և գործողությունների կասեցման իրավական հիմքը:

Սահմանադրական դատարանն իր գործունեության արդյունքում ընդունում է երկու տեսակի ակտեր՝ որոշումներ և եզրակացություններ: «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 61-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանի որոշումները և եզրակացությունները վերջնական են և ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից: Իսկ ըստ 5-րդ մասի՝ Սահմանադրական դատարանի գործով ըստ էության ընդունված որոշումները պարտադիր են բոլոր պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնա-

տար անձանց, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համար՝ ՀՀ ամբողջ տարածքում:

Այլ կերպ, ինչպես Սահմանադրության նորմերը, այնպես էլ Սահմանադրական դատարանի որոշումները գործում են անմիջականորեն, որևէ մարմնի կողմից ենթակա չեն հաստատման: Դրանք համարվում են վերջնական և ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից:

Սահմանադրական դատարանի որոշումները որպես իրավական հետևանք առաջացնում են Սահմանադրությանը հակասող ճանաչված օրենքի կամ այլ իրավական ակտի ուժը կորցրած և անվավեր ճանաչելը, ինչպես նաև հակասահմանադրական ճանաչված օրենքի կամ այլ իրավական ակտի հիման վրա կայացված դատական ակտերի վերանայումը:

Խնդիրն այն է, որ, օրենքը կամ այլ նորմատիվ ակտը միայն ուժը կորցրած և անվավեր ճանաչելով, սահմանադրական արդարադատությունը չի կարող համարվել ավարտված, քանի որ միայն օրենքի կամ այլ նորմի հակասահմանադրականության փաստի արձանագրումը մեխանիկորեն չի կարող երաշխավորել մարդու և քաղաքացու խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնումը, մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանված և ապահովված լինելը և այլն: Կարևոր է նաև, որպեսզի Սահմանադրական դատարանի որոշումները կյանքի կոչվեն՝ իրականացվեն, ունենան գործնական կիրառություն: Զանի որ, ինչպես նշում է Գ.Ա. Վասիլիչը՝ իրավական պետության բարոմետրը՝ Սահմանադրական դատարանի որոշումների իրականացումն է⁹: «Եթե Սահմանադրական դատարանի որոշումները չեն իրականացվում կամ

իրականացվում են ոչ պատշաճ, ապա «ինքնաշարժ» են դառնում այն նպատակները, որոնց իրականացմանը դրանք ուղղված են եղել՝ սահմանադրական կարգի հիմունքների, մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը, Սահմանադրության անմիջական գործողության և գերակայության ապահովումը», - նշում է Լազարևան¹⁰:

Հաշվի առնելով այս հանգամանքը՝ դատավարական օրենսգրքերում Սահմանադրական դատարանի որոշումը սահմանված է որպես նոր հանգամանք և արդեն իսկ ուժի մեջ մտած դատական ակտերը վերանայելու հիմք, ուստի հենց այս առումով էլ Սահմանադրական դատարանի որոշումների իրականացումը դատական պրակտիկայում առաջացնում են մի շարք հայտնի դժվարություններ:

Դրանք են.

1. ՄԳ- որոշումները, որոնք համարվում են օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի վերանայման հիմք, հետադարձ ուժ ունեն, թե կիրառելի են միայն ապագայի համար, կամ ՄԳ- որոշումների գործողությունը տարածվում է, միայն սահմանադրական դատավարության կողմի վրա, թե կարող է տարածվել անձանց լայն շրջանակի վրա՝ այն անձանց վրա ևս, որոնք սահմանադրական դատավարության կողմ չեն հանդիսացել, սակայն նրանց նկատմամբ նույնպես կիրառվել է հակասահմանադրական ճանաչված նորմը:

2. Արդյո՞ք ՄԳ- բոլոր որոշումները կարող են հիմք հանդիսանալ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը վերանայելու համար, թե ոչ: Այստեղ խոսքը վերաբերում է նրան, որ եթե ՄԳ-ն, մեկնաբանելով վիճարկվող նորմն իր որոշմամբ սահմանել է, որ այն չի հակասում Սահմանադրությանը, սակայն դա-

տական պրակտիկայում նույն նորմը մեկնաբանվում է այլ իմաստով, ապա արդյո՞ք ՄԳ- հիշյալ որոշումը՝ օրենքը կամ այլ նորմը Սահմանադրությանը համապատասխանող ճանաչելու մասին, կարող է հիմք հանդիսանալ հիշյալ օրենքի կամ այլ նորմի հիման վրա ընդունված և չկատարված (կամ որոշ դեպքերում նաև կատարված) դատական ակտերը վերանայելու համար, թե ոչ: Այլ կերպ՝ «նոր հանգամանք» պետք է համարվի միայն նորմը հակասահմանադրական ճանաչելու մասին ՄԳ- որոշումը, ինչպես նշված է դատավարական օրենսգրքերում, թե կարող է «նոր հանգամանք» դիտվել նաև ՄԳ- այն որոշումը ևս, որում ՄԳ-ն մեկնաբանել է նորմի սահմանադրական իմաստը, որը հակասում է դատարանների կողմից այդ նորմին տված մեկնաբանությանը:

3. Եթե ընդհանուր իրավասության դատարանը գործի քննության ընացքում կասեցնում է գործի վարույթը և դիմում է Սահմանադրական դատարան իր կողմից կիրառման ենթակա օրենքի կամ այլ նորմի սահմանադրականության հարցը որոշելու համար, իսկ ՄԳ-ն որոշում է ընդունում այդ նորմը հակասահմանադրական ճանաչելու մասին, ապա ՄԳ- հիշյալ որոշումը կարո՞ղ է գնահատվել որպես «նոր հանգամանք», թե ոչ:

Վերոնշյալ հարցերին ճիշտ պատասխան տալու համար անհրաժեշտ է քննարկել այն հարցը, թե օրենքն ինչ հատկանիշներով է օժտել Սահմանադրական դատարանի որոշումներին և ինչ պայմաններ է սահմանել դրանց կիրառման համար:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 61-րդ, 68-րդ և 69-րդ հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ Սահմանադրական դատարանի որոշումները, որոնց արդյունքում Սահմանադրությանը հակասող նորմատիվ ակտերը կորցնում են իրենց իրավաբա-

նական ուժը, ունեն գործողության այն նույն կանոնները և առաջացնում են նույն հետևանքները, ինչ օրենքները, այսինքն՝ ունեն գործողության ժամկետ, հետադարձ ուժ, տարածք, որի վրա տարածվում է այդ որոշման գործողությունը, անձանց շրջանակ, որոնց համար պարտադիր է այն և այլ հետևանքներ: Սահմանադրական դատարանի որոշումների հիմնական հատկանիշներն են դրանց վերջնական, անվիճարկելի լինելը, հրապարակման պահից ուժի մեջ մտնելը, անմիջական գործողությունը, ինչպես նաև Սահմանադրությանը հակասող նորմատիվ ակտերի կամ դրանց առանձին դրույթների ուժը կորցրած և անվավեր ճանաչելը, ուժը կորցրած ճանաչված նորմերի հիման վրա դատարանների կայացրած դատական ակտերի վերանայումը և այլն:

Սահմանադրական դատարանի որոշումների օրենսդրորեն սահմանված հատկանիշներից հետևում է, որ դրանք օժտված են այն նույն հատկանիշներով, որոնք բնորոշ են նորմատիվ ակտերին, ուստի ստացվում է, որ Սահմանադրական դատարանը կատարում է «նեգատիվ օրենսդրի» դեր, ինչպես դա պատկերավոր սահմանում էր Կելզենը:

Սակայն պետք է նկատել, որ ոչ բոլորն են ընդունում Սահմանադրական դատարանի որոշումների նորմատիվ բնույթը և Սահմանադրական դատարանի՝ որպես «նեգատիվ օրենսդրի» դերը, որով էլ պայմանավորված՝ ժխտում են Սահմանադրական դատարանի որոշումների գործողության վերոնշյալ կանոնները:

Ներսեսյանցը նշում է, որ իշխանությունների տարանջատման սահմանադրական սկզբունքից հետևում է, որ բոլոր դատական ատյանների ակտերն անկախ նրանից, թե սահմանադրական, ընդհանուր իրավասության, թե արբիտրաժային դատարանի ակտ է, համար-

վում են որպես իրավակիրառողական ակտեր և հենց այդքանով էլ համարվում են որպես պարտադիր: Ըստ Ներսեսյանցի՝ դատական իշխանությունը չի կարող (իրավունք չունի) վերացնել, չեղյալ հայտարարել նորմատիվ ակտը, որը նա ճանաչել է Սահմանադրությանը կամ օրենքին հակասող: Յուրաքանչյուր դեպքում նորմատիվ ակտի վերացումը, չեղյալ հայտարարումը օրենսդիր մարմնի «գործն է», այլ ոչ թե դատական իշխանության: Դատարանն իրավասու է նորմատիվ ակտին տալ միայն իրավաբանական գնահատական Սահմանադրությանը համապատասխանելու կամ չհամապատասխանելու մասին: Դատարանի որոշումը նորմատիվ ակտի Սահմանադրությանն անհամապատասխանության մասին համապատասխան մարմինների կողմից այդ ակտը վերացնելու կամ չեղյալ հայտարարելու միայն իրավական հիմքն է: Դատարանի որոշումը հիմք է նաև, որպեսզի օրենսդիրը դրա հետ կապի որոշակի իրավական հետևանքների առաջացումը՝ ակտի ուժը կորցրած ճանաչելը, դատարանների կողմից այն չկիրառելը և այլն:

Փաստորեն, Ներսեսյանցը Սահմանադրական դատարանի որոշումները հավասարեցնում է ընդհանուր իրավասության դատարանների դատական ակտերին, որոնք, ինչպես գիտենք, կիրառվում են կոնկրետ գործով և այլ գործերի համար պարտադիր չեն¹¹:

Չհամաձայնելով նմանատիպ պատկերացումների հետ՝ դեռևս 1998 թվականին Ռ.Գ. Ս.Գ.-ն¹² հիմնավորում էր, որ Սահմանադրական դատարանի որոշումները, որոնց արդյունքում նորմատիվ ակտերը ճանաչվել են հակասահմանադրական և կորցնում են իրենց իրավաբանական ուժը, ունեն այն նույն գործողության ժամանակը, տարածությունը և անձանց շրջանակը, ինչպես օրենսդիր մարմնի ըն-

դումած որոշումները, հետևաբար այնպիսի ընդհանուր նշանակություն, ինչպես նորմատիվ ակտերը, որոնք բնորոշ են այլ դատարանների իրավակիրառական ակտերին¹³:

Քանի որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքում ուղղակիորեն սահմանված է, որ Սահմանադրական դատարանի որոշումները վերջնական են և ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից, պարտադիր են բոլոր պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձանց, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համար՝ ՀՀ ամբողջ տարածքում, դրանցով ուժը կորցրած և անվավեր են ճա-

նաչվում օրենքի կամ այլ իրավական ակտի դրույթները և այլն, ուստի մեզ համար հարցն առավել քան պարզ և հասկանալի է:

Ինչ վերաբերում է Սահմանադրական դատարանի որոշումների հետադարձ ուժի հարցին, ապա պետք է նկատել, որ այս առումով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածում սահմանված են այն կանոնները, թե ՍԳ-ի որոշումները ո՞ր դեպքերում ունեն հետադարձ ուժ՝ օրենքի ուժով, անկախ դատարանի հայեցողությունից, որ դեպքերում է դրանց հետադարձ ուժ տալու կամ չտալու հարցը թողնված դատարանի հայեցողությանը:

Շարունակելի

1. **Савельева Т. А.** Судебно-правовая политика в сфере арбитражного судопроизводства. В кн. Российская правовая политика: Курс лекции. Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. - М.: Изд. НОРМА, 2003, с. 466.

2. **Киреев А. Б.** Судебно-правовая политика в современной России: Проблемы теории и практики. Автореф. дисс. ...канд. юрид. наук. Тамбов, 2009, с. 8.

3. **Терехин В. А., Афанасьев С. Ф.** Судебно-правовая политика. В кн. Правовая политика России: теория и практика: монография. Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько.- М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006, с. 311.

4. **Семикин Д. С.** Судебные акты в системе правовых актов современной России: Общетеоретический аспект. Автореф. дисс. ...канд. юрид. наук. Саратов, 2008, с. 27.20.

Рижак А.П., Сергеев А.И. Кассационное производство. М., 1997, с. 4. **Смирнов А.В., Калиновский К.Б.** Уголовный процесс, 2-е издание, СПб. 2006, с. 589.

5. «Գատական քաղաքականություն» և «դատաիրավական քաղաքականություն» հասկացությունների հարաբերակցության խորը վերլուծությունը դուրս է սույն հոդվածի շրջանակներից:

6. **Майдан И. А.** Процессуально-правовая политика современной России: проблемы теории и практики. Автореф. дисс. ... канд.

юрид. наук. Саратов, 2009, с. 21.

7. **Метелкин С. И.** Институциональные инновации современной Российской судебной правовой политики. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону — 2006, с. 26.

Слободянюк И.П. Судебная политика и судостроительство России в первой четверти XIX в. Российская юстиция, № 4, 2005, с. 27.

8. **Майдан И. А.** Процессуально-правовая политика современной России: проблемы теории и практики. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2009, с. 24.

9. **Ղանբարյան Մ.** Գատական օրենսգրքի վերլուծությունը օրենսդրական տեխնիկայի կանոնների լույսի ներքո: Գատական իշխանություն, թիվ 10/111, 2008, 12-17 էջեր:

10. **Путило Н.** Правовая политика современного демократического государства. В кн. Социология права. Под ред. Сырых В.М. 2002, с. 137.

11. **Матузов Н.** Правовая политика: сущность, концепция, реальность. В кн. Российская правовая политика: Курс лекции. Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. М.: Изд. НОРМА, 2003, с. 81.

12. **Киреев А. Б.** Судебно-правовая политика в современной России: Проблемы теории и практики. Автореф. дисс. ...канд. юрид. наук. Тамбов, 2009, с. 13.

13. **Рудковский В. А.** О принципах правовой политики. Правовая политика и правовая жизнь. 2003, № 4, с. 7.

Արման ԴՈՒԿԱՍՅԱՆ

ՀՀ դատական դեպարտամենտի
արարողակարգի հարցերով պատասխանատու

ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ԴԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԿՉՔՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Պատիժ նշանակելու քրեական գործերով արդարադատության իրականացման հիմնական և միաժամանակ առավել պատասխանատու և կարևոր բաղադրիչներից մեկն է: Տվյալ ինստիտուտը կարգավորվում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի (այսուհետև՝ Քր. օր-ի) 10-րդ գլխով, որը համապատասխան դրույթներ է պարունակում պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքների, պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող ու ծանրացնող հանգամանքների, օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելու, ինչպես նաև հանցանքների և դատավճիռների համակցությամբ պատիժ նշանակելու և պատժի ժամկետները՝ դրանք գումարելիս որոշելու, պատժի ժամկետները հաշվարկելու և պատիժը հաշվակցելու վերաբերյալ:¹

Պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքներին է նվիրված ՀՀ քր. օր-ի 61-րդ հոդվածը: Տվյալ նորմն ամրագրում է որոշակի կանոններ, որոնցով պետք է ղեկավարվի դատարանը յուրաքանչյուր կոնկրետ քրեական գործով պատիժ նշանակելիս: Մաս-

նավորապես՝ նշված հոդվածի համաձայն.

«1. Հանցագործության համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ նշանակվում է արդարացի պատիժ, որը որոշվում է սույն օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սահմաններում՝ հաշվի առնելով սույն օրենսգրքի ընդհանուր մասի դրույթները:

2. Պատժի տեսակը և չափը որոշվում են հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանով և բնույթով, հանցավորի անձը բնութագրող տվյալներով, այդ թվում՝ պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող կամ ծանրացնող հանգամանքներով:

3. Հանցագործության համար նախատեսված պատիժներից առավել խիստը նշանակվում է, եթե նվազ խիստ տեսակը չի կարող ապահովել պատժի նպատակները»:

Մինևույն ժամանակ անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ դատարանն առաջին հերթին պետք է ղեկավարվի այն բոլոր սկզբունքներով, որոնց վրա հենվում է քրեական օրենսդրությունն ընդհանրապես:

Վերջին տասը տարիների հայաստանյան դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ նշված հոդվածի ոչ բոլոր դրույթ-

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Ինչխանություն

Քրեական իրավունք

ներն են հաշվի առնվում դատարանների կողմից: Պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքները հաճախ չեն արտացոլվում դատավճիռներում, որոնց նկարագրական մասերում մեծամասամբ տեղ են գտնում ընդհանուր բնույթի այնպիսի ձևակերպումներ, ինչպիսիք են. «Պատիժը նշանակվել է՝ հաշվի առնելով հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը և բնույթը, հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները, այդ թվում՝ պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքները»: Փաստորեն, իրավակիրառողը, որպես կանոն, դատավճռում պարզապես վերարտադրում է ՀՀ քր. օր-ի 61-րդ հոդվածով նախատեսված օրենսդրական ձևակերպումը: Իսկ պատիժ նշանակելու օրենսդրական պահանջները պարզապես թվարկելը որևէ պարզապարզ չի կարող բավարար համարվել:

Այս առումով քննարկվող հարցերն ուսումնասիրող գրեթե բոլոր քրեագետները կարծիք են հայտնում, որ նշանակվող պատիժը միշտ պետք է հիմնավորվի և պատճառաբանվի թե՛ հանցագործության վտանգավորության մասին վկայող և թե՛ հանցավորի անձը բնութագրող կոնկրետ հանգամանքներով: Նրանք արդարացիորեն նշում են, որ դատավճռում այդ հանգամանքների մատնանշման բացակայությունը լուրջ կասկածի տակ է դնում դրանք դատարանի կողմից ընդհանրապես հետազոտելու և գնահատելու փաստը:²

Վերը նշված հանգամանքները վկայում են, որ պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքների և դատա-

րանների կողմից դրանք հաշվի առնելու հարցերի վերլուծությունը բավականին արդիական է: Հետևաբար, հարկ ենք համարում առավել մանրամասն անդրադառնալ դրանցից յուրաքանչյուրին:

Այսպես, ՀՀ քր. օր-ի 61-րդ հոդվածի բովանդակությունից հետևում է, որ օրենքի առաջնային պահանջը պատժի արդարացիությունն է, որը՝ որպես քրեական իրավունքի սկզբունք, ձևակերպված է Քրեական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածում: Նշված նորմի համաձայն՝ հանցանք կատարած անձի նկատմամբ պատիժը պետք է լինի արդարացի, անհրաժեշտ և բավարար նրան ուղղելու և նոր հանցագործությունները կանխելու համար: Միևնույն ժամանակ, եթե այն չափից դուրս խիստ կամ մեղմ լինի, ապա պետք է համարվի անարդար: Այս առումով պետք է նշել, որ մեր դիտարկումներով, Հայաստանի Հանրապետությունում գլխավորապես կիրառվում է ազատազրկման ձևով խիստ պատիժ նշանակելու պրակտիկան, ինչը հաճախ արդարացված չէ: Նման քաղաքականության հիմնական պատճառ կարելի է համարել այն հանգամանքը, որ մեզ մոտ դեռևս գերիշխում է հանցագործությունների դեմ պայքարի գործում խիստ պատիժների արդյունավետության սխալ գաղափարը, ինչի հետևանքով դատարանները հաճախ ընտրում են այնպիսի պատժատեսակ, որը կապված է ազատությունից զրկելու հետ: Մինչդեռ հանցավորության դեմ պայքարի հաջողությունը պայմանավորված է օրենքի առջև բոլորի հավասարությամբ, պատասխանատվության անխուսափելիությամբ

և պատժի արդարությամբ:³ Բացի դրանից, ՀՀ քր. օր-ի 61-րդ հոդվածի 3-րդ մասից ուղղակիորեն բխում է, որ հանցագործության համար նախատեսված պատիժներից առավել խիստը նշանակվում է, միայն եթե նվազ խիստ տեսակը չի կարող ապահովել պատժի նպատակները:

Պատիժ նշանակելու առաջին ընդհանուր սկզբունքը (կամ կանոնը) օրինականության ապահովումն է: Օրինականության սկզբունքը տվյալ դեպքում արտահայտվում է նրանով, որ դատարանը պատժի տեսակն ու չափը որոշելիս պետք է ղեկավարվի ՀՀ քր. օր-ի Հատուկ մասի այն հոդվածի սանկցիայով, որի դիսպոզիցիայի հատկանիշներին համապատասխան անձը մեղավոր է ճանաչվել հանցագործության մեջ: Այլ կերպ ասած՝ ՀՀ քր. օր-ի 61-րդ հոդվածի 1-ին մասը պարտավորեցնում է դուրս չգալ համապատասխան հոդվածի սանկցիայի շրջանակներից, չնշանակել այնպիսի պատիժ, որը չափից ավելի մեղմ կամ խիստ է, քան նախատեսված է տվյալ սանկցիայով: Այդ պահանջից կարող է բացառություն արվել միայն օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով:

Մասնավորապես՝ ավելի խիստ պատիժ, քան նախատեսված է համապատասխան հոդվածի սանկցիայով, կարող է նշանակվել միայն հանցագործությունների կամ դատավճիռների համակցության դեպքերում: Նշված հարցերը կարգավորվում են ՀՀ քր. օր-ի 66-րդ և 67-րդ հոդվածներով նախատեսված նորմերով: Ինչ վերաբերում է ՀՀ քր. օր-ի Հատուկ մասի որոշակի հոդվածի սանկցիայով նախատեսված պատժի նվազագույն

սահմանից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելու հարցերին, ապա դրանք կարգավորվում են նույն օրենքի 64-րդ հոդվածի դրույթներին համապատասխան:

Միևնույն ժամանակ հայաստանյան իրավակիրառական (դատական) պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ նշված սահմանների խախտումը բավականին հաճախ հանդիպող երևույթ է:

Պատիժ նշանակելու երկրորդ ընդհանուր սկզբունքն այն է, որ դատարանը պետք է հաշվի առնի Քրեական օրենսգրքի Ընդհանուր մասի համապատասխան դրույթները (ՀՀ քր. օր-ի 61-րդ հոդվածի առաջին մաս): Միևնույն ժամանակ պետք է նշել, որ քրեական օրենքը չի բացահայտում պատիժ նշանակելու տվյալ կանոնի բովանդակությունը, ինչի հետևանքով քրեական իրավունքի տեսության մեջ տարակարծությունների տեղիք է տալիս այն հարցը, թե Ընդհանուր մասի կոնկրետ ո՞ր դրույթներով պետք է ղեկավարվել պատիժ նշանակելիս: Այսպես՝ «ՀՀ քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս» դասագրքի հեղինակների կարծիքով, տվյալ դեպքում «օրենքը նկատի ունի այն նորմերի պահանջները, որոնք չնայած անմիջականորեն չեն կարգավորում պատժի նշանակման հարցերը, սակայն հանդես են գալիս որպես քրեական օրենսդրության առանցքային գաղափարներ, և դրանց հետ հակասության մեջ գտնվող այլ նորմերի կիրառումն անթույլատրելի է (Քրեական օրենսգրքի խնդիրները, պատժի նպատակները և այլն)»:⁴

Մի խումբ այլ գիտնականների

Քրեական իրավունք

(Ն.Ա. Բեյլակի, Մ. Ի. Բաժակի, Յու.Վ. Բիշևակու, Ա.Ի. Մարցևի և ուրիշների) կարծիքով, դատարանները պատիժ նշանակելիս պետք է հաշվի առնեն Ընդհանուր մասի դրույթների շատ լայն շրջանակ, այդ թվում՝ հանցագործության հասկացությանը, արարքի հանցավորությունը բացառող հանգամանքներին, քրեական պատասխանատվությունից և պատժից ազատելուն վերաբերող նորմերը և այլն: Որոշ հեղինակներ էլ (Ա.Վ. Նաումովը, Վ. Տկաչենկոն և ուրիշներ), հակառակը՝ գտնում են, որ տվյալ դեպքում պետք է նկատի ունենալ նշված դրույթների շատ մեղ շրջանակ:⁵

Այս առումով պետք է համաձայնել Տ. Նեպոմնյաշչայայի դիրքորոշմանը, որի կարծիքով, առավել օպտիմալ է քննարկվող դրույթների՝ Ա.Ս. Գորելիկի առաջարկած շրջանակը:⁶ Վերջինս, մասնավորապես, առաջարկում է պատիժ նշանակելիս հաշվի առնել քրեական օրենքի Ընդհանուր մասի դրույթների հետևյալ ցանկը՝

- քրեական օրենսգրքի խնդիրների և պատժի նպատակների մասին ընդհանուր դրույթները (ՀՀ քր. օր-ի 2-րդ հոդված, 48-րդ հոդվածի 2-րդ մաս).

- պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքներին վերաբերող դրույթները (ՀՀ քր. օր-ի 61-րդ հոդված).

- պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող ու ծանրացնող հանգամանքների սահմանված ցանկերը (ՀՀ քր. օր-ի 62-րդ և 63-րդ հոդվածներ).

- պատժի առանձին տեսակների նշանակման կանոնները (ՀՀ քր. օր-ի

51-60-րդ հոդվածներ).

- չավարտված հանցագործության, հանցակցությամբ հանցանք կատարելու և հանցագործությունների ռեցիդիվի համար պատիժ նշանակելու առանձնահատկությունները կարգավորող նորմերը (ՀՀ քր. օր-ի 22-րդ, 39-րդ, 65-րդ հոդվածներ).

- օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելու կանոնները (ՀՀ քր. օր-ի 64-րդ հոդված).

- հանցանքների և դատավճիռների համակցությամբ պատիժ նշանակելու կանոնները (ՀՀ քր. օր-ի 66-րդ, 67-րդ հոդվածներ),

- պատժի ժամկետները գումարելիս դրանք որոշելը, ինչպես նաև պատժի ժամկետները հաշվարկելը և պատիժը հաշվակցելը կարգավորող նորմերը (ՀՀ քր. օր-ի 68-րդ, 69-րդ հոդվածներ):⁷

Պատիժ նշանակելու երրորդ ընդհանուր սկզբունքը դատարանի կողմից հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը և բնույթը հաշվի առնելն է: Այս առումով պետք է նշել, որ Քր. օր-ի Հատուկ մասի հոդվածների սանկցիաներում, պատժի տեսակը և չափը սահմանելիս, օրենսդիրը, որպես կարևորագույն չափանիշ, հաշվի է առել տվյալ հանցագործության վտանգավորությունը: Այսինքն՝ օրենքն արդեն իսկ դատարանին հնարավորություն է տալիս կողմնորոշվելու հոդվածի սանկցիայի շրջանակներում: Մակայն քննարկվող սկզբունքի համաձայն՝ դրա հետ մեկտեղ դատարանը պետք է բացահայտի կատարված կոնկրետ հանցանքի առանձնահատուկ հատկանիշները, որոնք կարող են ազդել հանցագործության՝ հան-

Քրեական իրավունք

րային վտանգավորության աստիճանի և բնույթի վրա (վնասի չափը, հանցագործության կատարման եղանակը, հանցավոր մտադրության իրականացման աստիճանը, հանցակցության դեպքում հանցավորի կատարած արարքը և մասնակցության աստիճանը և այլն):⁸ Մակայն հայաստանյան դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դատավճիռների նկարագրական մասում դատարանները հիմնականում, ընդամենը, նշում են, որ պատիժ նշանակելիս հաշվի են առնվել հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը և բնույթը կամ, պարզապես՝ հանցագործության հանրային վտանգավորությունը: Շատ հազվադեպ մատնանշվում են այդ հանգամանքներն արտացոլող որոշ չափանիշներ (օրինակ՝ ոտնձգության օբյեկտը, հանցագործությամբ պատճառված վնասի չափը կամ մեղքի ձևը):

Այս առումով կարծում ենք, որ հանցանք կատարած անձի նկատմամբ արդարացի պատիժ նշանակելու նպատակով դատարանները յուրաքանչյուր առանձին գործով պետք է ոչ միայն մատնանշեն հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության բնույթի և աստիճանի մասին վկայող կոնկրետ հանգամանքները, այլև բազմակողմանիորեն հետազոտեն ու գնահատեն դրանք: Միայն այդ դեպքում է, որ կարելի է համոզված լինել, որ դատարանն իրականում հաշվի է առել դրանք, այլ ոչ թե բավարարվել է դրանց վրա հղում կատարելով:

Պատիժ նշանակելու չորրորդ հիմնական սկզբունքը հանցավորի անձը

բնութագրող տվյալները հաշվի առնելն է: Բանն այն է, որ այդ տվյալները դատարանին հնարավորություն են տալիս անձին դիտել ոչ միայն որպես հանցանք կատարող, որը պետք է պատասխանատվություն կրի, այլ նաև որպես կոնկրետ անձ՝ իր անհատական հատկանիշներով: Պատիժ նշանակելիս հանցավորի նկատմամբ անհատական մոտեցումն անհրաժեշտ է, որպեսզի դատարանը պատժի տեսակը և չափն ընտրելիս համոզվի, որ դրանով կհասնի պատժի նպատակներին: Այս առումով հարց է առաջանում. իսկ անձը բնութագրող կոնկրետ ի՞նչ հանգամանքներ պետք է հաշվի առնվեն տվյալ դեպքում:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ պատիժ նշանակելիս դատարանները նշված հարցերի կապակցությամբ մույնպես բավարարվում են, ընդամենը, օրենսդրական քննարկվող դրույթի վրա հղում կատարելով: Որոշ դատավճիռներում մատնանշվում են հանցանք կատարած անձի սոցիալ-հոգեբանական, սոցիալ-ժողովրդագրական հատկությունները՝ վարքագիծն ընտանիքում և կենցաղում, աշխատանքի հանդեպ ունեցած վերաբերմունքը, ընտանեկան դրությունը, մանկահասակ երեխաների առկայությունը, կրթությունը, առողջական վիճակը, տարիքը, բնութագրերն աշխատանքի կամ բնակության վայրից, ծառայությունը պետության և հասարակության առջև և այլն:

Առանձին ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ հանցավորի անձը բնութագրող հատկանիշների շարքում դատարանները հաճախ մատնանշում են ՀՀ քր. օր-ի 62-րդ և 63-րդ հոդվածներով մատնանշված՝

Քրեական իրավունք

պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող կամ մեղմացնող հանգամանքները: Մեր կարծիքով, հանցավորի անձը բնութագրելիս պետք չէ հղում կատարել նշված հանգամանքների վրա, քանի որ դրանք հաշվի առնելը պատիժ նշանակելու ինքնուրույն ընդհանուր սկզբունք է:

Հարկ ենք համարում նշել նաև, որ պատիժ նշանակելիս հանցավորի անձը բնութագրող հատկանիշները բազմակողմանիորեն հաշվի առնելու համար անհրաժեշտ է հատուկ ուշադրություն դարձնել ոչ միայն նրա սոցիալ-ժողովրդագրական, այլև հոգեֆիզիոլոգիական տվյալների վրա: Վերջիններիս շարքում քրեագետներն առաջարկում են առանձնացնել՝

- առողջական վիճակը (խոսքը թե՛ ֆիզիկական և թե՛ հոգեկան առողջության մասին է).

- հանցանքի կատարումն ալկոհոլային կամ թմրանյութային հարբածության վիճակում.

- բնավորության, խառնվածքի առանձնահատկությունները:⁹

Այս առումով կարևորվում է նաև այն հանգամանքը, թե դատարանը, պատիժ նշանակելիս, ինչ աղբյուրներից կարող է ստանալ հանցանք կատարողի անձը բնութագրող հատկություններին վերաբերող տեղեկություններ: Այդ կապակցությամբ դեռևս 1970-ական թվականներին ռուս քրեագետ Գ.Ն. Բորզենկովն առաջարկել է մշակել և դատաքննչական մարմինների գործունեության պրակտիկա ներդնել «Սեղադրյալի անձի մասին տեղեկանք անկետա»: Նրա կարծիքով, նման փաստաթղթի առկայությունը կնպաստի հանցանք կատարողի անձը բնութագրող

առանձնահատկությունների վերաբերյալ առավել ամբողջական տեղեկատվություն հավաքել, ինչն էլ, վերջին հաշվով, կհանգեցնի պատասխանատվության անհատականացման սկզբունքի առավել արդյունավետ իրականացմանը:¹⁰

Այսպիսով, ելնելով հանցավորի անձը բնութագրող հատկանիշներից, առավել խիստ պատիժ, որպես կանոն, պետք է նշանակվի այն անձանց նկատմամբ, ովքեր հանդես են եկել որպես հանցագործության կազմակերպիչներ, նախկինում հանցանք են կատարել կամ դատվածություն ունեն, բացասական են բնութագրվում և այլն: Եվ, ընդհակառակը՝ այն անձանց նկատմամբ, ովքեր առաջին անգամ են կատարել ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանքներ և բնութագրվում են դրական, պետք է կիրառվեն ազատությունը չսահմանափակող պատիժներ կամ քրեաիրավական ներգործության այլ միջոցներ (օրինակ՝ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը):¹¹

Պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքների շարքում անհրաժեշտ է մատնանշել նաև ՀՀ քր. օր-ի 61-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ձևակերպված այն դրույթը, համաձայն որի՝ պատժի տեսակը և չափը որոշելիս պետք է հաշվի առնել և՛ պատիժը մեղմացնող, և՛ ծանրացնող հանգամանքները: Եթե հանցագործությունը պարունակում է օրենքով նախատեսված հանգամանքներ, և դատարանը պատիժ նշանակելիս դրանք հաշվի չի առնում, կամ հակառակը՝ դրանք չկան, բայց հաշվի է առնում (բացառությամբ մեղմացնող հանգամանքների), ապա դա գնահատվում է որպես

օրինականության սկզբունքի խախտում և մման դատավճիռը ենթակա է բեկանման:

Հարկ ենք համարում նշել նաև, որ պատիժ նշանակելու վերոհիշյալ ընդհանուր սկզբունքները հաշվի առնելը դատարանի պարտականությունն է, այլ ոչ թե իրավունքը: Դա ուղղակիորեն բխում է ՀՀ քր. օր-ի 61-րդ հոդվածի տառացի մեկնաբանությունից: Հետևաբար, միայն այն փաստը, որ համապատասխան դատավճռում բացակայում է նշումն այն մասին, թե կոնկրետ ինչ սկզբունքներ են հաշվի առնվել հանցանք կատարած անձի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս, հիմք է հանդիսանում տվյալ դատավճիռն օրենքին հակասող ճանաչելու համար:

Այս կապակցությամբ քրեաիրավական տեսության մեջ առաջարկվում են նշված սկզբունքները հաշվի առնելու և դատավճռում արտացոլելու հետևյալ տարբերակները՝

- այն հերթականությամբ, որով դրանք շարադրված են քրեական օրենքում.

- ըստ առաջնայնության՝ առավել էականներից նվազ էականները:¹²

Մեր կարծիքով, նշված տարբերակներից երկրորդի հետ դժվար է համաձայնել, քանի որ այն ոչ միշտ է կիրառելի: Հետևաբար առավել նպատակահարմար է օգտվել վերոհիշյալ առաջին տարբերակից:

Բացի դրանից, հատուկ պետք է ընդգծել այն հանգամանքը, որ դատավճռում պետք է ոչ միայն մատնանշվեն, այլև բացահայտվեն ու պարզաբանվեն բոլոր այն հանգամանքները, որոնք հաշվի են առնվել դատարանի կողմից պատիժ նշանակելիս:

Ամփոփելով քննարկվող հիմնախնդիրները՝ անհրաժեշտ է նշել, որ պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքները պետք է դիտել միասնության մեջ: Ուստի դատարանը, յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով պատիժ նշանակելիս, պետք է առաջնորդվի նշված բոլոր հանգամանքների համակցությամբ:

1. Պատժի նշանակման հարցերը կարգավորող հոդվածների շարքում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ինստիտուտին վերաբերող նորմը չենք մատնանշում այն պատճառաբանությամբ, որ վերջինս իր իրավական բնույթով, ըստ մեզ, առավել նպատակահարմար է դիտել որպես պատժից ազատելու տեսակ:

2. **Кругликов Л.Л.** Правовая природа смягчающих и отягчающих наказание обстоятельств // Уголовное право, 1999, N 4, с. 19. **Ростовский В.** Мотивировка назначения наказания // Советская юстиция, 1976, N 23, с. 6.

3. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս: Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2009, էջ 427:

4. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս, էջ 426:

5. **Непомящая Т.** Учет судами общих начал назначения наказания // Уголовное пра-

во, 2001, N 3, с. 29.

6. **Непомящая Т.**, там же, с. 29.

7. **Горелик А.С.** Положения общей части уголовного права о назначении наказания (понятие, классификация, соотношение) // Совершенствование уголовного законодательства и практики его применения. Межвузовский сборник. Красноярск: Изд-во КрГУ, 1989, с. 79.

8. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս, էջ 428:

9. **Антонян Ю. М., Бородин С. В.** Преступность и психические аномалии. М., 1987, с. 13-14. **Становский М.Н.** Назначение наказания. СПб, 1999, с. 166-167.

10. Личность преступника. М., 1975, 266-268.

11. Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք: Ընդհանուր մաս, էջ 429:

12. **Непомящая Т.**, там же, с. 33.

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ

Հանցավորության դեմ պայքարն առավել հրատապ է, այսպես կոչված, անցումային հասարակարգերի համար, որտեղ դեռևս պատշաճորեն չեն ձևավորված ինչպես ինստիտուցիոնալ համակարգերը, այնպես համապատասխան օրենսդրական դաշտը: Հատկապես խիստ արդիական է դարձել սեփականության քրեաիրավական պաշտպանության հիմնախնդիրը, քանզի հանցավորության դիմամիկայի վերջին տարիների ընդհանուր համայնապատկերում այն զգալի տեսակարար կշիռ ունի¹:

Սեփականությունը՝ որպես տնտեսական կատեգորիա, առաջացել է մարդկային հասարակության հետ: Ըստ այդմ, սեփականությունը կազմում է յուրաքանչյուր հասարակության հիմքը, նրա գոյության նյութական նախադրյալը: Ինչպես նշում է պրոֆեսոր Տ. Բարսեղյանը. «Սեփականության հարաբերությունները, բնության բարիքների, աշխատանքի արդյունքների յուրացման և պատկանելիության կապակցությամբ առաջացող հասարակական հարաբերություններ են՝ սեփականության տնտեսական հարաբերություններ, և միայն իրավական նորմերով կարգավորվելուց հետո են վերածվում սեփականության իրավունքի»²:

Այստեղից էլ հետևություն. նախ՝ անհրաժեշտ է պարզաբանել սեփականությունը՝ որպես տնտեսական կատեգորիա, այնուհետև սեփականությունը՝ որպես իրավական կատեգորիա, իսկ վերջում՝ սեփականությունը՝ որպես քրե-

աիրավական պաշտպանության օբյեկտ:

Սեփականությունը՝ որպես տնտեսական և իրավական կատեգորիա, միշտ կապված է իրեն տիրապետող սուբյեկտի՝ անձի կազմակերպության, պետության հետ³:

Սեփականության տնտեսական հարաբերությունը, ըստ Ե.Ա. Սուխանովի, իրենից ներկայացնում է «կոնկրետ անձանց կողմից որոշակի գույքի (նյութական բարիքների) յուրացման հարաբերություն, որն առաջանում է տվյալ գույքի օտարումն ուրիշներից և հնարավորություն է տալիս յուրացված գույքի նկատմամբ հաստատել տնտեսական տիրապետում՝ միաժամանակ կրելով դրա պահպանման հոգսը (ծանրությունը)»⁴: Մեր կարծիքով, սեփականության հարաբերության տնտեսական բովանդակությունը բնութագրվում է երկու հիմնական հատկանիշներով: Առաջին գույքի նկատմամբ տնտեսական տիրապետմամբ (իշխանությամբ), որը հնարավորություն է տալիս սեփականատիրոջն իր հայեցողությամբ օգտագործել իրեն պատկանող նյութական բարիքը և, երկրորդ՝ կրել սեփականությամբ իրեն պատկանող գույքի պահպանության հետ կապված հոգսի ծանրությունը: Պրոֆեսոր Ե.Ա. Սուխանովը, բացահայտելով սեփականության հարաբերության տնտեսական բովանդակությունը, օգտագործում է երկու կատեգորիա՝ «բարիք» և «հոգս» («ծանրություն»): «Բարիք» ասելով՝ նա հասկանում է սե-

փականատիրոջ հնարավորությունը ստանալ եկամուտներ և բավարարել իր տարբեր պահանջմունքները, իսկ «սեփականության հոգսը» նշանակում է սեփականատիրոջ կողմից անհրաժեշտ ծախսերի իրականացում՝ կապված գույքի պահպանման, վերանորոգման հետ, ինչպես նաև ներառում է դրա կորստյան ռիսկը⁵: Գրա հետ միաժամանակ անհրաժեշտ է ընդգծել, որ սեփականության տնտեսական հարաբերության բովանդակության բացահայտման համար «բարիք» և «հոգս» կատեգորիաները չպետք է առանձնացնել համընդհանուր ճանաչում ստացած տիրապետման, օգտագործման և օտարման եռամիասնությունից, այլ բարիքը և հոգսը պետք է նախատեսել տիրապետման, օգտագործման և օտարման հետ համատեղ:

Այսպիսով, սեփականությունը՝ որպես տնտեսական հարաբերություն, կազմված է երկու բաղադրամասից կամ ունի երկու կողմ. առաջինը հարաբերությունն է մարդկանց միջև կոնկրետ գույքի առիքով և արտահայտվում է անձի կողմից և գույքի յուրացմամբ:

Երկրորդը՝ անձի հարաբերությունն է յուրացված գույքի նկատմամբ: Սեփականատերը վերաբերվում է իրեն պատկանող գույքի նկատմամբ իր հայեցողությամբ՝ անկախ որևէ անձի (անձանց) կամքից, միևնույն ժամանակ հաշվի առնելով գույքի սպառողական հատկանիշները, ինչպես նաև պաշտպանելով ուրիշ անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը:

Սեփականության հարաբերությունների տնտեսական բովանդակությունը ենթադրում է.

ա) որ անձը յուրացնում է որոշակի նյութական բարիքներ (գույք, իրեր), որի հետևանքով դրանք օտարանում են ուրիշ անձանց համար: Յուրացման էու-

թյունն այն է, որ յուրացված գույքը հանդիսանում է սեփականություն: Գրա հետ մեկտեղ, որևէ գույքի յուրացման փաստից անխուսափելիորեն բխում է այդ գույքի օտարացումն ուրիշ անձանց համար, հակառակ դեպքում՝ յուրացումը կկորցնի իր իմաստը.

բ) գույքի յուրացումը կապված է նրա նկատմամբ տնտեսական տիրապետման իրականացման հետ, այսինքն՝ անձի բացառիկ հնարավորությունն իր հայեցողությամբ օգտվելու յուրացված գույքից: Տվյալ դեպքում այդ անձը (սեփականատերը) ղեկավարվում է սեփական շահերի գիտակցմամբ, այլ ոչ թե ուրիշների թելադրանքով:

գ) Գույքը յուրացրած անձը հնարավորություն ունի ոչ միայն դրանից բարիքներ ստանալ, այլ նաև ստանձնում է սեփական գույքի պահպանման ծանրությունը (պարտականությունը):

Այդ իմաստով գույքի պահպանման ծանրությունը ենթադրում է, որ դրա սեփականատերը (տիրապետողը) լինի հոգատար իր գույքի նկատմամբ և հաշվենկատ ձեռներեց⁶:

Եվ հենց սեփականության բարիքի և նրա պահպանման ծանրության գույքակցումը բնութագրում է իսկական սեփականատիրոջը:

Սեփականության տնտեսական (փաստացի) հարաբերություններն առաջանում են որպես շուկայական տնտեսության ձևավորման հետևանք՝ հիմնված ապրանքադրամական փոխանակության վրա: Ապրանքափոխանակությունն անհնարին է առանց ապրանքի նախնական յուրացման, քանի որ ապրանքի օտարում (փոխանակում) կարող է իրականացնել միայն նա, ով այն յուրացրել է: Ապրանքափոխանակման մասնակիցները պետք է վստահ լինեն, որ հենց օտարողն է տվյալ ապրանքի տիրապետողը (սեփականատերը):

Քրեական իրավունք

Հետևաբար յուրացման (սեփականության) հարաբերություններն ապրանքափոխանակման անհրաժեշտ նախապայմանն են: Ավելին, ինչպես ցույց է տալիս պատմական փորձը, շուկայական տնտեսությունում այդ հարաբերություններն օբյեկտիվորեն պահանջում են իրավական ճանաչում և իրավական պաշտպանություն:

Այսպիսով, մեր կարծիքով, սեփականությունը սուբյեկտների միջև ծավալվող հասարակական հարաբերություն է գույքի առիքով, որը հանգում է նյութական բարիքների յուրացման և դրանցից ուրիշ անձանց օտարման: Իր հերթին, սեփականության իրավունքն իրենից ներկայացնում է սեփականության տնտեսական հարաբերությունների ձևակերպման իրավաբանական ձև: Հետևաբար սեփականության և սեփականության իրավունքի հասկացությունները սերտորեն փոխկապակցված են: Եթե սեփականության տնտեսական հարաբերությունները մարդկային հասարակության ուղեկիցն են նրա ձևավորման առաջին իսկ օրից, ապա սեփականության իրավունքը՝ որպես իրավական կատեգորիա, առաջացել է պետության և իրավունքի ձևավորման հետ միաժամանակ նախնադարյան կարգերի քայքայման և ստրկատիրական կարգերի հաստատման ժամանակ:

Քաղաքացիական իրավունքի գիտությունը մինչ այժմ չի մշակել սեփականության իրավունքի հասկացության այնպիսի մի համապարփակ սահմանում, որը լիակատար արտահայտեր տվյալ իրավական կատեգորիայի էությունն ու նրա բոլոր կողմերը: Այդուհանդերձ, մարդկության բազմադարյան պատմության ընթացքում տարբեր սերունդների իրավաբանները փորձ են արել տալ սեփականության իրավունքի հասկացության սահմանումը: Ինչպես նշում է պրոֆ. Օ.Ա. Օմելչենկոն. «Այդ

կատեգորիան պատմականորեն կոնկրետ է: Յուրաքանչյուր իրավական ավանդույթ և իրավական մշակույթ իրենց ավանդն են ներդրել սեփականության հասկացության բովանդակության խնդրում»⁷:

Մարդկային հասարակության զարգացման սկզբնական շրջանում սեփականության իրավունքն արտահայտվում էր որպես ամբողջ տոհմի, ցեղային միության կոլեկտիվ իրավունք բնության օբյեկտների և առարկաների նկատմամբ: Հետագայում աշխատանքի բաժանումը հողագործության և անասնապահության, արհեստների և առևտրի առաջացումն ու զարգացումը խթան հանդիսացան սեփականության հարաբերությունների զարգացման համար:

Մասնավոր սեփականության առաջացումը, պատմաբանների մեծամասնության կարծիքով, կապված է Հին Հռոմի հանրապետական կարգերի ժամանակաշրջանի հետ: Հռոմեական իրավական համակարգի զարգացման սկզբնական շրջանում մասնավոր սեփականությունն արտահայտվում էր «dominium» (տիրապետում) տերմինով: Հռոմեական հանրապետության վերջին շրջանում մասնավոր սեփականությունն արտահայտվում էր «proprietas» «սեփականություն») տերմինով:

Հռոմեական իրավական համակարգը չտվեց սեփականության իրավունքի ճշգրիտ սահմանումը, սակայն այն մշակեց մասնավոր սեփականության իրավունքի իրավագործությունների լայն շրջանակ, որն իր տեսական և կիրառական նշանակությունը պահպանել է նաև ժամանակակից քաղաքացիական իրավունքում:

Ավատատիրության ժամանակաշրջանում որպես սեփականության իրավունքի հիմնական օբյեկտ հանդես էր գալիս հողը: Դարաշրջանի ավտորի-

տար քաղաքական վարչակարգերի հետևանքով սեփականության ինստիտուտն էական զարգացում չունեցավ: Այդ առթիվ ակադեմիկոս Ս.Վ. Վենեդիկտովը նշել է, որ դարերի ընթացքում ավատական իրավունքում բացակայում էր սեփականության իրավունքի բնորոշման հատուկ տերմինը⁸:

17-րդ դարի անգլիացի խոշորագույն մտածող Ջոն Լոկն իր փիլիսոփայական համակարգում փորձեց հիմնավորել մասնավոր սեփականության անհրաժեշտությունը քաղաքացիական հասարակությունում: Այս տեսակետից բավականին հետաքրքիր է Լոկի դատողությունները սեփականության ինստիտուտի մասին և դրա կապը բնության հետ: Ըստ նրա, թեև բնական վիճակում հողը և բնության մնացած բարիքները պատկանում են բոլորին հավասարապես, սակայն մարդու աշխատանքի շնորհիվ առաջացած արդյունքն իրենն է: Աշխատանքի շնորհիվ մարդը կարողանում է համընդհանուր տիրապետությունից առանձնացնել իր «մասնավոր սեփականությունը»:

Ավատական սեփականության փոխարեն Լոկն առաջադրում է մասնավոր սեփականության անձեռնմխելիության իրավունքը:

Բուրժուական հեղափոխությունների դարաշրջանում սեփականության իրավունքի վերաբերյալ հայացքները որոշակի զարգացում ապրեցին, այն հայտարարվեց «բնական» և «անքակտելի» իրավունք:

Ֆրանսիական բուրժուական մեծ հեղափոխությունը և նրա գաղափարները հսկայական ազդեցություն ունեցան սեփականության իրավունքի հայեցակարգի զարգացման և այդ ինստիտուտի իրավաբանական ձևակերպման վրա:

Այս տեսանկյունից հարցը դիտարկելով՝ պետք է նշել, որ սեփականության և

մասնավորապես՝ մասնավոր սեփականության իրավունքի կատեգորիան իր զարգացումը գտավ Հեգելի փիլիսոփայական ուսմունքում, որը խանդավառությամբ ընդունեց Ֆրանսիական մեծ հեղափոխությունը:

Անհրաժեշտ է նշել, որ մասնավոր սեփականության իրավունքի մասին հեգելյան փիլիսոփայական ուսմունքը հսկայական ազդեցություն ունեցավ հետագա դարերի փիլիսոփաների և իրավաբանների հայացքների ձևավորման վրա:

Փիլիսոփաների հայացքները զգալի ազդեցություն ունեցան նաև պոզիտիվ (դրական) իրավունքի, մասնավորապես՝ օրենսդրությունում սեփականության իրավունքի ձևակերպման վրա: Այդ առթիվ ռուս հայտնի իրավաբան Գ.Ֆ.Շերշչենևիչը գրել է. «Մեր օրենսդիրը սահմանում է սեփականության իրավունքը՝ չնայած այդպիսի սահմանումը օրենսդրության մեջ անօգուտ է»⁹:

Ֆրանսիայի քաղաքացիական օրենսգրքի համաձայն. «Սեփականությունն իրավունք է տալիս գույքն օգտագործել և տնօրինել այնպես, որպեսզի այդպիսի օգտագործումն արգելված չլինի օրենքով կամ կանոնակարգերով» (544-րդ հոդ.)¹⁰:

Ռուս իրավաբան Գ.Ի.Սեյերը սեփականության իրավունքը բնութագրում էր որպես «անձի լիակատար տիրապետություն գույքի նկատմամբ»¹¹:

Իսկ ակադեմիկոս Ա.Վ. Վենեդիկտովը գտնում է. «Սեփականությունը՝ որպես իրավունք, նշանակում է գույքն օգտագործել իր իշխանության ներքո և իր շահերին համապատասխան»¹²:

Ֆրանսիացի գիտնական Ա. Դերայեն նույնացնում է ազատությունը, անձը և սեփականությունը («Individu-Propriete-Libwrt»): Նա գտնում է, որ Ֆրանսիայի քաղաքացիական օրենսգրքի խմբագիրներն արտահայտվել են հօգուտ այն բա-

Քրեական իրավունք

նի, որ սեփականությունը մարդու իրավունքն է, այլ ոչ թե քաղաքացու: Սեփականությունը չգրված ու անգին է և գոյություն ունի՝ անկախ պետության գոյությունից: Պետությունը պետք է միայն պաշտպանի և երաշխավորի այդ իրավունքը¹³:

Այսպիսով, Արևմտյան Եվրոպայի իրավական համակարգն ընդունում է սեփականության իրավունքի «տարանջատվածությունը», որն, ըստ մեզ, վերջին տարիներին տարածում է գտել նաև Արևելյան Եվրոպայի և ԱՊՀ մի շարք երկրներում (ՌԴ, Վրաստան և այլն): Ըստ երևույթին, տարանջատ սեփականության իրավունքն արդի իրավական համակարգերի զարգացման ընդհանուր միտումն է:

Սեփականության իրավունքի զարգացման այսպիսի միտումներն իրենց հերթին դժվարացնում են մշակել սեփականության իրավունքի առավել օպտիմալ սահմանումը և պատահական չէ, որ հռոմեական իրավունքում բացակայում էր այդպիսի սահմանումը: Հռոմեացի իրավաբանները գտնում էին, որ «Քաղաքացիական իրավունքում ցանկացած սահմանումը վտանգավոր է, քանզի շատ քիչ դեպքեր կան, որ դրանք չեն կարող մերժվել»¹⁴: Այդուհանդերձ, իրավաբանները փորձում են տալ սեփականության իրավունքի սահմանումը:

Այսպես, Արևմուտքի մի շարք գիտնական իրավաբաններ գտնում են, որ սեփականության իրավունքը ստեղծում է «գույքի և անձի միջև անմիջական ու ուղղակի կապ», իրենից ներկայացնում է «գույքի նկատմամբ տիրապետման բոլոր հնարավոր իրավունքների համակցություն»: Քաղաքացիական իրավունքի տեսությունը գտնում է, որ սեփականության իրավունքը գույքային իրավունքի առավել լիակատար արտահայտման ձևն է:

Ռուս հայտնի իրավաբան Վ.Ի.Սինայսկին գտնում էր. «Սեփականության իրավունքը, ի տարբերություն այլ գույքային իրավունքների, ամենաքիչ ուսումնասիրված գույքային իրավունքն է»:

Ընդհանրապես, քաղաքացիական իրավունքի գիտությունը տարբերակում է սեփականության իրավունքը օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ առումներով:

Սեփականության իրավունքն օբյեկտիվ առումով իրավական նորմերի համակցությունն է, որոնք կարգավորում են սեփականության օբյեկտ հանդիսացող առարկաների տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման հարաբերությունները:

Սեփականության հարաբերությունները կարգավորող նորմերն ունեն հետևյալ հիմնական գործառույթները. առաջին՝ ամրապնդել սեփականատիրոջ իրավունքն իրեն պատկանող գույքի նկատմամբ, երկրորդ՝ պաշտպանել սեփականություն հանդիսացող գույքը այլ անձանց ոտնձգություններից և, երրորդ՝ կարգավորել սեփականության օբյեկտ հանդիսացող առարկաների ձեռք բերման և դրանց օտարման հետ կապված հարաբերությունները:

Սուբյեկտիվ առումով սեփականության իրավունքը նշանակում է սեփականատիրոջ հնարավորությունն իր հայեցողությամբ և անկախ որևէ մեկի կամքից տիրապետել, օգտագործել և տնօրինել իրեն պատկանող գույքն իրավակարգի պահանջներին համապատասխան:

Սուբյեկտիվ առումով սեփականատերը պարտավոր է նաև հոգ տանել գույքի պահպանման համար: Հետևաբար սեփականության իրավունքը սուբյեկտիվ առումով ենթադրում է ոչ միայն իրավունքներ, այլև որոշակի պարտականություններ սեփականատիրոջ համար: Այստեղ անհրաժեշտ է ընդգծել նաև, որ սուբյեկտիվ առումով սեփականության

իրավունքն առաջանում է միայն անհատապես իրերին տիրանալու առթիվ:

Սեփականության իրավունքի սուբյեկտներ կարող են լինել ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, տեղական ինքնակառավարման մարմինները և պետությունը:

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածը բնութագրում է սեփականության իրավունքի հասկացությունը. «1. Սեփականության իրավունքը սուբյեկտի օրենքով և այլ իրավական ակտերով ճանաչված ու պահպանվող իրավունքն է իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրեն պատկանող գույքը»:

Սեփականությունը որոշակի անձանց պատկանող, նյութական և հոգևոր արժեքներն են, ինչպես նաև այդպիսի պատկանելիության իրավաբանական իրավունքը և տնտեսական հարաբերությունները մարդկանց միջև սեփականության օբյեկտների պատկանելիության, բաժանման, փոխանցման կապակցությամբ¹⁶:

Այսպես՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 164-րդ հոդվածի համաձայն. «Սեփականատերը կրում է իրեն պատկանող գույքի պահպանման հոգսը, եթե այլ բան նախատեսված չէ օրենքով կամ պայմանագրով»: Այստեղ արտացոլված է սեփականության իրավունքի կարևոր բնութագրիչներից մեկը՝ սեփականությունը ոչ միայն բարիք է սեփականատիրոջ համար, այլ նաև դրա պահպանման համար որոշակի հոգատարություն պահանջող պարտականություն (ծանրություն):

Սեփականատերն իր գույքը պատշաճ պահելու համար պարտավոր է կատարել որոշակի գործողություններ, օրինակ, իրականացնել գույքի ընթացիկ և

հիմնական վերանորոգումներ, ապահովագրել, գրանցել (անշարժ գույքի դեպքում), անհրաժեշտության դեպքում այն ենթարկել տեխնիկական, սանիտարական և այլ զննության:

Օրենքով կամ պայմանագրով սահմանված կարգով գույքի պատշաճ պահպանման համար կատարված ծախսերը լիովին կամ մասնակիորեն կարող են դրվել երրորդ անձանց վրա:

Սեփականատերը պարտավոր է նաև իրեն պատկանող գույքի համար որոշակի գույքահարկ վճարել: Գույքահարկը հարկատուներին սեփականության կամ լրիվ (մասնակի) տնտեսավարման իրավունքով պատկանող գույքի համար օրենքով սահմանված կարգով և չափով վճարվող ուղղակի հարկ է¹⁷:

Ինչպես նշեցինք, սեփականատերը կրում է նաև գույքի պատահական կորստի ռիսկը, որը նույնպես ամրագրված է օրենսդրությամբ:

Գույքի պատահական կորստի կամ վնասվածքի ռիսկը, որը կարող է վրա հասնել այլևայլ պատճառների հետևանքով, որպես կանոն, կրում է սեփականատերը:

Ջարգացած իրավական համակարգերում քաղաքացիական շրջանառության մասնակից սեփականատերերը, որպես կանոն, ապահովագրում են իրենց սեփականության իրավունքով պատկանող գույքի պատահական կորստի կամ պատահական վնասվածքի ռիսկը:

Այսպիսով, ընդհանրացնելով վերոնշյալը, մեր կարծիքով, կարելի է ձևակերպել սեփականության իրավունքի հետևյալ բնորոշումը սեփականության իրավունքը որպես սուբյեկտիվ քաղաքացիական իրավունք, պոզիտիվ իրավունքով ամրագրված անձի հնարավորությունն է բացառապես իր ցանկությամբ (իր հայեցողությամբ) տիրապե-

Քրեական իրավունք

տել, օգտագործել և տնօրինել իրեն պատկանող գույքը՝ պահպանելով իրավակարգի պահանջները և երրորդ անձանց շահերը, միաժամանակ կրելով իրեն պատկանող գույքի պատշաճ պահպանման հոգսը (ծանրաբեռնվածությունը), ինչպես նաև գույքի կորստի կամ պատահական վնասվածքի ռիսկեր:

Շուկայական հարաբերություններից ծնված նոր հասարակական հարաբերությունների ձևավորումն իր հետ բերեց ոչ միայն տնտեսական ոլորտը կարգավորող նոր օրենքների ու ենթաօրենսդրական ակտերի ընդունման անհրաժեշտության, այլև սոցիալիստական պետական կարգի օրոք հանցագործություն համարվող որոշակի արարքների նոր դրակում:

Խոսքը վերաբերում է հատկապես շուկայական տնտեսությանը բնորոշ գործունեությանը: Առավել տիպիկ օրինակ է սպեկուլյացիան՝ որպես շահ ստանալու համար ապրանքների գնում և վերավաճառք, մասնավոր գործունեությանը զբաղվելը, մասնավոր անձանց առևտրային միջնորդությունը և այլն:

Ակնհայտ է, որ օրենքներում լրացումներն ու փոփոխությունները կատարվում են համապատասխան նախադրյալների հասունացման դեպքում, ընդ որում, այդ նախադրյալներն իրենց դրսևորումն են գտնում ինչպես իրավաչափ գործունեությանը, այնպես էլ իրավախախտումների ձևով: Եթե տնտեսության ազատականացումը հանգեցրեց անհատ ձեռներեցության զարգացմանը, կոոպերացիաների ստեղծմանը, ձեռնարկատիրական բազմաբնույթ գործունեությանը, երկրի տնտեսական հարաբերություններում անհատների էական դերակատարմանը, ապա անխուսափելի է, որ դրան զուգահեռ (հատկապես անցումային ժամանակաշրջանում) պետք է ի հայտ գային այնպիսի հանցագործություններ, ինչպիսիք են. հարկե-

րից խուսափելը, կեղծ ու ապօրինի ձեռնարկատիրությունը, ապօրինի ձեռք բերված եկամուտների լեգալացումը, կանխամտածված սնանկացումը, կեղծ գովազդը, ակցիզային դրոշմանիշերի կեղծումն ու իրացումը, կեղծ վճարային փաստաթղթեր պատրաստելն ու իրացնելը, ապօրինի հակամրցակցային գործունեությունը և այլն:

Որքան էլ անվիճելի է, որ շուկայական տնտեսություն ունեցող երկրի տնտեսական հարաբերությունները կարգավորող նորմերն անխզելիորեն պայմանավորված են երկրի տնտեսական հիմքով ու շուկայական տնտեսության այլ գործոններով, սակայն այդ տնտեսության պասիվ արտահայտությունը չեն, քանի որ այդ նորմերը ոչ միայն պետք է կարգավորեն, այլև նպաստեն տնտեսական բոլոր հարաբերությունների բնականոն զարգացմանն ու խթանմանը:

Տնտեսական հարաբերությունները կարգավորող ողջ օրենսդրությունը պետք է համապատասխանի նոր տնտեսության պահանջներին, ուստի դրա մշակման ժամանակ, ամենակարևոր խնդիրը ժամանակին և հիմնավոր լրացումներ ու փոփոխություններ իրականացնելն ու իրավական կարգավորման առավել արդար և գործուն մեխանիզմներ նախատեսելն է: Դա մեր երկրում ունեցավ երկակի դրսևորում, ընդլայնվեց Հայաստանի Հանրապետություն օրենսդրության ոլորտը և ընդունվեցին մաքսային, հարկային, քանկային ու ձեռնարկատիրական գործունեությունը կարգավորող օրենքներ, միաժամանակ էական փոփոխությունների ենթարկվեցին գործող օրենքները:

Համակարգային բնույթի փոփոխությունների ենթարկվեց նաև նոր ՀՀ քրեական օրենսգիրքը:

Ավելին՝ 2003թ. օգոստոսի 1-ից գործողության մեջ դրվեց ՀՀ նոր քրեական

օրենսգիրքը, որի VIII բաժինը սահմանում է սեփականության, տնտեսության և տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործությունները՝ բաժանելով այն երկու խոշոր խմբերի.

- սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններ (գլուխ 21).

- տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործություններ (գլուխ 22): Պետք է նկատել, որ ՌԴ գործող քրեական օրենսգիրքը տնտեսական ոլորտի հանցագործությունները բաժանել է 3 գլուխների.

- սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններ.

- տնտեսական գործունեության ոլորտի հանցագործություններ.

- կոմերցիոն և այլ կազմակերպությունների ծառայության շահերի դեմ ուղղված հանցագործություններ:

Քննարկվող հանցագործությունները թե՛ ՀՀ, թե՛ ՌԴ քրեական օրենսգրքերում մեկ բաժնում միավորելը պայմանավորված է նրանով, որ այդ հանցագործությունները դրսևորվում են տնտեսության ոլորտում և վնաս են հասցնում ինչպես երկրի ընդհանուր տնտեսությանը, այնպես էլ պետական ու ոչ պետական կազմակերպությունների տնտեսական շահերին ու բնականոն գործունեությանը, նաև քաղաքացիների օրինական շահերին ու իրավունքներին: Այլ խոսքով, սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունները տնտեսության ոլորտի հանցագործությունների շարքում համախմբելը պայմանավորված է բոլոր այդ հանցավոր արարքների օբյեկտը կազմող այն հարաբերությունների համաստեղությամբ, որոնք ապահովում են երկրի տնտեսության բնականոն ընթացքն ու զարգացումը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսվող սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններ են. ավազակությունը, կողոպուտը, գողությունը, խար-

դախությունը, յուրացնելը կամ վատնելը, առանձնակի արժեք ունեցող առարկաներ հափշտակելը, հափշտակությունը, որ կատարվել է համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ, շոթումը, ավտոմեքենային կամ տրանսպորտային միջոցին ապօրինաբար տիրանալն առանց հափշտակելու նպատակի, գույքային վնաս պատճառելը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով, գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը, գույքն անգողությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը (175-186-րդ հոդվածներ):

Մեր երկրի հիմնական օրենքը ոչ միայն ամրագրում, այլև երաշխավորում է սեփականության իրավունքի պաշտպանությունը: Սահմանադրական այս դրույթից ելնելով՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը նախատեսում է ոչ միայն սեփականության ձևերը (սուբյեկտները), հասկացությունը, բովանդակությունը, այլ նաև սեփականության պաշտպանության եղանակները: Ընդ որում, քաղաքացիական օրենսդրությունը սեփականության իրավունքի պաշտպանությունը նախատեսում է երկու հիմնական եղանակներով՝ նման դատակարգման դեպքում, հիմք ընդունելով մի դեպքում գույքի նկատմամբ սեփականատիրոջ տիրապետման իրավագործության խախտումը, իսկ մյուս դեպքում տիրապետման հետ կապ չունեցող խախտումները, սակայն՝ երկու դեպքում էլ գույքի սեփականատիրոջ համար սահմանելով իր խախտված իրավունքը վերականգնելու պահանջի հնարավորություն:

Ջուզահեռներ անցկացնելով սեփականության իրավունքի քաղաքացիաիրավական պաշտպանության այդ եղանակների միջև՝ կարող ենք նկատել, որ գործող ՀՀ քրեական օրենսդրությունը ևս ելնում է այն բանից, որ սեփականության իրավունքը կարող է խախտվել ինչպես ուրիշի ունեցվածքը (գույքը)

Քրեական իրավունք

հափշտակելու եղանակով, այնպես էլ առանց դրա:

Այս իմաստով սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններ ասելով՝ նկատի ունենք ՀՀ քրեական օրենքով նախատեսված դիտավորյալ կամ անզգույշ այն արարքները, որոնք սեփականատիրոջը (օրինական տիրապետման իրավունք ունեցող այլ անձի) տիրապետման իրավունքի խախտմամբ կամ այլ եղանակով հասցնում են գույքային վնաս կամ նման վնասի սպառնալիք¹⁸:

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների տեսակային օբյեկտը սեփականության հարաբերություններն են իրենց ամբողջությամբ՝ ներառյալ գույքը տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու յուրաքանչյուր սեփականատիրոջ իրավունքը:

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործության անմիջական օբյեկտն այն կոնկրետ սեփականությունն է, որին վնաս է հասցվում հանցավոր արարքով:

Անդրադառնանք նաև այս հանցագործությունների առարկային: Այդպիսին համարվում է նյութական աշխարհի այն իրը, որի մեջ առկա է մարդու նյութականացված աշխատանքը: Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների առարկա չեն կարող լինել ոչ նյութական բնույթի արժեքները, գիտական ու ստեղծագործական մտքի արդյունքները, պաշտոնական փաստաթղթերը, պետության կողմից որպես պարզև շնորհված առարկաները, ինչպես նաև ոչ պիտանի և տիրագուրկ համարվող գույքը:

Այլ խոսքով՝ սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների առարկան ունի դրամական գնահատման չափանիշ (արժեք):

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների օբյեկտիվ կողմը

բնութագրվում է հիմնականում ակտիվ գործողությամբ: Անգործության ձևով այս արարքներից կարող են դրսևորվել միայն գույքը ոչնչացնելը կամ վնասելը (109-րդ հոդված):

Սեփականության դեմ ուղղված արարքների մեծ մասն ունի նյութական հանցակազմ, քանի որ դրանց օբյեկտիվ կողմը բաղկացած է 3 տարրերից՝

- հակաօրինական արարք.

- քրեաիրավական նորմերի դիսպոզիցիայով սահմանված վտանգավոր հետևանք գույքային վնասի ձևով.

- պատճառահետևանքային կապ այդ հակաօրինական արարքի և առաջացած վնասակար հետևանքի միջև:

ՀՀ քրեական օրենսգրքով նախատեսված սեփականության դեմ ուղղված 12 հանցագործություններից միայն 3-ը (կողոպուտ, շորթում, ավտոմեքենային կամ տրանսպորտային այլ միջոցին կամ սպորինաբար տիրանալն առանց հափշտակելու նպատակի) ունեն ձևական հանցակազմ և ավարտված են համարվում քրեական օրենքով մատնանշված հակաօրինական արարքի կատարման պահից անկախ վտանգավոր հետևանքների նյութական վնասի առաջացումից: Մինչդեռ սեփականության դեմ ուղղված մնացած ինը հանցագործությունների (ավազակություն, գողություն, խարդախություն, յուրացնելը կամ վատնելը, առանձնակի արժեք ունեցող առարկաներ հափշտակելը, հափշտակությունը, որ կատարվել է համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ, գույքային վնաս պատճառելը խաբեության կամ վատահոսությունը չարաշահելու եղանակով, գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը, գույքն անզգույշությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը) համար պարտադիր հատկանիշ է հանրորեն վտանգավոր հետևանքի առաջացումը վնաս պատճառելու ձևով:

Այս հարցում գուզահեռ անցկացնե-

լով տնտեսական գործունեության ոլորտի հանցագործությունների հետ՝ նկատենք, որ գույքային վնաս պատճառելու օրենսդրական ծանոթություն կամ վերապահում ունեն նաև այդ խմբի հանցավոր արարքների մեծ մասը (ՀՀ քր. օր. 187-189-րդ, 191-193-րդ, 196-199-րդ, 204-րդ, 214-րդ հոդվածներ):

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններից, խարդախության, յուրացնելու կամ վատնելու, առանձնակի արժեք ունեցող առարկաներ հափշտակելու, համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ հափշտակության, խաբեության կամ վատահոբյունը չարաշահելու եղանակով գույքային վնաս պատճառելու, գույքն անզգուշությամբ ոչնչացնելու կամ վնասելու համար սուբյեկտի տարիք օրենսդիրը համարում է 16 տարին, իսկ ավագակության, կողոպուտի, գողության, շորթման, առանց հափշտակելու նպատակի ավտոմեքենային կամ տրանսպորտային այլ միջոցին տիրանալու համար՝ 14 տարին: Գույքը դիտավորությամբ վնասելու կամ ոչնչացնելու հանցավոր արարքի սուբյեկտի տարիքի կապակցությամբ օրենսդիրը կատարում է տարբերակում, արարքի հասարակ տեսակի (155-րդ հոդվածի 1-ին մաս) համար քրեական պատասխանատվությունն առաջանում է 16 տարեկանից, իսկ ծանրացուցիչ հանգամանքներով տեսակի (185 -րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասեր) համար՝ 14 տարեկանից:

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններին բնորոշ է ուղղակի դիտավորությունը: Այս խմբի միայն մեկ հանցավոր արարք (գույքը ոչնչացնելը կամ վնասելը) կարող է դրսևորվել ինչպես դիտավորությամբ, ընդ որում, թե՛ ուղղակի, թե՛ անուղղակի, այնպես էլ անզգույշ մեղք:

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների գերակշիռ մասի համար որպես բնորոշ, պարտադիր

հատկանիշ, հանդես է գալիս շահադիտական դրդապատճառը (շարժառիթը, ապօրինի շահ ստանալու նպատակը):

Սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունները քրեական իրավունքի գիտության կողմից ենթարկվում են դասակարգման՝ ըստ կատարման եղանակի և շարժառիթի¹⁹:

Շահադիտական նպատակներով ու շարժառիթներով սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություններն էլ իրենց հերթին բաժանվում են երկու խմբի.

- ուրիշի ունեցվածքի տարատեսակ հափշտակություններ.

- շահադիտական այլ արարքներ:

Ըստ ՀՀ գործող քրեական օրենսգրքի՝ ուրիշի գույքի հափշտակություններ են. ավագակությունը, կողոպուտը, գողությունը, խարդախությունը, յուրացնելը կամ վատնելը, առանձնակի արժեք ունեցող առարկաներ հափշտակելը և համակարգչային տեխնիկայի օգտագործմամբ հափշտակությունը:

Քանի որ սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների գերակշիռ մասը կատարվում է հափշտակությունների ձևով, ուստի առավել նպատակահարմար ենք համարում առաջին հերթին պարզաբանել հափշտակություն տերմինը:

Հափշտակությունն այլ անձին (ուրիշին) պատկանող գույքի դիտավորյալ, անօրինական (իր սեփականությունը դարձնելու նպատակով) յուրացումն է, այդ գույքին տիրանալը:

Այս հասկացության գիտական սահմանումը միշտ էլ զբաղեցրել է քրեագետ-տեսաբանների ուշադրությունը: Բնարկվող գիտական բնորոշման կապակցությամբ հարկ է նկատել նաև, որ տեսական գրականության մեջ, այդուհանդերձ, չկա համընդհանուր ու միասնական կարծիք:

Քրեական իրավունք

Մեր կարծիքով, բոլոր այն քրեագետները, որ հափշտակության քրեաիրավական գնահատման հարցում ընդգծել են «հանցավորի կողմից ուրիշի ունեցվածքն իր սեփականությունը դարձնելու» հատկանիշը, հիմք են ընդունել խորհրդային պետության դատական բարձրագույն մարմնի որոշումները:

Ուրիշի գույքի հափշտակությունը՝ որպես հանցավոր արարք, այս բնորոշումից հետևում են մի շարք հիմնական հատկանիշներ, որոնց պարզաբանման համար առավելապես կարևոր ենք համարում «շահադիտական նպատակներով», «հակաօրինական», «ուրիշի ունեցվածք», «անհատույց» և «վնասատճառելու» հասկացությունների մեկնաբանությունը:

Հափշտակության տեսակային օբյեկտը սեփականության հարաբերություններն են (սեփականության բոլոր ձևերի առումով), իսկ անմիջական օբյեկտը սեփականության այն կոնկրետ ձևը, որ որոշվում է ունեցվածքի (գույքի) պատկանելիությամբ (պետական, մունիցիպալ, կոեկտիվ, քաղաքացիների):

Սեփականության իրավունքի բոլոր ձևերի իրավական առումով հավասարությունը և պաշտպանությունը միաժամանակ ենթադրում է տնտեսական գործունեության որևէ սուբյեկտի (սեփականատիրոջ) տնտեսավարման ու գույքային իրավունքների իրականացման որևէ արտոնության կամ սահմանափակման անթույլատրելիություն:

Հափշտակությունների վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի բոլոր նորմերում հանցագործության առարկայի կապակցությամբ կիրառվում է «ուրիշի ունեցվածք» տերմինը, ուստի ենթադրվում է, որ հափշտակված իրն ունի օրինական սեփականատերեր, ում կամքին հակառակ է այդ իրը դուրս բերվել օրինական տիրապետությունից:

Ընդգծելով սեփականության դեմ

ուղղված հանցագործությունների այն կարևոր հատկանիշը, որ դրանց առարկա կարող է լինել միայն ուրիշի գույքը՝ նկատենք, որ հանցագործություն չի կարող համարվել սեփականատիրոջ կողմից իր գույքի հետ վարվելու ցանկացած վարքագիծ, անգամ վատնումն ու ոչնչացումը:

Քանի որ գույքի, իրի, նյութական արժեքի կամ բարիքի կարգավորումն իրականացվում է քաղաքացիական օրենսդրությամբ, ուստի նկատենք, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությունը գույք հասկացության տակ ներառում է նաև փողը և արժեթղթերը:

Արժեթուղթը հափշտակության յուրահատուկ առարկա է, քանի որ այն սահմանված ձևի և պարտադիր վավերապայմանների պահպանմամբ գույքային իրավունքներ հավաստող այն փաստաթուղթն է (չեկ, մուրհակ, պարտատոմս, բաժնետոմս, խնայգրքույկ, բանկային սերտիֆիկատ, պահեստային վկայագիր, փոխառության տոմս և այլն), որի ներկայացմամբ այդ իրավունքներն իրականացվում կամ փոխանցվում են:

Հափշտակության առարկա կարող են հանդիսանալ բոլոր տեսակի (օրդերային, անվանական, ներկայացուցչական) արժեթղթերը, սակայն օրդերային և անվանական արժեթղթերի հափշտակության դեպքում հանցավորի գործողությունները լրացուցիչ պետք է որակվեն նաև որպես փաստաթղթերի հափշտակություն (կառավարման կարգի դեմ ուղղված հանցագործություն (ՀՀ քր. օր. 324-րդ հոդված):

Հափշտակության առարկա կարող են լինել նաև վարկային հաշվարկային քարտերը, քանի որ դրանք կազմում են որոշակի դրամական գումարի համարժեք, ինչպես նաև այն փաստաթղթերը, որոնք հանդիսանում են նյութական արժեքների համարժեք (տրանսպորտային

տոմս, փոստային նամականիշ)²⁰:

Որպես քննարկվող նյութի տրամաբանական շարունակություն՝ ուշադրություն դարձնենք նաև այն իրերի ու փաստաթղթերի անօրինական ձեռք բերմանը, որոնք թեպետ չեն բովանդակում կոնկրետ նյութական արժեք, սակայն տալիս են գույք ձեռք բերելու հնարավորություն (անդորրագիր, ժետոն, համարապահիտակ և այլն): Այսպիսի իրերի ու փաստաթղթերի ապօրինի ձեռք բերումը պետք է որակել ոչ թե որպես հափշտակություն, այլ որպես հափշտակության փորձ:

Գործող քրեական օրենսդրությունը նախատեսում է նաև հափշտակության յուրահատուկ տեսակ առանձնակի արժեք ունեցող ապրանքների հափշտակությունը (180-րդ հոդված): Այդպիսի առարկաներ են համարվում այն ապրանքներն ու փաստաթղթերը, որոնք ունեն հատուկ պատմական, գիտական, գեղարվեստական կամ մշակութային արժեք (թանգարանային նմուշ, հին ձեռագիր, արվեստի գործ, ինչպես նաև գիտության ու մշակույթի կարևոր (ոչ դրամական կամ ապրանքային) ու յուրահատուկ արժեք:

Նման արժեք ներկայացնող ապրանքների հափշտակության որակման համար օրենքը չի կարևորում հափշտակության եղանակը:

Հափշտակության առարկայի կապակցությամբ հարկ է անդրադառնալ տեսական գրականության մեջ հետաքրքրություն ներկայացնող և բազմաթիվ գիտական բանավեճերի նյութ հանդիսացող հափշտակության առարկայի գույքային (նյութական) արժեքի հիմնախնդրին:

Մեր կարծիքով, այս տեսակետը միանգամայն հիմնավորված է, քանի որ հանցավորը միայն հափշտակությունից հետո է պարզում իրի արժեքի խնդիրը:

Բացի այդ, նշված տեսակետին հակադրվող մեկ այլ քրեագետի Ի. Ֆիլանովսկու հետ համաձայնել չի կարելի թեկուզ այն պատճառով, որ դժվար, գուցե նաև անհնարին կդառնա նման հանցավոր արարքների համար սահմանվող պատժի արդյունավետ իրականացումը, քանի որ իրականում գործ ունենք հափշտակողի այն հոգեբանական վերաբերմունքի (մեղքի) հետ, որը դրսևորվում է ուրիշին պատկանող արժեքավոր գույքը հափշտակելու դիտավորության հետ:

Նույն սկզբունքով պետք է լուծել հափշտակության հարցը նաև այն դեպքում, երբ խոսքը վերաբերում է հանցավորի կողմից ոչ միայն տուժողի օրինական տիրապետության ներքո գտնվող գույքի հափշտակությանը, այլ այն գույքի հափշտակությանը, որի նկատմամբ տուժողի տիրապետման իրավունքն օրինական չէ: Հափշտակության նմանատիպ դեպքերի կապակցությամբ անհրաժեշտ է սակայն, այն կարևորագույն հանգամանքի բացահայտումը, թե հանցագործության սուբյեկտը տեղյակ է եղել հափշտակության առարկայի նկատմամբ տուժողի տիրապետման անօրինականության փաստին: Այլ խոսքով, այս դեպքում առավել կարևոր ու պարտադիր է հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի բազմակողմանի, օբյեկտիվ վերլուծությունը:

Այսպիսով, հափշտակության առարկա կարող են լինել նյութական աշխարհի այն իրերը, որոնց ստեղծման գործում առկա է մարդու աշխատանքը, ինչպես նաև մարդու առարկայացված աշխատանքի համարժեքը հանդիսացող փողը և արժեթղթերը:

Հափշտակության գործերի ուսումնասիրության ժամանակ «ուրիշի ունեցվածք» հասկացության տակ պետք է նկատի ունենալ ցանկացած ունեցվածք, այդ թվում՝ քաղաքացիական շրջանա-

Քրեական իրավունք

ռության մեջ սահմանափակված ու այդ շրջանառությունից հանված գույքը: Սակայն, այդպիսի գույքին ապօրինի տիրանալը պետք է որակվի որպես հասարակական անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործություն, քանի որ այն ուղղված է հասարակական անվտանգության և բնակչության առողջության դեմ (ՀՀ քր. օր. 234-րդ, 238-րդ հոդվածներ):

Գործնականում զանազան հարցեր ու խնդիրներ կարող են առաջանալ հենց հանցավորի կողմից սեփական ունեցվածքի գողության դեպքերի որակման կապակցությամբ: Հիմք ընդունելով քննարկվող դիրքորոշումը՝ հանցավորի կողմից այլ անձի տիրապետության տակ գտնվող սեփական իրերի հափշտակումը ևս պետք է որակել որպես հափշտակություն, եթե հանցավորի կողմից այդ արարքը կատարվել է շահադիտական նպատակներով: Օրինակ՝ նման ձևով գործելուց հետո հանցավորը պահանջում է իր իրերը կամ դրանց արժեքը, որպես իրեն պատճառված վնասի հատուցում:

Ունեցվածքի ցանկացած հափշտակություն սուբյեկտիվ կողմից բնութագրվում է որպես ուրիշի տիրապետությունից գույքի դուրսբերում անօրինական ձևով: Դա իր արտահայտությունն է գտնում իրի նկատմամբ անձի փաստական տիրապետության խախտման մեջ: Այս առումով միևնույն է, թե գույքի նկատմամբ տիրապետումն իրականացվում է հենց սեփականատիրոջ, թե մեկ այլ անձի կողմից:

Այն դեպքերում, երբ սեփականատիրոջ կողմից ուրիշի տիրապետության տակ գտնվող գույքին ապօրինի տիրանալը հետապնդում է սեփականատիրոջ խախտված իրավունքի վերականգնման նպատակ, ապա նման արարքը պետք է որակել ոչ թե որպես հափշտակություն, այլ որպես ինքնիրավչություն, որի հա-

մար ՀՀ քրեական օրենսգիրքը պատասխանատվությունը սահմանում է որպես վարչակարգի դեմ ուղղված հանցավոր արարք (322-րդ հոդված):

Այն դեպքերում, երբ գույքը այս կամ այն պատճառով դուրս է եկել սեփականատիրոջ տիրապետությունից և չի էլ անցել մեկ այլ անձի տիրապետության տակ, ապա ճիշտ չի կարող լինել գույքի հափշտակության մասին խոսելը, եթե ինչ-որ մեկն այն դարձրել է իր սեփականությունը: Այս դրույթն արդարացվում է նրանով, որ նման դեպքում, փաստորեն, բացակայում է ուրիշի տիրապետությունից գույքն ապօրինաբար դուրս բերելու գործողությունը: Մինչդեռ, եթե այդ անձին (նոր սեփականատիրոջը) հայտնի է, թե ում է պատկանում գույքը, ապա նրա գործողությունը պետք է որակվի որպես հափշտակություն²¹:

Ուրիշի ունեցվածքի հափշտակությունը ենթադրում է սեփականատիրոջ կամ օրինական տիրապետողի գույքի մեղավորի փաստացի տիրապետությանն անցնելը: Տուժողը, ինչպես նկատում ենք, կարող է լինել թե՛ գույքի սեփականատերը, թե՛ այլ անձ (օպերատիվ, կառավարում, տնտեսավարում իրականացնող, լիազորված անձ, վարձակալ և այլն):

Հափշտակության պարտադիր հատկանիշ է հակաօրինականությունը, քանի որ ուրիշի տիրապետությունից ունեցվածքը դուրս բերելը հափշտակության հանցակազմ կարող է բովանդակել միայն այն պարագայում, երբ դա անօրինական է, այսինքն՝ ուրիշի գույքն անհատույց (առանց դրամական կամ այլ փոխհատուցման) հանցավորի փաստական տիրապետությանն է անցնում առանց օրենքով նախատեսված հիմքերի, առանց սեփականատիրոջ կամ օրինական տիրապետողի համաձայնության:

Նշենք ևս մի կարևոր հանգամանք: Մեփականության իրավունքով այլ անձի պատկանող գույքն անօրինական վերցնելը, եթե կատարվել է ծայրահեղ անհրաժեշտության պայմաններում, ապա այդ արարքն իր մեջ հափշտակության հանցակազմ չի պարունակում, քանի որ, ըստ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 44-րդ հոդվածի, հանցագործություն չի համարվում այն արարքը, որը թեև համընկնում է քրեական օրենքով նախատեսված արարքի հատկանիշներին, սակայն կատարվել է ծայրահեղ անհրաժեշտության վիճակում, այսինքն՝ տվյալ անձի կամ այլ անձանց կյանքին, առողջությանը, իրավունքներին ու օրինական շահերին, հասարակության կամ պետության շահերին անմիջականորեն սպառնացող վտանգը վերացնելու համար, եթե այդ վտանգը չէր կարող վերացվել այլ միջոցներով, և թույլ չի տրվել ծայրահեղ անհրաժեշտության սահմանների անցում:

Ըստ հափշտակության եղանակի՝ դա իրականացվում է գողության, խաբեության, կողոպուտի, ավազակության, յուրացման ու վատնման ձևերով: Հափշտակության ձևը կարևորություն չունի առանձնակի արժեք ունեցող ապրանքների հափշտակության (180-րդ հոդված) գործերով, քանի որ այդ նորմի դիսպոզիցիան նախատեսում է ցանկացած հափշտակություն:

Քրեական օրենսդրությամբ ուրիշի գույքի հափշտակության համար պատասխանատվությունը դասակարգվում է՝ ըստ կատարման եղանակի, քանի որ դա էականորեն է ազդում հանցագործության հանրային վտանգավորության աստիճանի վրա: Ուրիշի գույքի հափշտակությունը կարող է լինել գաղտնի (գողություն) կամ բացահայտ (կողոպուտ), բռնի (ավազակություն, կողոպուտ) կամ առանց բռնության (համապարզային տեխնիկայի օգտագործ-

մամբ հափշտակությունը), խաբեությամբ (խարդախություն) կամ վատահույությունը չարաշահելով (գույքին վնաս պատճառելը խաբեության կամ վատահույությունը չարաշահելու եղանակով):

Անկախ հափշտակության կատարման քննարկվող ձևերից ու եղանակներից, այն միշտ ենթադրում է ուրիշին վնաս պատճառելու փաստը: Դա է պատճառը, որ անկախ հափշտակության կատարման ձևից ու եղանակից, այն դասվում է, այսպես կոչված, նյութական հանցագործությունների շարքը, որոնց հանցակազմն իր մեջ բովանդակում է ոչ միայն հակաօրինական որոշակի արարքի կատարումը (որը կարող է կատարվել ինչպես գործողությամբ, այնպես էլ անգործությամբ), այլև այդ արարքի կատարմամբ պատճառված վնասը: Հետևաբար հափշտակության ավարտված հանցակազմի համար քննարկվող հանցավոր արարքի և այդ արարքի կատարմամբ պատճառված վնասի միջև պարտադիր է պատճառական կապի առկայությունը:

Քննարկվող հանցագործություններից բացառություն է կազմում միայն ավազակությունը, որն ունի հատված հանցակազմ: Քրեական օրենսդրությամբ այդ արարքն ավարտված է համարվում ոչ թե պատճառված նյութական վնասի առկայության դեպքում, այլև վնաս պատճառելու հնարավորության դեպքում: Այս արարքը, ըստ օրենքի, ավարտված է համարվում ուրիշի գույքի հափշտակության նպատակով հարձակման պահից անկախ ուրիշի գույքը զավթելու փաստից:

Հափշտակության հանցակազմն առկա է և այն ժամանակ, երբ հանցագործը հափշտակված իրերի փոխարեն թողնում է համարժեքային իրեր՝ որպես փոխհատուցում: Հափշտակությունը սուբյեկտիվ կողմից միշտ էլ ենթադրում է դիտավորյալ մեղք: Հափշտակության ժամա-

Քրեական իրավունք

նակ դիտավորությունը կարող է լինել միայն ուղղակի: Այլ խոսքով՝ հանցագործության սուբյեկտը գիտակցում է, որ իր արարքով կատարում է ուրիշի ունեցվածքի հափշտակություն և ցանկանում է դա:

Քանի որ ուրիշի տիրապետությունից գույքի ապօրինի դուրս բերումն այնպիսի արարք է, որ սերտորեն կապված է դրա հետևանքով պատճառված վնասի հետ, ուստի փաստորեն, անհնարին է հափշտակությունը սահմանել անուղղակի դիտավորությամբ:

Հափշտակության ժամանակ հանցավորի ցանկությունը որպես ուղղակի դիտավորության պարտադիր տարր, չի կարող դիտվել սուկ որպես ուրիշի ունեցվածքը զավթելու ցանկություն, այլ միաժամանակ որոշակի նպատակի առկայություն, տվյալ ունեցվածքն իր կամ մեկ այլ անձի սեփականությունը դարձնելու ցանկություն և նպատակ: Հափշտակության նպատակը և շարժառիթն ունեն շահադիտական ուղղվածություն: Հափշտակությունները կատարվում են հարստանալու, շահի, անաշխատ եկամտի և նման այլ նպատակներով:

Հափշտակության հանցակազմը սուբյեկտիվ կողմից իր մեջ ընդգրկում է հանցավորի գիտակցելու փաստը: Քննարկվող հանցակազմն առկա չի կարող լինել այն դեպքերում, երբ անձը, փաստորեն, կատարում է ուրիշի գույքի հափշտակություն սակայն, կարծելով, որ այն իրեն է պատկանում: Նման փաստական սխալն այդ անձի արարքում բացառում է կրիմինալի առկայությունը, ուստի հանցակազմի գոյության և քրեական պատասխանատվության մասին չի կարող խոսք լինել:

Այսպիսով, հափշտակությունը բովանդակում է երկու տարր՝

- սեփականատիրոջից կամ այլ տիրապետողից գույքին տիրանալը (զավթումը).

- մեղավորի կամ այլ անձի կողմից այդ գույքի օգտագործումը (իրենը դարձնելը):

Այս ընդհանուր կանոնից տարբերակվում է միայն յուրացնելը կամ վատնելը, քանի որ այս դեպքում հանցագործության առարկան գտնվում է հանցավորի տիրապետության տակ կամ նրան է հանձնված որևէ պատճառով (պահպանման, կառավարման, առաքման և այլն):

Յուրացնելը կամ վատնելն ունեն ևս մի առանձնահատկություն. դրանք, ի տարբերություն հափշտակության մյուս ձևերի, կարող են կատարվել միայն հատուկ սուբյեկտների կողմից (անձ, որին որոշակի լիազորությամբ հանձնվել է ուրիշի գույքը):

ՀՀ քրեական օրենսդրությունը, հափշտակությունից բացի, նախատեսում է նաև սեփականության դեմ ուղղված շահադիտական այլ (հափշտակության հատկանիշ չբովանդակող) արարքներ. շորթում (182-րդ հոդված), ավտոմեքենային կամ տրանսպորտային այլ միջոցին ապօրինաբար տիրանալն առանց հափշտակելու նպատակի (183-րդ հոդված) և գույքին վնաս պատճառելը խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով (184-րդ հոդված):

Սեփականության դեմ ուղղված շահադիտական այլ արարքների կատարման դեպքում ուրիշի ունեցվածքին տիրանալու փաստը կամ առկա չէ հանցագործության օբյեկտիվ կողմի մեջ, կամ դա կապված չէ մեղավորի կամ այլ անձի կողմից և սեփականատիրոջ տիրապետությունից ապօրինի դուրս բերված ունեցվածքի օգտագործման, սեփականացման հետ, և չունի նման նպատակ²²:

ՀՀ քրեական օրենսդրությունը սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների ցանկում առանձնացնում է

ու առանձին նորմերով կարգավորում ոչ շահադիտական երկու հանցավոր արարք՝ գույքը դիտավորությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը (185-րդ հոդված) և գույքն անզգուշությամբ ոչնչացնելը կամ վնասելը (186-րդ հոդված):

Ոչնչացնելը ենթադրում է արտաքին այնպիսի ներգործություն նյութական ապրանքների վրա, որի արդյունքում դադարում է այդ ապրանքների ֆիզիկական գոյությունը, կամ դրանք ամբողջությամբ դառնում են ոչ պիտանի նպատա-

կային օգտագործման առումով, քանի որ լրիվ կորցնում են որակական որոշակիությունը, օգտակար հատկանիշները և ոչ մի ձևով ենթակա չեն վերականգնման ու դուրս են գալիս տնտեսական շրջանառությունից:

Այսպիսով՝ սեփականության քրեաիրավական պաշտպանությունը քրեական իրավունքի կարևոր իմաստաբաններից է և ներկա ժամանակաշրջանում հրատապ խնդիրներից մեկը:

1. Համակարգն ինքը պիտի գրադվի իր վարկանիշի բարձրացմամբ.- «Հայաստանի Հանրապետություն», փետրվարի 6, 2010:

2. **Քարսենյան Տ.Կ.** Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք: Առաջին մաս: ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2000, էջ 267:

3. **Суханов Е. А.** Лекции о праве собственности. М., 1990, с. 45.

4. Гражданское право России в 2-х томах. Том 1. Отв. ред. Е.А. Суханов. 2-изд., М., 1998, с. 479.

5. **Суханов Е. А.** Лекции о праве собственности. М., 1990, с. 10.

6. **Сафиуллин Д. Н.** Право собственности в СССР. М., 1989, с. 43.

7. **Омельченко О. А.** Основы римского права. М., 1994, с. 161.

8. **Венедиктов А. В.** Государственная социалистическая собственность. М., 1948, с. 102.

9. **Шершеневич Г. Ф.** Учебник русского гражданского права. М., Снарк, 1995, с. 16.

10. **Жюльно-Морандыр Л.** Гражданское право Франции. Т. 1. М., 1958.

11. **Мейер Д.И.** Русское гражданское право. 4 2. М., 1997, с. 5.

12. **Венедиктов А. В.** Государственная

социалистическая собственность. М., 1948, с. 299.

13. **Дерае Але** Из стенограммы лекций по истории французского гражданского кодекса. Екатеринбург, Апрель 1999.

14. **Нерсесянц В. С.** Философия права. Учебник права. Учебник для вузов. М., с. 32-33.

15. **Кулагин М. И.** Избранные труды. М., Статут, 1997, с. 243.

16. Экономика и право. Энциклопедический словарь. Автор и составитель А.Б. Барихин. М., 2000, Книжный мир, с. 737.

17. «Գույքահարկի մասին» ՀՀ օրենք (2-րդ հոդ.):

18. **Лопашенко Н. А.** Преступления против собственности. М., 2005, с. 20-21.

19. Полный курс уголовного права. В 5 томах. Том III. Преступления в сфере экономики. СПб, 2008, с. 36.

20. **Лопашенко Н. А.** Преступления против собственности. М., 2005, с. 164-165.

21. Полный курс уголовного права. Том 2, с. 73.

22. **Лопашенко Н. А.** Преступления против собственности. М., 2005, с. 83.

Սիներ ՀԱԿՈԲՅԱՆ

ՀՀ դատական դեպարտամենտի կազմակերպչիրավական վարչության կրտսեր մասնագետ

ՄՐՅԱԿՅԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԵՎ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՄՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ*

Մրցակցային իրավունքի նորմերի կիրառման ապահովումը Հայաստանի Հանրապետությունում

ՀՀ-ում մրցակցային հարաբերությունները կարգավորվում են իրավունքի գրեթե բոլոր աղբյուրների կողմից: Եթե այս օրենսդրական բազան, որպես չափանիշ հիմք ընդունելով նորմատիվ-իրավական ակտի իրավաբանական ուժը, ենթարկենք դասակարգման, ապա կատանանք հետևյալ պատկերը.

- Սահմանադրություն,
- միջազգային պայմանագրեր,
- օրենքներ,
- ենթաօրենսդրական ակտեր,
- դատական որոշումներ,
- այս ոլորտի մասնագիտացված մարմինների որոշումներ¹:

ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ-ում երաշխավորվում են տնտեսական գործունեության ազատությունն ու ազատ տնտեսական մրցակցությունը: Սահմանադրության 33.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ շուկայում մենաշնորհի կամ գերիշխող դիրքի չարաշահումը և անբարեխիղճ մրցակցությունն արգելվում են: Մրցակցության սահմանափակումը, մենաշնորհի հնարավոր տեսակները և դրանց թույլատրե-

լի չափերը կարող են սահմանվել միայն օրենքով, եթե դա անհրաժեշտ է հանրության շահերի պաշտպանության համար:

ՀՀ Սահմանադրությունն ընդհանուր գծերով սահմանել է այն նախադրյալներն ու շրջանակը, որոնց հիման վրա պետք է իրականացվի մրցակցային քաղաքականությունը: Այդ նախադրյալների հետագա գործադրումը և կատարելագործումը թողնվել է մյուս իրավական ակտերի վրա:

ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ միջազգային պայմանագրերը ՀՀ իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Մրցակցային ոլորտը կարգավորող միջազգային փաստաթղթերի այն շրջանակն է, որին միացել է ՀՀ-ն, բավականին լայն է՝ «Առևտրի համաշխարհային կազմակերպության ստեղծման մասին» Մարտի 1994թ. ապրիլի 15-ի համաձայնագիրը, ՀՀ-ԵՄ միջև կնքված համաձայնագրերը, բազմաթիվ միջազգային երկկողմ և բազմակողմ պայմանագրեր՝ կնքված թե՛ ԱՊՀ շրջանակներում, թե՛ առանձին պետությունների հետ՝ Ռուսաստանի Դաշնություն, Իրանի Իսլամական Հանրապետություն և այլն:

Ներպետական օրենսդրության հաջորդ կարևոր փաստաթուղթը ՀՀ քաղա-

* Սկիզբը՝ նախորդ համարում:

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ՂԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Միջազգային իրավունք

քացիական օրենսգիրքն է, որի 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մրցակցության սահմանափակման նպատակներով քաղաքացիական իրավունքներն օգտագործել, ինչպես նաև շուկայում գերիշխող դրությունը չարաշահել չի թույլատրվում: Այնուհետև հոդվածի 2-րդ մասում նշվում է. «Սույն հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված պահանջները չպահպանելու դեպքում դատարանը կամ արբիտրաժային տրիբունալը կարող է մերժել անձին նրան պատկանող իրավունքի պաշտպանության հարցում»: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում որևէ այլ նորմ ուղղակիորեն չի կարգավորում մրցակցային հարաբերությունները, իսկ վերոշարադրված նորմն ըստ էության հռչակագրային բնույթ է կրում և չի համապատասխանում ՀՀ Սահմանադրության իրավական տերմինաբանությանը, մասնավորապես՝ «գերիշխող դիրք» և «գերիշխող դրություն» տերմիններն էականորեն տարբերվում են միմյանցից և պրակտիկայում կարող են երկիմաստությունների տեղիք տալ:

Մրցակցային ոլորտը կարգավորող հիմնական իրավական ակտերն օրենքներն են: Վերջիններս պայմանականորեն կարելի է դասակարգել 2 խմբի՝ մրցակցային հարաբերություններն ուղղակիորեն կարգավորող իրավական ակտերի և մրցակցային հարաբերություններն անուղղակիորեն կարգավորող իրավական ակտերի: Մրցակցային հարաբերություններն անուղղակիորեն կարգավորող իրավական ակտերի հիմնական նպատակը մրցակցային ոլորտի իրավական կարգավորումը չէ. վերջիններս ուղղված են հասարակական հարաբերությունների այն շրջանակի կարգավորմանը, որոնք սերտորեն առնչվում են մրցակցային ոլորտին: Դրանց թվին են դասվում՝

- «Ապրանքային և ապասարկման

նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների մասին» ՀՀ օրենքը,

- «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքը,

- «Էլեկտրոնային հաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքը,

- «Գովազդի մասին» ՀՀ օրենքը,

- «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենքը,

- ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը,

- ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը,

- ՀՀ քրեական օրենսգիրքը և այլն:

Այս օրենքների մի մասն իր մեջ պարունակում է մրցակցային ոլորտը կարգավորող նյութական իրավունքի նորմեր, մի մասը սահմանում է այդ իրավունքների իրականացման ընթացակարգը և այլն:

Ինչ վերաբերում է մրցակցային հարաբերություններն ուղղակիորեն կարգավորող իրավական ակտերի, ապա դրանց թվին են դասվում՝

«Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը (այսուհետ՝ Օրենք) (ընդունված է 2000թ. նոյեմբերի 6-ին): Այն կարգավորում է շուկայի մասնակիցների հարաբերությունները՝ կապված անբարեխիղճ մրցակցության տարբեր դրսևորումների հետ:

«Ներքին շուկայի պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը (ընդունված 2001թ. ապրիլի 18-ին): Այն կարգավորում է Հայաստանի տարածք ապրանքների ներմուծման նկատմամբ ներքին շուկայի պաշտպանության միջոցառումների կիրառման հետ կապված հարաբերությունները:

«Հակազնազգման (հակադեմփինգային) և փոխհատուցման միջոցների մասին» ՀՀ օրենքը (ընդունված 2002թ. հունիսի 19-ին): Այն կարգավորում է Հա-

Միջազգային իրավունք

յաստանի տարածք ներմուծվող և տնտեսության ճյուղերին վնաս հասցնող ապրանքների ներմուծման նկատմամբ հակազնագցման (հակադեմփինգային) և փոխհատուցման միջոցների ներքին կիրառման հետ կապված հարաբերությունները:

Վերոնշյալ օրենքների ընդունումը պայմանավորված էր Հայաստանում տնտեսության զարգացման այդ փուլի առանձնահատկություններով, որոնք, ի թիվս այլ հարցերի, պահանջում էին ներքին շուկայի արդյունավետ պաշտպանության և ազատ մրցակցության համար անհրաժեշտ իրավական հիմքերի ձևավորում և ամրապնդում: Միաժամանակ նշված օրենքների ընդունումը պետությանը հնարավորություն է տալիս անհրաժեշտության դեպքում համարժեք քայլեր ձեռնարկել Հայաստանի տարածք աճող ծավալներով կամ գնագող ներմուծումների դեպքում ներքին արտադրողներին (տնտեսության ճյուղերին) պաշտպանելու համար: Այդ համատեքստում ընդունվեցին նաև՝ «Քանակական սահմանափակումների և սակագնային քվոտաների կիրառման դեպքում ներմուծման թույլտվությունների տրամադրման կարգը» (ՀՀ կառավարության 2004թ. հուլիսի 22-ի N1161-Ն որոշում), «Ներքին շուկայի պաշտպանության միջոցառումների կիրառման նպատակով խորհրդակցությունների անցկացման կարգը» (ՀՀ առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարի 04.10.2005 N 206-Ա հրաման), «Ապրանքի սովորական արժեքի որոշման համար անհրաժեշտ տեղեկատվության ստացման կարգը» (ՀՀ կառավարության 2006թ. նոյեմբերի 30-ի N1770-Ն որոշում) և այլն:

Այս իրավական ակտերից մեզ համար հատկապես մեծ կարևորություն է ներկայացնում «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ

օրենքը, քանզի այս օրենքի հիման վրա 2001թ. հունվարի 13-ին ձևավորվեց ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովը (այսուհետ՝ ՀՀՏՄՊՊՀ կամ Հանձնաժողով): Օրենքի համաձայն՝ ՀՀՏՄՊՊՀ-ի նպատակն է պաշտպանել և խրախուսել ազատ տնտեսական մրցակցությունը, ապահովել բարեխիղճ մրցակցության համար անհրաժեշտ միջավայր, նպաստել ձեռնարկատիրության զարգացմանը և սպառողների շահերի պաշտպանությանը ՀՀ-ում:

ՀՀՏՄՊՊՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության բնագավառում պետական քաղաքականություն իրականացնող մարմինն է, այն ստեղծվում է Օրենքով սահմանված կարգով և ինքնուրույն է իր իրավասության շրջանակներում: Վերջինս գործունեության ընթացքում ղեկավարվում է ՀՀ Սահմանադրությամբ, Օրենքով, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով, այլ իրավական ակտերով: Օրենքով սահմանված խնդիրները և գործառնություններն իրականացնելիս Հանձնաժողովն անկախ է պետական այլ մարմիններից: Հանձնաժողովն իր գործունեության կազմակերպման ընթացքում ղեկավարվում է 2007թ. հուլիսի 18-ի որոշմամբ հաստատված կանոնադրությամբ: Հանձնաժողովը կազմված է յոթ անդամից՝ նախագահ, տեղակալ և հինգ անդամ: Հանձնաժողովի անդամներին պաշտոնի է նշանակում ՀՀ նախագահը՝ օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետներում²:

ՀՀՏՄՊՊՀ-ի խնդիրներն են՝

- ձեռնարկատիրության զարգացման և սպառողների շահերի պաշտպանության նպատակով ազատ տնտեսական մրցակցության պաշտպանումը և խրախուսումը.

- բարեխիղճ մրցակցության համար

Միջազգային իրավունք

անհրաժեշտ միջավայրի ապահովումը.

- հակամրցակցային գործունեության կանխարգելումը, սահմանափակումը և նախազգուշացումը.

- տնտեսական մրցակցության պաշտպանության նկատմամբ վերահսկողությունը:

Սույն խնդիրներն իրականացնելու համար Հանձնաժողովը կատարում է հետևյալ հիմնական գործառնությունները՝

- վերահսկողություն է իրականացնում տնտեսական մրցակցության պաշտպանության օրենսդրության պահպանման նկատմամբ.

- քննարկում է տնտեսական մրցակցության պաշտպանության օրենսդրության խախտման դեպքերը և ընդունում է որոշումներ.

- վարում է գերիշխող դիրք ունեցող տնտեսվարող սուբյեկտների կենտրոնացված ռեեստրը (գրանցամատյանը).

- դիմում է դատարան տնտեսական մրցակցության պաշտպանության օրենսդրության խախտման դեպքերի կապակցությամբ.

- մասնակցում է տնտեսական մրցակցության զարգացումը և այդ բնագավառում պետական քաղաքականությունը կարգավորող իրավական ակտերի մշակմանը և դրանց՝ սահմանված կարգով ներկայացմանը.

- մասնակցում է իր իրավասությանը վերաբերող հարցերի շուրջ միջպետական համաձայնագրերի կնքմանը.

- համագործակցում է օտարերկրյա պետությունների պետական մարմինների և ոչ կառավարական կազմակերպությունների, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների հետ.

- մշակում և իրականացնում է տնտեսական մրցակցության պաշտպանության օրենսդրության խախտումները կանխող միջոցառումներ.

- ամփոփում է տնտեսական մրցակցության պաշտպանության օրենսդրության

թյան կիրառման փորձը և առաջարկություններ է մշակում դրա կատարելագործման ուղղությամբ.

- ապահովում է իր գործունեության հրապարակայնությունը, հրատարակում է տեղեկագիր.

- կատարում է հրապարակային բացատրական աշխատանք՝ օրենքի դրույթներով սահմանված պատասխանատվության մասին հասարակությանը իրազեկ դարձնելու նպատակով.

- իրականացնում է իր իրավասությանը վերապահված այլ գործողություններ:

Հանձնաժողովն իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակներում իրավունք ունի՝

ա) ընդունելու որոշումներ՝

- սույն օրենքի հնարավոր կամ փաստացի խախտումների.

- ապրանքային շուկաների ուսումնասիրության.

- վարչական վարույթ հարուցելու կամ իրականացնելու կապակցությամբ հետազոտություն, ստուգում, ուսումնասիրություն և (կամ) դիտանցում իրականացնելու.

- ապրանքային շուկաների սահմանների, այդ շուկայում տնտեսվարող սուբյեկտների գերիշխող դիրքի առկայության, ինչպես նաև դրանով պայմանավորված միջոցառումների իրականացման.

- գերիշխող դիրքը մեկ տարվա ընթացքում երկու կամ ավելի անգամ չարաշահող տնտեսվարող սուբյեկտների ապախոշորացման (բաժանման, առանձնացման, փայաբաժնի կամ միջոցների օտարման).

- տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից սույն օրենքի խախտումների դադարեցման կամ դրանց հետևանքների վերացման, սկզբնական վիճակի վերականգնման, սույն օրենքին հակասող պայմանագրերի փոփոխման կամ լուծ-

Միջազգային իրավունք

ման, այլ տնտեսվարող սուբյեկտների հետ պայմանագրերի կնքման,

• պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց կողմից ընդունված ակտերի՝ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին օրենսդրությանը հակասելու, կնքվող համաձայնությունների, պետական օժանդակությունների, ինչպես նաև համակենտրոնացումների մասին եզրակացություններ տալու,

• համակենտրոնացումը կամ պետական օժանդակությունը կասեցնելու, լուծարելու (լուծելու, դադարեցնելու), ուժը կորցրած ճանաչելու,

• տնտեսվարող սուբյեկտներին և նրանց պաշտոնատար անձանց, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների պաշտոնատար անձանց սույն օրենքի խախտման համար պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ,

բ) իրականացնելու վերահսկողություն Հանձնաժողովի որոշման կատարման (պահպանման) նկատմամբ,

գ) տնտեսվարող սուբյեկտի կողմից ներկայացված տեղեկատվության արժանահավատության, տնտեսվարող սուբյեկտի փաստացի գործունեության բացահայտման կամ Հանձնաժողովի որոշման կատարման նկատմամբ վերահսկողության նպատակով օրենքով սահմանված կարգով իրականացնելու հետազոտություն, ստուգում, ուսումնասիրություն և (կամ) դիտանցում,

դ) դիմելու դատարան սույն օրենքի խախտումների վերաբերյալ, այդ թվում՝ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց ընդունած ակտերը, տնտեսվարող սուբյեկտների՝ օրենքի խախտմամբ կնքված պայմանագրերը լրիվ կամ մասնակի անվավեր ճանաչելու, ինչպես նաև այդ պայմա-

նագրերի փոփոխման կամ լուծման պահանջով,

ե) դիմելու ՀՀ կառավարությանը՝ պետական մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց՝ սույն օրենքին հակասող գործողությունները դադարեցնելու միջնորդությամբ,

զ) նշանակելու տուգանքներ, կիրառել օրենքով նախատեսված պատասխանատվության այլ միջոցներ,

է) ընդունելու հակամրցակցային համաձայնությունների, գերիշխող դիրքի, համակենտրոնացումների, անբարեխիղճ մրցակցության, պետական օժանդակության, ինչպես նաև ապրանքային շուկայի որոշման հետ կապված համապատասխան կարգեր,

ը) տալու պարզաբանումներ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին օրենսդրության կիրառման հետ կապված հարցերի վերաբերյալ,

թ) կատարելու օրենսդրությամբ նախատեսված այլ իրավասություններ:

Հանձնաժողովն իր աշխատանքները կազմակերպում է աշխատակազմի միջոցով, որի կառուցվածքը և թվաքանակը հաստատում է Հանձնաժողովը: Հանձնաժողովն իր աշխատանքներն իրականացնում է նիստերի միջոցով: Այն իրավագոր է, եթե դրան մասնակցում են անդամներից առնվազն հինգը: Հանձնաժողովը հարցերը քննում է դռնբաց նիստում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա կարող է վնաս հասցնել շահագրգիռ անձանց շահերին: Հանձնաժողովի նիստերն արձանագրվում են: Նիստերը գումարվում են որոշակի պարբերականությամբ կամ ըստ անհրաժեշտության՝ Հանձնաժողովի անդամներից որևէ մեկի պահանջով:

Օրենքի խախտման դեպքում, նախնական ծանուցմամբ, Հանձնաժողովն իրավասու է իր որոշմամբ կիրառել օրենքով նախատեսված պատասխանատվության միջոցներ, այդ թվում՝ տալ

նախազգուշացում և խախտումները շտկելու և (կամ) հետագայում բացառելու հանձնարարություն, և (կամ) նշանակել օրենքով նախատեսված չափերով տուգանք, և (կամ) որոշակի ժամկետով կասեցնել համակենտրոնացումը, և (կամ) ուժը կորցրած ճանաչել այն: Ծանուցված շահագրգիռ անձանց չներկայանալը չի խոչընդոտում քննարկման անցկացմանը և որոշումների ընդունմանը: Շահագրգիռ անձինք իրավունք ունեն ներկայացնել ապացույցներ, տալ բացատրություններ և բերել փաստարկներ, առարկել նախատեսվող պատասխանատվության միջոցների կիրառման դեմ, ինչպես նաև ներկայացնել այլ միջնորդություններ: Քննարկման արդյունքում Հանձնաժողովի կողմից կայացվում է որոշում, այն փաստերի շարադրմամբ, որոնք դրված են տվյալ որոշման հիմքում: Հանձնաժողովի նիստերում որոշումներն ընդունվում են նիստին մասնակցող անդամների ձայների մեծամասնությամբ: Ձայների հավասար բաշխման դեպքում Հանձնաժողովի նախագահի կամ նրան փոխարինող անձի ձայնը որոշիչ է: Զվեարկությունից ձեռնպահ մնալը կամ ձայնի փոխանցումը մեկ այլ անդամի չի թույլատրվում: Վարչական ակտի ընդունումից հետո 5 օրվա ընթացքում դրա պատճենը հանձնվում է հասցեատիրոջը: Հանձնաժողովի կողմից ընդունված վարչական ակտն ուժի մեջ է մտնում դրա պատճենը հասցեատիրոջը հանձնելուն հաջորդող օրվանից, եթե այդ ակտով ավելի ուշ ժամկետ սահմանված չէ: Սեկից ավելի հասցեատերերի առկայության դեպքում վարչական ակտը նրանցից յուրաքանչյուրի նկատմամբ ուժի մեջ է մտնում իր մատով՝ տվյալ վարչական ակտի պատճենը համապատասխան հասցեատիրոջը հանձնելուն հաջորդող օրվանից, եթե այդ ակտով ավելի ուշ ժամկետ սահմանված չէ: Հանձնաժողովի որոշումը

կարող է բողոքարկվել վարչական կարգով՝ ուժի մեջ մտնելու պահից 10-օրյա ժամկետում: Հանձնաժողովի որոշումը կարող է բողոքարկվել դատական կարգով՝ վարչական բողոքի քննարկման արդյունքներին համաձայն չլինելու դեպքում՝ բողոքի վերաբերյալ որոշումն ուժի մեջ մտնելու պահից մեկամսյա ժամկետում, իսկ վարչական բողոք չբերելու դեպքում՝ Հանձնաժողովի որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկամսյա ժամկետում:

Հանձնաժողովի կողմից վարչական վարույթի իրականացման առավելագույն ժամկետը 90 օր է:

Մրցակցության ապահովման և սպառողների պաշտպանության նպատակով Հանձնաժողովն իր գործունեության ընթացքում ընդունել է որոշումներ, որոնցով պատժել է ՀՀ տարածքում մրցակցության մի շարք խախտումներ: Այսպես, 2002թ. դեկտեմբերի 17-ին «Սանոֆի-Սինտելաբո Գրուպ» ընկերության ներկայացուցչությունը դիմել է ՀՀ տարածքում Ռ-Դ «Բրինգալով Ա» ՓԲԸ-ի «Ֆերեյն» ձեռնարկության կողմից արտադրվող «ՆՈՇ-ԲԲԱ» դեղի պետական գրանցման համար: Հանձնաժողովի կողմից կատարված ուսումնասիրությունների արդյունքում պարզվել է, որ Ռ-Դ «Բրինգալով Ա» ՓԲԸ-ի կողմից արտադրվող «ՆՈՇ-ԲԲԱ» դեղին փաթեթավորման տուփերի արտաքին տեսքը շփոթության աստիճան մատնեցված է հունգարական «Հինոյին» ձեռնարկության կողմից արտադրվող «ՆՈՇ-ՊԱ» դեղի փաթեթավորմանը, ինչը հավաստել են ՀՀ առևտրի և տնտեսական զարգացման նախարարության «Դիզայն» ՓԲԸ-ի Գեղարվեստի խորհրդի փորձագիտական եզրակացությունները: Բերված արդյունքները թույլ են տալիս եզրակացնելու, որ ներկայացված փաթեթավորման տուփերով «ՆՈՇ-ԲԲԱ» դեղի գրանցումը ՀՀ տա-

Միջազգային իրավունք

րաձքում կարող է սպառողի մոտ շփոթություն և մոլորեցում առաջացնել: «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ձեռնարկատիրական գործունեության ցանկացած գործողություն կամ վարքագիծ, որն առաջացնում է կամ կարող է առաջացնել շփոթություն այլ տնտեսվարող սուբյեկտի, նրա գործունեության կամ առաջարկած ապրանքների նկատմամբ, համարվում է անբարեխիղճ մրցակցության գործողություն: Հաշվի առնելով այս հանգամանքը՝ Հանձնաժողովը 2003թ. փետրվարի 28-ի որոշմամբ ՀՀ առողջապահության նախարարությանն առաջարկել է մերժել Ռ-Ղ «Բրինջալով Ա.» ՓԲԸ-ի «Ֆերեյն» ձեռնարկության կողմից տուփերով արտադրվող «ՆՈՇ-ԲԲԱ» դեղի պետական գրանցման հայտը ՀՀ-ում ներկայացված փաթեթավորմամբ՝ դրանով իսկ կանխելով անբարեխիղճ մրցակցությունը:

Սեկ այլ գործով՝ 2004թ. հուլիսի 21-ին «Կոկա-Կոլա» ընկերությունը դիմել էր Հանձնաժողովին՝ վիճարկելով «Արմեն-Համիկ եղբայրներ ՀՉ» ՍՊԸ-ի գործողությունները: «Կոկա-Կոլա» ընկերությունը նշել էր, որ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ընկերությունը գրանցել է իր ապրանքային նշաններն իրավասու պետական մարմնում: Ընկերությունը նշել էր նաև, որ Հայաստանում միայն «Կոկա-Կոլա Բոթլերս Արմենիա» ընկերությունն է, որ լիցենզային պայմանագրի հիման վրա լիազորված է եղել ԱՄՆ-ում գրանցված «Կոկա-Կոլա» ընկերության կողմից օգտագործելու «Կոկա-Կոլա» ընկերության ապրանքային նշանները: Սակայն, սկսած 2001թ-ից «Արմեն-Համիկ եղբայրներ ՀՉ» ՍՊԸ-ն արտադրում և Հայաստանի տարածքում վաճառում է ըմպելիքներ, որոնց «Կոտայք-Կոլա» պիտակները շփոթության աստիճանի

մման են «Կոկա-Կոլա» ընկերության ապրանքային նշանին, ընդ որում, այդ ընկերությունը կրկնօրինակում է «Կոկա-Կոլա» ընկերության անունով գրանցված բառային նշանները և տատեսակները, ինչպես նաև «Կոկա-Կոլա» ընկերության կողմից արտադրվող ապրանքների պիտակներին բնորոշ գրաֆիկական և գունային տարրերը՝ օգտագործելով շփոթություն առաջացնող նույնատիպ տարրեր, ներառյալ պիտակի գույների համադրությունը և բառի դիրքը պիտակի վրա: Փաստորեն, «Արմեն-Համիկ եղբայրներ» ընկերությունն իրականացնում է անբարեխիղճ մրցակցություն՝ փորձելով մոլորեցնել գնորդներին: Օրենքի 12-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «ա» և «գ» կետերի համաձայն՝ շփոթություն կարող է առաջանալ ինչպես ապրանքային նշանների, այնպես էլ ապրանքի արտաքին տեսքի, օրինակ՝ գրանցված կամ չգրանցված, արդյունաբերական նմուշի, ապրանքի փաթեթավորման, գույնի կամ այլ, ոչ ֆունկցիոնալ բնութագրերի նկատմամբ: Հանձնաժողովի կողմից իրականացված ուսումնասիրությունների արդյունքում պարզվել է, որ «Կոկա-Կոլա» ընկերությունը հանդիսանում է «Coca-Cola» («Կոկա-Կոլա») ապրանքային նշանի սեփականատեր, ինչպես նաև պարզվել է, որ «Արմեն-Համիկ եղբայրներ» ընկերության անունով «Կոտայք-Կոլա» ապրանքային նշանը գրանցված չէ, հետևաբար «Արմեն-Համիկ եղբայրներ» ընկերությունը նշված ապրանքային նշանի օգտագործման իրավասություն չունի: Այսպիսով՝ Հանձնաժողովը «Արմեն-Համիկ եղբայրներ ՀՉ» ՍՊԸ-ի գործողությունները դիտել է որպես անբարեխիղճ մրցակցության դրսևորում և 2004թ. հոկտեմբերի 20-ին կայացրել է որոշում, որով «Արմեն-Համիկ եղբայրներ ՀՉ» ՍՊԸ-ի կողմից օրենքի խախտման հետևանքով ստացած շահույթն

ուղղել է պետական բյուջե՝ որպես պատիժ:

Հանձնաժողովը «Քուլե օդագնացության և զբոսաշրջիկության առևտրային» ՍՊԸ-ի և «Բագրատ Տուր» ՍՊԸ-ի ներկայացուցիչների մասնակցությամբ 2005թ. հոկտեմբերի 19-ի դռնբաց նիստում քննարկեց «Քուլե» և «Բագրատ Տուր» ընկերությունների միջև հակամրցակցային համաձայնության կնքման վերաբերյալ հարցը: Քննարկման ընթացքում Հանձնաժողովն ամրագրեց, որ «Քուլե» և «Բագրատ Տուր» ընկերությունների միջև 2005թ. փետրվարի 1-ին կնքված պայմանագրի 1-ին հավելվածը՝ «Երևան-Ստամբուլ-Երևան» ուղղությամբ ավիաչվերթների ոլորտում, կարող է պարունակել «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի հնարավոր խախտումը վկայող դրույթներ: Հնարավոր խախտումը բացահայտելու համար Հանձնաժողովը գրություններով դիմել է «Արմավիա» ավիաընկերություն և «Քուլե» ընկերություններին՝ պահանջելով սահմանված ժամկետում ներկայացնել տեղեկատվություն «Երևան-Ստամբուլ-Երևան» ուղղությամբ ավիաչվերթների, ինչպես նաև դրանց կազմակերպման բնագավառում գործող տնտեսվարող սուբյեկտների վերաբերյալ՝ հետազոտություններ իրականացնելու նպատակով: Ներկայացված տեղեկատվության վերլուծության արդյունքում, որպես ապացույց գնահատելով գործում առկա բացատրությունները, փաստաթղթերը, այլ նյութերը, Հանձնաժողովն ամրագրել է, որ ««Երևան-Ստամբուլ-Երևան» ուղղությամբ ավիաչվերթների իրականացում» ապրանքային շուկայում գործում են 2 ավիաընկերություններ՝ «Արմավիա» և «Ֆլայ Էյր»: Ընդ որում, ՀՀ-ի կողմից նշված ուղղությամբ ավիաչվերթներ է իրականացնում «Արմավիա» ավիաըն-

կերությունը, որը չվերթները կազմակերպում է ինչպես ինքնուրույն, այնպես էլ գործակալների, այդ թվում նաև «Բագրատ Տուր» ընկերության միջոցով, իսկ Թուրքիայի Հանրապետության կողմից ավիաչվերթներ է իրականացնում «Ֆլայ Էյր» ավիաընկերությունը, որը չվերթներն իրականացնում է բացառապես «Քուլե» ընկերության պատվերով: «Արմավիա» ավիաընկերությունը 2004թ-ի ընթացքում «Երևան-Ստամբուլ-Երևան» ուղղությամբ իրականացրել է 101 ավիաչվերթ, շաբաթական 2 անգամ և տեղափոխել 20 553 ուղևոր: Նույն ժամանակահատվածում «Ֆլայ Էյր» ընկերությունը նշված ուղղությամբ կատարել է 100 չվերթ և տեղափոխել 24 884 ուղևոր, այսինքն՝ ընդհանուր առմամբ «Երևան-Ստամբուլ-Երևան» ուղղությամբ «Արմավիա» և «Ֆլայ Էյր» ավիաընկերությունները միասին 2004թ-ի ընթացքում իրականացրել են 201 ավիաչվերթ, տեղափոխել են 45 437 ուղևոր, և նրանց մասնաբաժինները շուկայում կազմում են համապատասխանաբար 45 տոկոս և 55 տոկոս: Միևնույն ժամանակ ««Երևան-Ստամբուլ-Երևան» ավիատոմսերի իրացում» ապրանքային շուկայում գործող «Բագրատ Տուր» ընկերությունը «Քուլե» ընկերության գլխավոր գործակալն է՝ ըստ 2004թ. հուլիսի 1-ի պայմանագրի: Նույն պայմանագրի՝ արդեն 2005թ. փետրվարի 1-ին կնքված հավելված 1-ի համաձայն՝ «Բագրատ Տուր» և «Քուլե» ընկերությունները պայմանավորվել են, որ «Թաուեր Թրավել» ընկերությունը, որը ՀՀ-ում ներկայացնում է «Քուլե» ընկերությունը, ժամանակավորապես՝ 2005թ. փետրվարի 4-ից մինչև մայիսի 16-ը, դադարեցնում է իր պատվերով «Ֆլայ Էյր» ավիաընկերության կողմից իրականացվող «Ստամբուլ-Երևան-Ստամբուլ» ավիաչվերթները: Պայմանագրի համաձայն՝ «Բագ-

Միջազգային իրավունք

րատ Տուր» ընկերությունը պարտավորվել է «Արմավիա» ավիաընկերության կողմից իրականացվող «Երևան-Ստամբուլ-Երևան» ավիաչվերթների յուրաքանչյուր ավիատոմսի վաճառքից «Թաուեր Թրավել» ընկերությանը փոխանցել 50 ԱՄՆ դոլար՝ որպես փոխհատուցում:

«Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ օրենքի իմաստով հակամրցակցային համաձայնություններ են համարվում տնտեսավարող սուբյեկտների միջև կնքված այն պայմանագրերը, որոնք կարող են հանգեցնել մրցակցության սահմանափակմանը, կանխմանը, արգելմանը:

Հանձնաժողովը 2004թ-ի սեպտեմբերի 1-ին կայացրել է թիվ 122-Ն որոշումը՝ «Հակամրցակցային համաձայնությունների որոշման կարգը», որով հաստատվել է հակամրցակցային համաձայնությունների կամ հակամրցակցային համաձայնեցված գործողությունների շրջանակը: Այս որոշման համաձայն՝ հակամրցակցային համաձայնությունները դրսևորվում են բացահայտ և ոչ բացահայտ ձևերով: Բացահայտ են համարվում այն համաձայնությունները, որոնց դեպքում առկա են այդ մասին վկայող պայմանագրեր, հայտարարություններ կամ պատշաճ կարգով սահմանված այլ փաստական տվյալներ: Սահմանվում է նաև, որ հակամրցակցային համաձայնությունները կարող են կայացվել տեխնոլոգիական փոխկապակցվածություն ունեցող տարբեր ապրանքային շուկաներում գործող տնտեսավարող սուբյեկտների միջև (ուղահայաց համաձայնություն):

Այսինքն՝ «Բազրատ Տուր» և «Բուլե» ընկերությունների միջև կնքված պայմանագրի հավելվածը բացահայտ, ուղահայաց հակամրցակցային համաձայնություն է, որի առարկան շուկայի

բաժանումն է՝ ըստ իրացման ծավալի, ինչպես նաև ըստ մատակարարների խմբերի:

Հանձնաժողովը 2006թ-ի մարտի 10-ին դռնբաց նիստում քննեց «Գ-Տելեկոմ» ՓԲԸ-ի և «ԱրմենՏել ՀՉ» ՓԲԸ-ի միջև «Շարժական կապի գլոբալ համակարգի (GSM) ծառայություններ» ապրանքային շուկայում «Գ-Տելեկոմ» ընկերությանը գերիշխող դիրք ունեցող համարելու, «ԱրմենՏել» ընկերության նկատմամբ պատասխանատվության միջոցների կիրառման վերաբերյալ հարցը: Զննարկման ընթացքում պարզվեց, որ ՀՀ կառավարության 2004թ. նոյեմբերի 3-ի թիվ 1465-Ն որոշմամբ հաստատվել է «ԱրմենՏել» ընկերության ՀՀ տարածքում հեռահաղորդակցության բնագավառում գործունեություն ծավալելու վերաբերյալ թիվ 60 լիցենզիայի լրացված և վերահաստատված տարբերակը: Ինչպես նաև, ՀՀ կառավարության 2004թ-ի նոյեմբերի 4-ի թիվ 1480-Ա որոշման 2-րդ կետի հիման վրա ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարության կողմից տրամադրված հեռախոսային ծառայությունների մատուցման թիվ 765 լիցենզիայի ուժով «Գ-Տելեկոմ» ընկերությունը ՀՀ տարածքում սկսել է շարժական կապի գլոբալ համակարգի (GSM) ծառայություններ մատուցել 2005թ-ի հուլիսի 1-ից: «Շարժական կապի գլոբալ համակարգի (GSM) ծառայություններ» ապրանքային շուկայի սահմանները ճանաչվել են Հանձնաժողովի 2005թ-ի օգոստոսի 12-ի թիվ 75-Ա որոշմամբ, որի 2-րդ կետով «ԱրմենՏել» ընկերությունն այդ շուկայում համարվել է գերիշխող դիրք ունեցող: Ելնելով այն հանգամանքից, որ 2005թ-ի հուլիսի 1-ից «Շարժական կապի գլոբալ համակարգի (GSM) ծառայություններ» ապրանքային շուկա է մուտք գործել ևս մեկ տնտեսավարող սուբյեկտ՝ «Գ-Տելեկոմ» ընկերությունը, անհրաժեշտություն է առաջացել շուկա-

յում կատարել լրացուցիչ հետազոտություն: Հաշվի առնելով, որ շուկան միատարր է, իրացման ընդհանուր ծավալում տնտեսվարող սուբյեկտների բաժինները հաշվարկվել են բնեղեն արտահայտությամբ: Հետազոտության արդյունքում պարզվել է, որ 2006թ-ի հունվարի 31-ի դրությամբ շուկայում իրացված քարտերի քանակը կազմել է 752 188 հատ, ակտիվացրած քարտերի քանակը՝ 665 252 հատ, որը և կազմում է «Շարժական կապի գլոբալ համակարգի (GSM) ծառայություններ» ապրանքային շուկայի իրացման ծավալը, որից «ԱրմենՏել» ընկերության բաժինը կազմում է 47,3 տոկոս, իսկ «Ղ-Տելեկոմ» ընկերությանը՝ 52,7 տոկոս: Այսինքն՝ «Շարժական կապի գլոբալ համակարգի (GSM) ծառայություններ» ապրանքային շուկայում առկա են գերիշխող դիրք ունեցող երկու տնտեսվարող սուբյեկտներ, որոնք որպես մատակարար իրացման ծավալներով գրավում են տվյալ շուկայի առնվազն մեկ երրորդը:

Թիվ 60 լիցենզիայի ուժով «ԱրմենՏել» ընկերությունը «Հանրային համակցված հեռախոսացանցի համար հիմնական տեղական հեռախոսային ծառայություն», «Հանրային համակցված հեռախոսացանցի համար հիմնական միջքաղաքային հեռախոսային ծառայություն» ապրանքային շուկաներում համարվում է գերիշխող դիրք ունեցող (չունի մրցակից), ինչն ամրագրվել է Հանձնաժողովի 2005թ. նոյեմբերի 9-ի թիվ 130-Ա որոշմամբ:

«Ղ-Տելեկոմ» ընկերությունը 2006թ. հունվարի 30-ի գրությամբ դիմել է Հանձնաժողովին՝ հայտնելով, որ «ԱրմենՏել» ընկերությունն իր գործողություններով թույլ է տվել գերիշխող դիրքի չարաշահում, որը դրսևորվել է նրանով, որ 2005թ. հուլիսին՝ «Ղ-Տելեկոմ» ընկերության գործունեության մեկնարկից անմիջապես հետո, «ԱրմենՏել» ընկերությունը

հայտարարել է, որ 2006թ. հունվարի 1-ի դրությամբ մեկ տարի անընդմեջ «ԱրմենՏել» ընկերության հետ վճարային բջջային ծառայությունների բաժանորդ հանդիսացողներին տրամադրելու է գեղչեր՝ ըստ երևույթին նպատակ ունենալով կասեցնել «Ղ-Տելեկոմ» ընկերության հաճախորդների աճը: Այնուհետև՝ 2005թ. դեկտեմբերի 31-ին «ԱրմենՏել» ընկերությունը հայտարարել էր, որ այդ բաժանորդներին իր ցանցում զանգեր կատարելու համար տրամադրում է որոշակի խոսելաժամանակ չափազանց ցածր սակագնով՝ ընդամենը 2 դրամով (առանց ավելացված արժեքի հարկի): Ընդ որում, տրամադրվող խոսելաժամանակի չափը որոշվում է 2005թ. ընթացքում բոլոր ուղղություններով կատարված զանգերի համար միջինում ամսական կտրվածքով վճարված գումարի հիման վրա. «ԱրմենՏել» ընկերությունը կիրառում է վերը նշված սակագինը ոչ միայն իր բջջային ցանցում, այլ նաև դեպի իր ֆիքսված հեռախոսացանց կատարվող զանգերի նկատմամբ: Առաջարկը գործելու է մինչև 2006թ. ապրիլի 30-ը և փաստորեն կրելու է բավականին տևական բնույթ: «ԱրմենՏել» ընկերության կողմից առաջարկված սակագները չեն կարող համարվել հիմնավորված և օրինական, քանի որ դեպի «ԱրմենՏել» ընկերության բջջային ցանցում կատարվող զանգերի պարագայում գեղչված սակագնով խոսելաժամանակի հաշվարկը կատարվում է՝ հաշվի առնելով բոլոր, այդ թվում՝ միջազգային զանգերի համար վճարված գումարները: «ԱրմենՏել» ընկերությունն իր հայտարարությունում բացահայտ կերպով նշում է, որ «խոսակցությունների զգալի մասն արդեն վճարված է»: Ակնհայտ է, որ, ունենալով միջազգային հեռախոսային ծառայությունների մատուցման մենաշնորհ, «ԱրմենՏել» ընկերությունը այդ ծառայություններից

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Միջազգային իրավունք

ստացված եկամուտները մասամբ օգտագործում է բջջային հեռախոսային ծառայությունների մատուցման հետ կապված ծախսերը հոգալու և դեմպինգային սակագներ առաջարկելու համար, ինչը հակասում է «Էլեկտրոնային հաղորդակցության մասին» ՀՀ օրենքի 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետին:

«Ղ-Տելեկոմ» ընկերությունը չի կարող առաջարկել նման ցածր սակագներ, քանի որ միայն փոխկապակցման համար «ԱրմենՏել» ընկերությանը վճարվող սակագինն արդեն իսկ զգալիորեն բարձր է քննարկվող սակագնից: «Ղ-Տելեկոմ» ընկերության գրության համաձայն՝ «ԱրմենՏել» ընկերության կողմից նախաձեռնված արշավը «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված՝ գերիշխող դիրքի չարաշահում է, որն առաջացնում է զգալի վնասներ «Ղ-Տելեկոմի» համար և ստեղծում անառողջ մրցակցային մթնոլորտ բջջային հեռախոսային ծառայությունների շուկայում:

Այս դիմումի կապակցությամբ «ԱրմենՏել» ընկերությունը 2006թ. փետրվարի 24-ի գրությամբ հայտնել է, որ բարձրացված խնդիրը, իր կարծիքով, հանդիսանում է ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի քննարկման առարկա: Միևնույն ժամանակ ներկայացրել է համապատասխան փաստարկներ 2 դրամ/րոպե սակագնի կիրառման վերաբերյալ: Մասնավորապես՝ «ԱրմենՏել» ընկերությունը հայտնել է, որ իր կողմից հայտարարված ակցիան հատուկ կոմերցիոն առաջարկ է, որը գործելու է սահմանափակ ժամկետում և սահմանափակ խոսելաժամանակով: Այսինքն՝ բաժանորդների համար նոր սակագներ չեն սահմանվում, այլ հատուկ կոմերցիոն առաջարկով հնարավորություն է ընձեռվում սահմանափակ ժամկետում կատարել սահմա-

նափակ թվով լուսանկարների զանգեր, իսկ իր կողմից միջազգային հեռախոսային ծառայություններից ստացված եկամուտները մասամբ բջջային հեռախոսային ծառայությունների մատուցման հետ կապված ծախսերը հոգալու և դեմպինգային սակագներ առաջարկելու վերաբերյալ «Ղ-Տելեկոմ» ընկերության պնդումն անհիմն է, քանի որ թիվ 60 լիցենզիայով «ԱրմենՏել» ընկերությունն իրավունք ունի մինչև 2010թ. հունվարի 1-ը փոխադարձ սուբսիդավորել ներպետական և միջազգային բոլոր ծառայությունները: Այս 2 դրամ/րոպե սակագինը տարվա կտրվածքով դիտարկելու դեպքում ստացվում է, որ կիրառվում է ոչ թե 95, այլ 20 տոկոսը չգերազանցող գեղչ, ուստի և տեղի չի ունեցել գերիշխող դիրքի չարաշահում: «ԱրմենՏել» ընկերությունը հայտնել է նաև, որ «Ղ-Տելեկոմի» դիմումը բացարձակապես անհիմն է, և համարում է, որ դրանով փորձ է արվում իրականում սահմանափակել ազատ մրցակցությունը բջջային հեռախոսակապի ծառայությունների մատուցման ոլորտում՝ ի վնաս ՀՀ սպառողների:

Այս գործով Հանձնաժողովն ամրագրեց հետևյալը. « (...) «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը կարգավորում է տնտեսվարող սուբյեկտների վարքագիծը: Օրենքի 4-րդ հոդվածով սահմանված են «տնտեսվարող սուբյեկտ» և «ապրանքային շուկա» հասկացությունները, 6-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ ապրանքային շուկայում տնտեսվարող սուբյեկտի գերիշխող համարվելու պայմանները, իսկ 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված են գերիշխող դիրքի չարաշահման դեպքերը, որոնց համար նույն օրենքի 36-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված է պատասխանատվության համապատասխան միջոցների կիրառում:

Քննարկվող հարցի փաստական հանգամանքներով ապացուցվեց, որ

Միջազգային իրավունք

«ԱրմենՏել» ընկերությունը, ունենալով հանրային համակցված հեռախոսացանցի համար հիմնական ծառայություններ մատուցելու բացառիկ իրավունք, «Ղ-Տելեկոմ» ընկերության հետ 2005թ. մայիսի 16-ին կնքել է փոխկապակցման պայմանագիր, որով սահմանվել են վերջինիս կողմից վճարման ենթակա փոխկապակցման վճարներ՝ «Ղ-Տելեկոմ» ընկերության ցանցից դեպի հանրային համակցված հեռախոսացանցի կատարվող հեռախոսագանգերի համար: Այսպիսով, փոխկապակցման պայմանագրով երկու տնտեսավարող սուբյեկտների՝ «ԱրմենՏել» և «Ղ-Տելեկոմ» ընկերությունների միջև ստեղծվել են անհավասար պայմաններ երկու տարբեր ցանցերից դեպի հանրային համակցված հեռախոսացանց կատարվող զանգերի համար: «ԱրմենՏել» ընկերությունը, չունենալով փոխկապակցման վճարների չափով ծախսեր, սակայն զանձեղով դրանք «Ղ-Տելեկոմ» ընկերությունից, սահմանել է 2 դրամ (առանց ԱԱՀ-ի) մեկ ընդհանուր համար: Իսկ «Ղ-Տելեկոմ» ընկերությունը, ունենալով փոխկապակցման վճարի նվազագույն շեմի սահմանափակում, հնարավորություն չունի իր ցանցից դեպի հանրային համակցված հեռախոսացանց կատարվող զանգերի համար իր բաժանորդներին առաջարկել փոխկապակցման գնից ավելի ցածր գին կամ զեղչ: Փաստորեն, «ԱրմենՏել» ընկերությունը բջջային պայմանագրային համակարգի բաժանորդների որոշակի խմբի համար զեղչի ապօրինի տրամադրմամբ չարաշահել է այդ դիրքը՝ այլ տնտեսավարող սուբյեկտին շուկայից դուրս մղելուն ուղղված գործողություն կատարելով, քանզի վերջինս հնարավորություն չի ունեցել տվյալ ժամանակահատվածի համար իր բաժանորդներին նույնպես տրամադրել համանման զեղչեր:

Այս և մյուս գործերի ուսումնասիրությունից կարելի է եզրակացնել, որ Հանձնաժողովն իր իրավասության սահմաններում կարողանում է բացահայտել և պատժել ՀՀ տարածքում անբարեխիղճ մրցակցության դրսևորման հնարավոր բոլոր ճևերը՝ նպաստելով ձեռնարկությունների միջև արդար մրցակցությանը: Սակայն, իմ կարծիքով, այս ոլորտում Հանձնաժողովի հիմնական թերությունն այն է, որ Հանձնաժողովը հաշվի չի առնում և չի անդրադառնում սպառողների շահերին, որոնք, լինելով ապրանքաշրջանառության անմիջական մասնակից, ձեռնարկությունների հետ միասին հանդիսանում են անմիջական տուժող՝ անբարեխիղճ մրցակցության հետևանքով: Հանձնաժողովը պատիժը սահմանելիս չի անդրադառնում այս հանգամանքին և որևէ միջոցառում չի ձեռնարկում սպառողների կրած վնասների փոխհատուցման համար: Այս հանգամանքը վերաբերում է նաև «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքին, որում նույնպես որևէ հստակ բան սահմանված չէ, միայն 11-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշվում է, որ անբարեխիղճ մրցակցության դադարեցման նպատակով ձեռնարկություններից բացի, դատարան դիմելու իրավունք է տրված նաև սպառողներին, ինչը, իմ կարծիքով, նույնպես արդյունավետ չէ: Ձեռնարկության անբարեխիղճ գործողությունների հետևանքով տուժում են անորոշ թվով սպառողներ, և նրանցից յուրաքանչյուրի կողմից դատարան դիմելու իրավունքի իրականացումն իրական չէ: Միաժամանակ հնարավոր չէ որոշել, թե սպառողների որ հատվածն է տուժել:

Վերոգրյալից հետևում է, որ ՀՀ-ում տնտեսական մրցակցության ոլորտը կարգավորող իրավական ակտերի կիրառումը հիմնականում ապահովվում է Հանձնաժողովի կողմից, սակայն նա

Միջազգային իրավունք

մրցակցային ոլորտի միակ իրավասու մարմինը չէ, մասնավորապես, նման իրավասությամբ է օժտված նաև

- ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովը, որը գործում է «Հանրային ծառայությունները կարգավորող մարմնի ստեղծման մասին» ՀՀ օրենքի հիման վրա և, ի թիվս այլոց, վերջինիս գործառույթների մեջ է մտնում նաև հանրային ոլորտում (էլեկտրաէներգիա, բնական գազ, ջուր, ջերմային էներգիա, էլեկտրոնային հաղորդակցություն) ծառայություններ մատուցող անձանց միջև բարեխիղճ մրցակցության բացառումը՝ ի նպաստ սպառողների շահերի պաշտպանության³.

- ՀՀ կենտրոնական բանկը, որը գործում է «ՀՀ Կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքի, «Բանկերի և բանկային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի և այլ իրավական ակտերի հիման վրա, և, ի թիվս այլոց, վերջինիս գործառույթների մեջ է մտնում բանկերի, վարկային կազմակերպությունների, ապահովագրական ընկերությունների և գրավատների միջև հնարավոր անբարեխիղճ մրցակցության կանխարգելումն ու վերացումը⁴.

- ՀՀ ոստիկանությունը, որը ՀՀ քրեական և քրեական դատավարության օրենսգրքերի հիման վրա ապահովում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի կիրառումը, թեև այդ գործունեությանը վերջնական գնահատական տալիս է դատարանը⁵.

- դատարանները⁶, որոնց է պատկանում մրցակցային իրավունքի նորմերի խախտման առկայության կամ բացակայության հաստատումը:

Մրցակցային իրավունքի նորմերի կիրառման ապահովումը ԵՄ-ում

Մրցակցային իրավունքը միշտ էլ եղել է եվրոպական տնտեսական իրա-

վունքի առանցքային մասը: Առանց մրցակցային իրավունքի հնարավոր չէր լինի կառուցել ո՛չ Եվրոպական ընկերակցությունը, ո՛չ էլ Եվրոպական միությունը: Ուստի, զարմանալի չէ, որ այս ոլորտը կարգավորող մեխանիզմներին ու իրավական ակտերի կիրառմանը մեծ ուշադրություն է դարձվում ԵՄ կառույցների կողմից⁷: ԵՄ տարածքում մրցակցային քաղաքականության նկատմամբ վերահսկողության գործառույթը դրված է հիմնականում Եվրոպական հանձնաժողովի վրա: Հանձնաժողովի նման լիազորությունները նախատեսված են «Եվրոպական ընկերակցության հիմնադրման մասին» 1957թ. մարտի 28-ի Հռոմի պայմանագրում, մասնավորապես, պայմանագրի 85-րդ հոդվածի համաձայն, «Չխախտելով 84-րդ հոդվածը՝ Հանձնաժողովն ապահովում է 81-րդ և 82-րդ հոդվածներում ձևակերպված սկզբունքների իրականացումը: Անդամ պետության կողմից ստացված դիմումի հիման վրա կամ սեփական նախաձեռնությամբ, համագործակցելով անդամ պետության իրավասու իշխանությունների հետ և նրանց օժանդակությամբ, Հանձնաժողովը հետաքննում է այդ սկզբունքների ենթադրյալ խախտումների դեպքերը: Եթե Հանձնաժողովը գտնում է, որ խախտում է տեղի ունեցել, ապա դրանք վերացնելու համար առաջարկում է համապատասխան միջոցներ ձեռնարկել»: Պայմանագրի մյուս հոդվածները նույնպես պարունակում են նորմեր, որոնք կոչված են ամրագրելու և ապահովելու մրցակցային ոլորտը կարգավորող իրավական մեխանիզմների գործողությունը (օրինակ՝ 83-րդ, 86-րդ, 89-րդ, 211-րդ հոդվածները և այլն): Այս և մյուս հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ ԵՄ-ում մրցակցային իրավունքի նորմերի կիրառումն ապահովում է

- ԵՄ Հանձնաժողովի, մասնավորա-

պես, Հանձնաժողովի՝ մրցակցության գլխավոր դիրեկտորիատը (EU Commission's Directorate General for Competition (DG Comp))⁸.

- ԵԸ Դատարանի.

- և, մասամբ, ԵՄ Խորհրդի կողմից՝ համապատասխան կանոնակարգերի ու դիրեկտիվների ընդունման միջոցով⁹:

Այս ոլորտը կարգավորող առաջին իմպլեմենտացիոն ակտը եղել է 17/62 կանոնակարգը¹⁰, որը Հանձնաժողովին օժտում էր լայն լիազորություններով՝ ապահովելու պայմանագրի 81-րդ և 82-րդ հոդվածների կիրառումը: Հետագայում այս կանոնակարգը փոխարինվեց 1/2003 կանոնակարգով, որն ուժի մեջ մտավ 2004թ. մայիսի 1-ին (the Modernisation Regulation)¹¹: Թեև ողջ պրակտիկան ձևավորվել էր նախկին կանոնակարգի հիման վրա, սակայն նոր կանոնակարգի ընդունմամբ այն չկորցրեց իր ուժը, այլ անալոգիայի միջոցով կիրառվեց նաև նոր կանոնակարգի դրույթների մեկնաբանության ժամանակ¹²:

1/2003 կանոնակարգի 1-16-րդ հոդվածները կարգավորում են այս ոլորտում Հանձնաժողովի և ազգային համապատասխան իրավասու մարմինների լիազորությունների տարանջատման, համագործակցության հետ կապված հարաբերությունները: Բոլոր այն դեպքերում, երբ մրցակցությունը սահմանափակվում է մեկ անդամ պետության տարածքում, և չի սահմանափակում անդամ պետությունների միջև առևտուրը, չի ազդում ընդհանուր շուկայի վրա, ապա Հանձնաժողովը որևէ լիազորություն չունի և չի կարող միջամտել հարցի լուծմանը. հարցի լուծումը թողնված է տվյալ անդամ պետության իրավասու մարմիններին: Նման մոտեցումն անհրաժեշտ միջոց է ազգային իրավասու մարմինների և Հանձնաժողովի միջև

իրավասության բաժանման համար, քանզի ԵՄ-ն առաջնորդվում է այն կանխավարկածով, որ ազգային մրցակցային մարմիններն ավելի լավ են տիրապետում իրենց պետության մրցակցային իրավիճակին և կարող են ավելի արդյունավետ արձագանքել խախտումներին: Չնայած՝ հարկ է նշել, որ այս կանոնից հնարավոր են նաև բացառություններ. օրինակ՝ ԵԸ Ջեներալայի նավահանգիստն ընդունել է որպես Ընկերակցության ինքնուրույն շուկա՝ հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ այդ նավահանգիստն ունի շատ մեծ ազդեցություն ԵՄ մի քանի երկրների ապրանքաշրջանառության մեջ: Հանձնաժողովը միջամտում է այն դեպքում, երբ հակամրցակցային խախտումները տարածվում են մեկից ավելի պետությունների վրա: Այս դեպքում ազգային մարմինները չեն կարող արդյունավետ աշխատել, քանզի նրանց իրավասությունը չի տարածվում ԵՄ ողջ տարածքի վրա, ուր գործում է պայմանագիրը (իրավասության նման բաժանումը համապատասխանում է համաչափության սկզբունքին): Օրինակ՝ հակամրցակցային գործողությունները կարող են իրականացվել մեկ պետության տարածքում, բայց ազդել անդամ պետությունների միջև առևտրի վրա: Այս հարցին անդրադարձել է ԵԸ Դատարանը (Vereeniging van Cementhandeleren v. Commission-ի գործում)¹³: Սույն գործում ցեմենտ արտադրող հոլանդական միությունը երկրի ներսում սահմանել էր իր արտադրանքի գները: Գործի քննության ժամանակ վերջիններիս առարկություններից մեկն այն էր, որ արտահանման գները չեն ֆիքսվում, ուստի ԵԸ կառույցները որևէ իրավասություն չունեն այստեղ: Սակայն Դատարանն իր որոշման մեջ նշեց, որ ընդհանուր շուկայի պայմաններում նման համաձայնագիրը ոչ

Միջազգային իրավունք

միայն անմիջականորեն վերաբերում է մի քանի երկրներին, այլև հակասում է Ընկերակցության նպատակներին (որոնցից է միասնական շուկայի ստեղծումը և առևտրում ազգային սահմանների ամբողջական վերացումը): Այս որոշումը հետագայում հաստատվեց նաև Belasco v. Commission-ի գործում¹⁴:

17-21-րդ հոդվածները սահմանում են Հանձնաժողովի լիազորությունները գործի քննության ժամանակ: 17-18-րդ հոդվածները նախատեսում են Հանձնաժողովի՝ տեղեկություններ պահանջելու լիազորությունը, ընդ որում, Հանձնաժողովը կարող է տեղեկություններ պահանջել ինչպես պետական իշխանության մարմիններից, այնպես էլ ձեռնարկություններից: Նման տեղեկատվության չտրամադրման դեպքում Հանձնաժողովը կարող է որոշակի պատիժներ կիրառել: 20-րդ հոդվածը նախատեսում է այն իրավունքների շրջանակը, որոնք կարող են Հանձնաժողովի կողմից ձեռնարկվել գործի քննությունն իրականացնելու համար: Այդ իրավունքների մեջ է մտնում ձեռնարկությունների բոլոր փաստաթղթերի, գրքերի ուսումնասիրությունը, դրանց կամ այլ ձայնագրառումների պատճենահանումը, բանավոր բացատրությունների ձեռք բերումը, ձեռնարկությունների տարածք մուտք գործելը, այդ թվում նաև 21-րդ հոդվածով երաշխավորված տնօրենների, կառավարիչների կամ ղեկավար այլ մարմինների բնակարանի խուզարկությունը, եթե բավարար հիմքեր կան կարծելու, որ հետաքննությանն առնչվող ձայնագրառումները կարող են պահված լինել վերջիններիս տանը: Այս միջոցառումները կարող են ձեռնարկվել առանց ձեռնարկության համապատասխան մարմնի համաձայնության¹⁵, միայն անհրաժեշտ է Հանձնաժողովի նախնական գրավոր որոշումը նման խուզարկություն անցկացնելու

մասին: Մեկ այլ գործով Գատարանը սահմանեց նաև, որ ձեռնարկությունը պարտավոր է Հանձնաժողովին ցուցաբերել անհրաժեշտ օգնություն փաստաթղթերի ձեռք բերման ժամանակ¹⁶:

Կանոնակարգի 23-րդ հոդվածը սահմանում է այն սանկցիաների շրջանակը, որոնք կարող են կիրառվել ձեռնարկությունների նկատմամբ մրցակցային նորմերի խախտման փաստն արձանագրելու դեպքում, և կողմերի իրավունքները գործի քննության ժամանակ:

Կանոնակարգի 27-րդ և 28-րդ հոդվածները մանրամասն կարգավորում են Հանձնաժողովում գործի լսման ընթացակարգը, ձեռնարկությունների և անհատների իրավունքները այդ լսումների ժամանակ, այդ լսումների գաղտնիության և մասնագիտական գաղտնիքի ապահովման սկզբունքները: Մասնագիտական գաղտնիքի սկզբունքը չի ենթադրում, որ ձեռնարկությունը կարող է փաստաթղթերն անհասանելի դարձնել Հանձնաժողովի համար, սակայն Հանձնաժողովն էլ իր հերթին պարտավորվում է դրանք չբացահայտել մյուս մրցակիցների առջև՝ հիմք ընդունելով կանոնակարգի 27-րդ և 28-րդ հոդվածները, ինչպես նաև Գատարանի նախադեպային իրավունքը¹⁷:

Կանոնակարգի 23-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ Հանձնաժողովը կարող է ձեռնարկությանը տուգանել տարեկան բիզնես շրջանառության մինչև 10 տոկոսի չափով:

Հանձնաժողովի բոլոր որոշումները ենթակա են վերանայման առաջին ատյանի դատարանի կողմից՝ հիմք ընդունելով պայմանագրի 203-րդ հոդվածը, քանզի դրա միջոցով հնարավոր կլինի ապահովել ԵԸ Գատարանի կողմից այդ որոշման վերանայումը: Գատարանը կարող է վերանայել և փոփոխել Հանձնաժողովի կայացրած ցանկացած

որոշում՝ հիմք ընդունելով Պայմանագրի 229-րդ հոդվածը:

Ինչ վերաբերում է հակամրցակցային կոնկրետ դրսևորումների քննարկմանը, ապա Հանձնաժողովը, վերլուծություն կատարելուց և ձեռնարկությանը տվյալ շուկայում գերիշխող ճանաչելուց կամ ենթադրյալ հակամրցակցային համաձայնագիր հայտնաբերելուց հետո սկսում է դիտարկել այն հարցը, թե արդյոք ձեռնարկության վարքը շուկայում մրցակցության իրավունքի խախտում է: Նման վարքի հնարավոր դրսևորումները բերված են պայմանագրի 82-րդ հոդվածում: Խախտման հիմնական ձևը բնական քաղաքականության փոփոխությունն է, ուստի վերջինիս ավելի մեծ ուշադրություն է հատկացվում: Պայմանագրի 82-րդ հոդվածն արգելում է անարդար գների սահմանումը, ինչպես նաև առևտրի այլ անարդար պայմանները, որոնք ներառում են գների ցանկացած փոփոխություն՝ ինչպես բարձրացումը՝ ստացվելիք շահույթի սանդղակն ավելացնելու համար, այնպես էլ իջեցումը՝ ստիպելով մրցակցին հեռանալ շուկայից:

Գների բարձրացման դեպքում Հանձնաժողովը պետք է անցկացնի տնտեսական վերլուծություն, որպեսզի պարզի, թե արդյոք գների բարձրացումը պայմանավորված է արտադրողի ծախսերի ավելացմամբ, թե ուղղակի շուկայում մենաշնորհային վարքագծի հետևանք է: Հանձնաժողովի համար երբեմն բավական է ԵԸ ներսում անցկացնել շուկաների համեմատական վերլուծություն, օրինակ՝ SACEM¹⁸ կամ United Brands-ի գործերում, և համեմատել գների մակարդակները, երբեմն էլ վերջինս ստիպված պետք է վերլուծի գների առաջացումը, որը ոչ միշտ է հանգեցնում բավարար արդյունքի:

Վերոգրյալից հետևում է, որ Հանձ-

նաժողովի լիազորությունները մրցակցային քաղաքականության ոլորտում շատ լայն են: Չնայած այս հանգամանքին՝ Հանձնաժողովը փորձում է ընդլայնել վերջիններիս շրջանակը՝ նպատակ ունենալով իր իրավասության մեջ ընդգրկել հակամրցակցային բոլոր դրսևորումների քննության համար անհրաժեշտ բոլոր հնարավոր մեխանիզմները մրցակցային իրավունքի նորմերի արդյունավետ կիրառումն ապահովելու համար: Ուստի 2009թ. մայիսի 1-ին և հուլիսի 1-ին Հանձնաժողովը Եվրոպական պառլամենտի և ԵՄ խորհրդի առջև հանդես է եկել զեկույցներով՝ համապատասխանաբար 1/2003 և ԵԸ-ում միաձուլումների մասին Կանոնակարգերի կիրառման վերաբերյալ: Այս զեկույցների և վերջիններիս նախորդած հանրային քննարկումների արդյունքում որոշվել է, որ 2010թ. ձեռնարկվելու են օրենսդրական անհրաժեշտ փոփոխություններ ԵՄ մրցակցային քաղաքականության ոլորտում, այն ավելի արդի և արդյունավետ դարձնելու նկատառումով¹⁹:

Եթե համեմատական անցկացնենք այս 2 միավորների գլխավոր մարմինների միջև, ապա կտեսնենք, որ ԵՄ Հանձնաժողովի իրավասությունը շատ ավելի լայն է, իսկ գործնեությունը՝ ավելի արդյունավետ: Վերջինս պայմանավորված է մի շարք հանգամանքներով, մասնավորապես. ԵՄ կառույցները մեծ կարևորություն են տալիս ԵՄ տարածքում արդար մրցակցության պայմաններում ձեռնարկությունների գործունեության ապահովմանը, որակյալ մասնագետների առկայությանը, Հանձնաժողովի կողմից ժամանակի պահանջներին ու պայմաններին համընթաց շարժվելը, ինչն էլ իր հերթին հանգեցնում է նրան, որ այս ոլորտը կարգավորող օրենսդրական դաշտն անընդհատ կատարելա-

Միջազգային իրավունք

գործվում է:

Եթե ՀՀ-ն ձգտում է իր օրենսդրությունը համապատասխանեցնել ԵՄ իրավական դաշտին, ապա քննարկվող ոլորտում, կարծում են, անհրաժեշտ է ձեռնարկել հետևյալ միջոցառումները.

- օգտվելով ֆինանսական համակարգի հաշտարարի ինստիտուտից՝ փոխել ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի ձևավորման կարգը, մասնավորապես, ստեղծել հոգաբարձուների խորհուրդ՝ կազմված իշխանության բոլոր 3 թևերի հավասար թվով ներկայացուցիչներից: Վերջիններս պետք է ընտրեն որոշակի թվով անձանց, որոնց մասնագիտական պատրաստվածությունն ու անաչառությունը կասկածից վեր կլինի: Այդ անձանց ընտրելուց հետո, վերջիններս արդեն պետք է ինքնուրույն ձեռնամուխ լինեն իրենց նախագահի ընտրությանն ու մյուս համանման հարցերի կարգավորմանը: Հանձնաժողովի անդամների միջև կարելի է կատարել որոշակի «մասնագիտական բաժանումներ»: Վերջիններիս ու Հանձնաժողովի ազատությունը երաշխավորելու համար վերջիններիս համար սահմանել մի շարք սոցիալական, ֆինանսական, քրեական կամ վարչական պատասխանատվության ենթարկվելուց ազատ լինելու և այլ համանման երաշխիքներ՝ հիմք ընդունելով դատական իշխանության անկախության ու ինքնավարության ապահովման բոլոր սկզբունքները.

- Հանձնաժողովի ֆինանսավորումը դնել մասնավոր հատվածի վրա. ՀՀ-ում գրանցված բոլոր անհատ ձեռնարկատերերից ու առևտրային իրավաբանական անձանցից գանձել տիտղոսային բնույթ կրող որոշակի գումար, որը երբեք չի կարող այնպիսի չափերի հասնել, որ Հանձնաժողովին կախվածության մեջ դնի մասնավոր հատվածից: Նման պայմաններում Հանձնաժողովը կդա-

դարի պետական բյուջեից ֆինանսավորվող պետական մարմին հանդիսանալ, որտեղ պետական ծառայողների աշխատավարձը, որպես կանոն, շատ ցածր է: Իսկ իմ կողմից առաջարկված պայմաններում Հանձնաժողովն ինքնուրույն կիրականացնի իր ֆինանսների կառավարումը, ծառայողները կվարձատրվեն բարձր աշխատավարձերով, ինչն էլ իր հերթին թույլ կտա բարձր մասնագիտական պատրաստվածություն ունեցող անձանց ներգրավվել.

- Հանձնաժողովի լիազորությունների շրջանակն ընդլայնել. վերջինիս համար սահմանել ԵՄ Հանձնաժողովին տրված լիազորությունների շրջանակը՝ հիմք ընդունելով ներպետական օրենսդրության առանձնահատկությունները: ՀՀ հանձնաժողովին վերապահել իրավապահ մարմիններին պարտադիր կատարման ենթակա ցուցումներ տալու իրավասությանը՝ նախատեսելով նաև դրանց կատարման արագացված ընթացակարգ.

- Հանձնաժողովի հաշվետվությունները պարտադիր պետք է հաստատվեն հոգաբարձուների խորհրդի կողմից: Մինչև հոգաբարձուների խորհրդին ներկայացնելը, դրանք պետք է տեղադրված լինեն Հանձնաժողովի կայքէջում: Այդպես շահագրգիռ անձինք կկարողանան ներկայացնել իրենց կարծիքները, անհամաձայնությունները և այլն: Վերջիններս, թեև պարտադիր բնույթ չեն կրի, սակայն հոգաբարձուների խորհուրդը, Հանձնաժողովի գործունեությունը գնահատելիս, պետք է դրանց ուշադրություն դարձնի՝ համապատասխան հետևության հանգելու համար: Հոգաբարձուների խորհրդի կողմից հաշվետվությանը բացասական գնահատական տալու դեպքում Հանձնաժողովի այդ կազմի լիազորությունները մեխանիկորեն դադարեցվում են: Վերջիններս պետք է շարունակեն պաշտոնավարությունը մինչև նոր կազմի ձևավորումը.

Միջազգային իրավունք

- և այլն:

Կարծում եմ՝ միայն նման արմատական մոտեցման դեպքում ՀՀ-ում հնարավոր կլինի ապահովել արդար մրցակցություն: Սակայն, մինչ այս գործողությունների իրագործումը, անհրաժեշտ է հանրապետությունում ձեռնարկել այլ, ավելի գլոբալ միջոցառումներ, մասնավորապես, կոռուպցիայի ծավալների նվազեցում, իշխանական ֆունկցիաների և բիզնեսի տարանջատում, հովանավորչության բացառում և այլն: Միայն նման պայմաններում հնարավոր կլինի

ստեղծել տնտեսական մրցակցության պաշտպանության անկախ հանձնաժողով, որը կկարողանա արդյունավետ գործել հանրապետության տարածքում:

Կարծում եմ՝ այս նպատակները կիրագործվեն, քանզի այս ոլորտը մեզ մոտ համեմատաբար շատ «երիտասարդ» է և մեծ «սպազա» է սպասվում անհրաժեշտ պայմանների ու իշխանությունների կողմից քաղաքական կամքի դրսևորման դեպքում:

1. www.arlis.am.
2. www.competition.am.
3. www.psrc.am.
4. www.cba.am.
5. www.police.am.
6. www.court.am.
7. Paul Graig, Rainne De Burca “EU law text, cases and materials”. Fourth Edition, Oxford 2007, p 957-960.
8. www.europa.eu/institutions/inst/comm/index_en.htm.
9. **Jones A. and Sufirin B.** “EC Competition law” Text, Cases and Materials (Oxford University Press, 2001).
10. JO 204/62, OJ (Special Edition 1959-62).
11. OJ (2003) L 1/1, (2003) 4 CMLR 551.
12. **Richard Whish** ”Competition law” Fifth Edition, 2005, p. 324-328, **Valentine Korah** “Cases and Materials on EC Competition law” Third Edition 2006, p. 246-278.

13. Case 72/22, Vereeniging van Cementhandeleren v. Commission [1972] ECR 977.
14. Case 246/86, Belasco v. Commission [1989] ECR 2117.
15. Case 136/79, National Panasonic (UK) Limited v. Commission of the EC (Rec. 1980).
16. Case 46/87, Hoecsht AG v. Commission of the EC (Rec. 1989).
17. Cases 218/78 and 53/85, Heintz van Landewyck SARL and others v Commission of the EC (Rec. 1980) and Associazione nazionale commercianti internazionali dentali e sanitari (Ancides) v Commission of the EC, (Rec. 1987).
18. Case 22/79, Greenwich Film Production v Societe des auteurs, compositeurs et editeurs de musique (SACEM) and Societe des editions Labrador, (Rec. 1979).
19. www.globalcompetitionreview.com.

Ани АКОПЯН

*Соискатель юридического факультета
Российско-Армянского (Славянского)
государственного университета*

РОЛЬ СУДА ЕС В ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ЕС И В РАЗВИТИИ ПРОЦЕССА ИНТЕГРАЦИИ ЕВРОПЕЙСКИХ ГОСУДАРСТВ

В последнее десятилетие под влиянием интеграционных тенденций всё больше суверенных государств, в добровольном порядке, соглашаются на ограничение собственного суверенитета, передачу суверенных прав в компетенцию наднациональных (надгосударственных) образований межгосударственного характера. В результате этого происходит существенная модификация достаточно устоявшихся представлений о государстве и государственности, их правовой природе, что требует внимательного изучения и осмысления юридической наукой. В то же время в условиях интеграции особое значение приобретает функционально-деятельностный механизм поведения государств, именно в составе межгосударственных объединений.

С этой точки зрения, создание «объединенной Европы» в рамках Европейских Сообществ – Европейского Союза, безусловно, является беспрецедентным событием последней четверти XX в. Вместе с тем, в роли одного из локомотивов интеграции ЕС выступает Суд Европейского Союза. Его формальное название Европейский Суд Правосудия или справедливости (European Court of Justice or ECJ). Не вызывает

сомнения тот факт, что суд Европейских Сообществ представляет собой особо важный и влиятельный институт европейской интеграции.

Суд был учрежден в ЕОУС в 1952г. Его появление обусловлено тем, что государства-члены, а еще в большей мере угледобывающие и сталелитейные предприятия были заинтересованы в институте, способном контролировать соблюдение условий Договора о ЕОУС как его участниками, так и особенно Высшим руководящим органом, решения и действия которого вызывали критику за стремление к жесткому администрированию. В соответствии с Парижским договором 1951г. Суд призван обеспечивать «соблюдение закона при истолковании и применении настоящего Договора, а также правил, установленных с целью его выполнения» (ст. 31)¹.

Опыт ЕОУС был воспринят Римскими договорами 1957г. Вначале предусматривалось, что каждое сообщество будет иметь свой собственный, отдельный суд. Об этом говорилось в проектах договоров и даже в подписанных оригиналах. Однако, сразу же после подписания Договоров о создании ЕЭС и Евратома была составлена и в тот же день

подписана Конвенция о некоторых будущих институтах, на основе которой был образован единый Суд для всех трех сообществ (ст. 3, 4). В своем новом составе Суд развернул активную деятельность.

Помимо функции главного правоохранительного органа, стоящего на страже устоев интеграции, в функции Суда ЕС входит также развитие права сообществ в целом. Обращаясь к роли Суда в правотворчестве, отметим, что многие решения Суда определили базовые принципы права сообществ. С этой точки зрения Суд ЕС достаточно сложно рассматривать исключительно как приемника и проводника интересов стран-членов ЕС.

Многие из судебных решений Суда ЕС, такие как, например дела *Les Verts*, *Van Gend en Loos*, и *Cassis de Dijon* были приняты в определенной степени в ущерб достаточно влиятельным странам ЕС. К примеру, ответ на вопрос о соотношении права сообществ и национального права дан в решении Суда по делу *Van Gend en Loos* (1965)². В этом решении была сформулирована идея о прямом действии права сообществ в государствах-членах.

Приведенные примеры в большей степени являются ярким примером верховенства Закона, нежели национальных интересов. Принцип верховенства права сообществ был утвержден в решении по делу *Costa / ENEL* (1964). В этот ряд важнейших решений, определивших особое место права сообществ, входят также решения по делам *Internationale Handelsgesellschaft*, *Simmental II*, *Luticke*³.

Однако, сказанное не означает, что Суд ЕС является не эффективным ак-

тором с точки зрения соблюдения национальных интересов стран ЕС. Напротив, многие из судебных решений обусловили политический климат и политические дебаты как в Сообществе в целом, так и на уровне национальных интересов стран⁴.

Что касается толкования учредительных договоров, то следует обращаться к решениям Суда по делам *Getreideeinheiten*, *Gravier*, *Van Amcide*, *Morson*, *Cassis de Dijon*⁵. О разграничении компетенции между сообществами и государствами-членами говорят решения по делам *Algera*, *FEDECHAR*.

Несмотря на то, что Суд ЕС был учрежден отнюдь не как конституционный суд, по сути, Европейский Суд Правосудия выполняет функции, схожие с функциями конституционного суда в демократических федеративных государствах, такого, например, как Верховный Суд США⁶. Оба эти суда схожи по своему устройству и предназначению: и суд ЕС и Верховный Суд США не специализированные суды общей юрисдикции. Европейский Суд Правосудия рассматривает ежегодно огромное количество различного рода дел, также как и Верховный Суд США⁷. Более того, функции и того и другого суда сводятся к функции суда первой и последней инстанций⁸.

Добавим к этому, что и Суд ЕС, и Верховный Суд США являются судами общей юрисдикции, что достаточно типично для стран общего права, но не присуще странам Европы, где преобладает гражданское право⁹.

Кроме того, оба суда по большей частью сосредотачивают свою деятельность на интерпретации и обеспечения совместимости национальных судебных систем с общей системой права, в

Международное право

чем и отображается роль конституционного надзорного органа.

Однако Европейский суд интерпретирует не Конституцию (которой нет при классической интерпретации понятия Конституции), а основополагающие Договоры, регулирующие деятельность Европейского Союза. Именно в силу того, что отношения в ЕС строятся на основе договоров, роль Суда в разрешении неизбежных разногласий по интерпретации достигнутых соглашений оказалась особенно важной.

Говоря о роли Суда ЕС в интеграционных процессах на территории Европы необходимо сказать несколько слов об интеграции в целом и о Европейском Союзе в частности.

Европейский Союз функционирует на договорной основе: первым был принят Римский договор (1957г.), затем Маастрихтский (1992г.) и Амстердамский (1997г.) договоры и договор Ниццы (2000г.). Последним по времени является Лиссабонский договор, воздействие которого на политическую систему Евросоюза еще только предстоит оценить¹⁰.

Спецификой Европейского Союза, определяющей его успехи и трудности дальнейшей интеграции, является то, что это недемократический союз демократических государств. Объединяя демократические государства, сам Европейский Союз принципиально не является демократическим образованием.

Создание и развитие Европейского Союза — это многоступенчатый процесс взаимодействия национальных лидеров демократических государств Европы по поиску взаимоприемлемых компромиссов. Компромисс и поиск компромиссов (как между странами, так и между различными интересами

внутри стран) — это ключевая характеристика европейской интеграции, объясняющая историю ЕС, институты и то, как они работают. Необходимость нахождения и поддержания консенсуса также объясняет ограниченный характер демократического контроля над деятельностью Европейского Союза.

При анализе ЕС следует иметь в виду, что национальные правительства, парламенты, наднациональные институты выступают в качестве акторов наряду с группами интересов и индивидами¹¹. Таким образом, элементами политической системы ЕС являются не только национальные правительства, но и наднациональные институты, у которых отчетливо прослеживаются признаки субъектности, т.е. способность к целенаправленным действиям. Институты — это не все органы ЕС, а только те из них, которые наделены властными полномочиями, правом самостоятельно или совместно с другими институтами принимать решения, имеющие юридически обязательную силу для государств-членов, граждан и юридических лиц. Право принимать решения имеют все институты ЕС, за исключением Счётной палаты. Последняя обладает инспекционными полномочиями. Именно Совет, Комиссия, Европейский парламент, Суд и Счётная палата¹² являются носителями наднациональной власти: законодательной, судебной, исполнительной, инспекционной; власти, которая имеет универсальный характер. К этому перечню примыкают полномочия Комиссии в области законодательной инициативы.

Важнейшие институты ЕС — это по существу регулируемая формальными и неформальными правилами площадка для обсуждения и принятия ключе-

вых решений национальными руководителями и их министрами. Все важнейшие решения принимаются во время регулярных встреч («саммитов») высших руководителей и профильных министров стран-членов ЕС.

ЕС предполагает три основных правила, которым должны следовать все члены сообщества. К этим основным правилам относятся принцип прямого воздействия, верховенство власти и предварительное регулирование¹³. Можно сказать, что эти три правила являются основными в правовой структуре ЕС и именно они делают Суд ЕС одним из самых влиятельных институтов сообщества, несмотря на то, что по своей сути Суд ЕС не является политической структурой. Без этих правил и их претворения в жизнь существование сообщества становится невозможно. Таким образом, Суд ЕС сделал достаточно много для Европейской интеграции, вопреки тому, что считается, что интеграционные процессы в Европе носят, прежде всего, политический и экономический характер, и значит, инициированы и регулируются политическими и экономическими институтами¹⁴.

Реальное развитие и закрепление принципа прямого действия норм права ЕС на территории государств-участников в значительной степени явилось результатом деятельности Суда Европейских сообществ, который, несмотря на первоначальное сопротивление ряда государств, все-таки добился признания, а в последующем и эффективного применения данного принципа в национальных правовых системах. Пожалуй, ключевую роль в этом направлении сыграло решение Суда ЕС по делу *Van Gend en Loos* (1963), имевшее чрезвычайно важное значение и ока-

завшее впоследствии огромное влияние на решения многих национальных судов¹⁵.

Решение Суда Европейских сообществ по делу *Van Gend en Loos* стало, по сути, первым шагом в деле реального нормативного закрепления принципа прямого действия норм права ЕС на территории государств-участников. Впоследствии Суд Европейских сообществ неоднократно подтверждал, что действие данного принципа распространяется и на целый ряд других положений учредительных договоров ЕС¹⁶.

Мировая практика не знает еще одной такой международной организации, право которой обладало бы столь явным и реальным верховенством над правовыми нормами отдельных государств-участников. При этом весьма примечательным является тот факт, что изначально такое верховенство не было закреплено ни в одном из трех учредительных договоров о создании Европейских сообществ. Соответствующие положения были заложены, а впоследствии неоднократно подтверждены и развиты именно Судом ЕС в ходе рассмотрения конкретных судебных дел.

Впервые доктрина верховенства права ЕС по отношению к национальным правовым системам государств-участников была сформулирована Судом Европейских сообществ в решении по делу *Costa v. ENEL* (1964)¹⁷.

В решении по делу *Costa v. ENEL* Суд Европейских сообществ сформулировал два важнейших заключения применительно к соотношению права ЕС и национального права государств-участников¹⁸. Во-первых, последние сообщают и недвусмысленно передали часть своих суверенных прав в пользу созданного ими Сообщества и не вправе совер-

Международное право

шить обратное путем последующих односторонних действий, идущих вразрез с установленным в рамках ЕС правопорядком. Во-вторых, никакое государство-участник не может ставить под сомнение статус права ЕС как системы, единообразно и в целом применимой в отношении Сообщества. В развитие последнего из приведенных положений Суд ЕС в своем решении по делу Internationale Handelsgesellschaft (1970) особо подчеркнул, что «действительность того или иного акта Сообщества не может быть затронута, а его эффективное применение на территории государства – участника ЕС не может быть поставлено под угрозу в результате заявления о том, что данный акт противоречит основополагающим правам и свободам, закрепленным в национальной конституции, или же идет вразрез с принципами внутригосударственного устройства»¹⁹.

Можно сказать, что по сравнению с Европейским Советом, Советом ЕС, Комиссией и Европарламентом Суд ЕС выступает в роли строго специализированного юридического органа неполитического характера. Если в общих чертах определить роль суда в жизни Сообществ, то его деятельность прежде всего направлена на единообразное толкование и применение права Европейских Сообществ по отношению ко всем субъектам права ЕС и на всей территории, подпадающей под юрисдикцию Сообществ; на обеспечение расширения юрисдикции Сообществ. Суду удалось повысить авторитет принимаемых им решений, что привело к появлению важнейшего источника права ЕС — судебного прецедента и способствовало успешному развитию процесса

европейской интеграции. Кроме того, Суд ЕС «выступил в роли стража европейского права и взял на себя функции арбитра в разрешении споров между государствами-членами и институтами, институтов между собой по всем вопросам, относительно применения права Сообществ»²⁰.

Итак, Суд ЕС представляет собой судебный орган, однако его решения и правовые нормы имеют политический эффект и способствуют углублению и развитию интеграционных процессов между государствами членами ЕС. В этой связи в данном случае, теория интеграции сквозь призму правового поля в Евросоюзе сталкивается с проблемой идентификации. Как уже было сказано выше, национальные правовые системы обладают более сильной социальной и культурной поддержкой со стороны населения, нежели Европейское право²¹. В этом контексте деятельность Суда ЕС сводится к соединению множества различных правовых систем в одно общее правовое пространство Европейского сообщества. Именно поэтому деятельность Суда ЕС во многом приобретает черты деятельности конституционного суда. Становится очевидно, что развитию интеграционных процессов в Европе во многом может содействовать именно деятельность Суда ЕС и его судей²².

Основная функция Суда ЕС состоит в обеспечении соблюдения общих правовых норм членами сообщества или другими институтами ЕС²³. Суд ЕС обладает достаточной властью для обеспечения имплементации различных правовых норм и процедур, разработанных Комиссией, Советом ЕС или европейским парламентом должным образом. В данном случае выражение «должным образом» подразумевает то,

что правовые нормы должны быть интерпретированы именно таким образом, которым они были задуманы изначально.

Нормотворческая деятельность Суда сообществ заняла столь большое место в деятельности правотворческих органов, что можно рассматривать это судебное право в качестве третьей составной части права Европейских сообществ.

Во-первых, Суд занимает особое место в институциональной системе сообществ, позволяющее ему интерпретировать и применять нормы, не будучи связанным при этом никакими другими учреждениями. Во-вторых, Суд возложил систему судебного контроля, осуществляемую им при рассмотрении самых различных тяжб. В-третьих, особое место решений Суда сообществ обусловлено тем, что судьбы этого Суда свободны в выборе методов толкования возникающих перед Судом вопросов.

Именно Суду сообществ принадлежит ведущая роль в реализации процесса проникновения европейского права в правовой порядок государств-членов. Это достигается четырьмя методами: заменой, гармонизацией, координацией и сосуществованием²⁴.

Суть замены должна состоять в том, что первичное право, автоматически включаясь в правовую систему каждого государства-члена, заменяет или лишает силы любую норму, ему противоречащую. В результате во всех государствах создается как бы единая правовая база, являющаяся образцом, которому должно соответствовать все остальное национальное законодательство. В связи с этим все элементы национального права должны быть гармонизированы

с европейским правом.

Своего рода разновидностью метода гармонизации является метод координации. Его особенность заключается в том, что он используется в ситуациях, когда не возникает потребности в изменении нормы национального права, однако воздействие этой нормы на общественные отношения не соответствует общей идее европейского права. В процессах гармонизации и координации велика роль судебных органов. Именно судебные органы первые сталкиваются с проблемой противоречия норм национального права праву сообществ. Это обстоятельство было учтено создателями Суда сообществ, которые наделили его обязанностью обеспечивать соблюдение права путем толкования и применения Договора о ЕЭС. Отсюда были сделаны теоретические и практические выводы, направленные на расширение влияния институтов сообществ посредством расширения сферы применения европейского права.

Признание нормы национального права, противоречащей праву сообществ, фактически означает лишение национальной нормы юридической силы и замещение ее нормой, сформулированной Судом сообществ при рассмотрении конкретного дела. Этот правовой порядок дает возможность существенно ограничить полномочия национальных нормотворческих органов. Это вызывает тревогу сторонников принципов национального суверенитета.

Последний из четырех методов проникновения европейского права в правовой порядок государств-членов метод сосуществования. Суть

Международное право

его состоит в том, что государство-член дополняет норму европейского права национальными нормами, обеспечивающими более полное исполнение европейской нормы в специфических условиях национального права государства-члена.

С другой стороны, понимание интеграционных процессов изнутри требует выявления основной цели или миссии существования Суда ЕС. При этом эта миссия не просто является следствием Договора, но также признана самим Судом ЕС путем интерпретации самого Договора. Таким образом, наиболее ярким примером деятельности Суда ЕС становится толкование Соглашения и принятие судебных решений относительно Европейского права. Иными словами, Суд ЕС стремится повысить эффективность применения Европейского права национальных правовых системах и осуществляет попытки достигнуть основных целей Соглашения развивая концепцию о наднациональном правительстве²⁵.

В этом смысле роль Суда ЕС заключается в обеспечении верного толкования и разъяснения Договора, с целью нахождения наиболее оптимального решения. В этом процессе Суду ЕС необходимо учитывать различные аргументы (правовые нормы, ценности, политику и принципы) для того, чтобы принять соответствующее судебное решение²⁶.

Кроме того, толкование Договора Судом ЕС означает обеспечение и соблюдение баланса всего множества интересов сторон Соглашения, а также гарантии недопущения какой-либо дискриминации в этом процессе. Иными словами Суд ЕС гарантирует применение правил и восстанавливает

справедливость в отношении отдельных игроков рынка в случае их дискриминации²⁷.

Толкования Суда ЕС должны быть обоснованы не только с точки зрения внутренних интересов, но также и внешних. Это означает, что источником судебного процесса должно быть право, и в то же время должно быть приемлемо с этической, политической и идеологической точек зрения²⁸.

Отметим, что структура Договора не предусматривает определенных рамок, что он не только открыт для различного рода толкований со стороны суда ЕС, но даже требует этого. Таким образом, без толкований Суда ЕС было бы достаточно сложно, или даже невозможно сохранить единодушную практику Европейского права²⁹.

Влияние Суда ЕС на интеграционные процессы можно классифицировать по двум основным направлениям: прямому и косвенному. Прямое влияние Суда ЕС выражено в судебных решениях и рассматриваемых делах, таких например как толкование Договора и его действия. К косвенному влиянию Суда ЕС можно отнести все то множество подходов, с помощью которых Суд ЕС принимает и обосновывает судебные решения относительно прав и обязанностей предусмотренных Договором³⁰.

Таким образом, Суд ЕС уже в начале своей деятельности формулировал и выносил постановления, которые корректировали и развивали правопорядок Европейских Сообществ³¹. Такая практика продолжилась и в последующем. Решениями Суда ЕС установлены основополагающие принципы организации Европейского Союза, заложен фундамент разграничения полномочий

между институтами и государствами-членами ЕС, установлены гарантии за-

щиты прав человека в рамках Европейского Союза.

1. Право Европейского Союза: Учебник для ВУЗов / Под ред. С.Ю. Кашкина. — М.: Юрист, 2003, с. 458, 925.
2. **Топорнин Б.Н.** Европейское право: Учебник. — М.: Юрист, 1998, с. 342, 456.
3. **Хартли Т.К.** Основы права Европейского Сообщества. — М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998, с. 277, 647.
4. **Dehousse R.** 1998. The European Court of Justice. St. Martines Press Inc: New York, p. 178.
5. Европейское право. Учебник для вузов. Под ред. проф. Энгина Л.М. М., Норма, 2000, с. 208.
6. **Ran Hirschl** Toward Juristocracy: The Origins and Consequences of the New Constitutionalism (2004), p. 37.
7. See U.S. Con., Art. III.
8. В рамках Конституции преобладающее число рассматриваемых Судом ЕС ставились в противовес с многочисленным числом рассматриваемых дел Конституционным судом США.
9. Напрмер, в отличие от Суда ЕС, в Германии и во Франции, действует система специальных федеральных судов, включающую Конституционный суд, Рабочий суд и Административный суд.
10. **Дэвис Норман** История Европы. - М.: Транзиткнига, 2005, с. 29.
11. European integration: theories and approaches /Ed. by Н. Michelmann, P. Soldatos. Lanham, MD: University Press of America, 1994, p. 8.
12. Согласно вступившему в силу Лиссабонскому договору, статус института приобретает и Европейский совет, а также Европейский центральный банк. Европейский совет дает импульс развитию Союза, определяя его основные политические приоритеты.
13. **Arnulf A.** 2003. The European Union and its Court of Justice. Oxford: Oxford University Press. P. 28
14. **Stone Sweet A.** 2005. The Judicial Construction of Europe. Oxford: Oxford University Press, p. 16.
15. Andrew Oppenheimer. The relationship between European Community law and national law: the cases. Cambridge: Cambridge university press, 1994, p. 7.
16. Van Duyn Case [1974] // European Court Reports 1337, Reyners Case [1974] // European Court Reports 631, Van Binsbergen Case [1974] // European Court Reports 1299, Bosman Case [1995] // European Court Reports I-4921, Alpine Case [1995] // European Court Reports I-1141, Royal Copenhagen Case [1995] // European Court Reports I-1275, Meyers Case [1995] // European Court Reports I-2131.
17. **B. de Witte.** Rules of change in international law: how specials the European Community // Netherlands yearbook of international law. Vol. 25 (1994), p. 300.
18. **Bermann G.A. Goebel R.J., Davey W.J., Fox E.M.** Cases and Materials on European Community Law. — New York: West publishing, 2003, p. 17.
19. Internationale Handelsgesellschaft Case [1970] // European Court Reports 1125. P.12
20. **Vaucher A.** 2008. Intergration- through-law: Contribution to a Socio- history of EU Commonsense. Florence: EUI Working Paper RSCAS 2008/10, p. 24.
21. **Wiener, A & Diez, T** (eds), 2007. European Integration Theory. Oxford: Oxford University Press, p. 192.
22. **Dehousse R.** 1998. The European Court of Justice. St. Martines Press Inc: New York, p. 81.
23. **Bomberg E., Peterson J., Stubb A.** (eds), 2008. The European Union: How does it work? Oxford: Oxford University Press, p. 62.
24. **Cappelletti M., Seccombe M., Weiler J.** Integration through law: Europe and the American federal experience (3 vols.). New York: De Gruyter, 1986. Vol. 1. Book 1, p. 4.
25. **Stone Sweet A.** 2005. The Judicial Construction of Europe. Oxford: Oxford University Press, p. 27.
26. **De Berca, G & Weiler, J.H.H.** (eds). 2001. The European Court of Justice. Oxford: Oxford University Press, p. 44.
27. **Wallace H.** Policy-making in the European Union. Oxford, 2000, p. 30-36.
28. **De Berca, G & Weiler, J.H.H.** (eds). 2001. The European Court of Justice. Oxford: Oxford University Press, p. 61.
29. **Dehousse R.** 1998. The European Court of Justice. St. Martines Press Inc: New York, p. 76.
30. Там же, с. 82.
31. Решения по делам Stork 1959г., Van Gend en Loos 1963г., Costa 1964г.

Yeghiazar AVAGYAN

*Prosecutor, Department of
International-Legal Relations
General Prosecutor's Office,
Republic of Armenia*

**THE EFFECTIVENESS
OF THE CONVENTION
ON THE SETTLEMENT OF INVESTMENT
DISPUTES BETWEEN STATES
AND NATIONALS OF OTHER STATES AND
BILATERAL INVESTMENT TREATIES
FOR DEVELOPING COUNTRIES**

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

**ՂԱՏԱԿԱՆ
ԻՋԵՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ**

68

1. The Emergence of ICSID Convention and Bilateral Investment Treaties

1.1 Introduction

1.2 The Emergence of The Convention on The Settlement of Investment Disputes Between states and Nationals of Other States /ICSID Convention/ and Bilateral Investment Treaties (BITs)

1.3 The Role of Economic Globalization in the Development of BITs

1.4 The Role of BITs in the Process of Foreign Direct Investments.

2. The Disadvantages of ICSID Convention and BITs for Developing Countries and Alternative Dispute Resolution

2.1 The Problems Developing Countries Face in the Process of ICSID Arbitration

2.2 The Problems Countries Face in Negotiation Process

2.3 Alternative Dispute Resolution

2.4 The Effectiveness of Alternative

Dispute Resolution

3. The Enforcement of ICSID Awards

1. The Process of Enforcement of ICSID Awards

2. The Differences between the Enforcement of ICSID Awards and the Awards of London Court of International Arbitration

The Effectiveness of ICSID Convention and Bilateral Investment Treaties for Developing Countries

1.1 Introduction

To understand what International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID) is and how effectively it works first we need to overview its establishment, status and structure and to understand how it works in practice. Secondly, we need to understand the effectiveness of this institution, i.e. the advantages and disadvantages of ICSID. As the final evaluation of the effectiveness of its work we need to understand the further enforcement of

ICSID awards, because the effectiveness of the work of any institution which deals with dispute resolution is estimated by the effective enforcement of its awards, otherwise the whole procedure of dispute resolution would become meaningless.

1.2 The Emergence of ICSID Convention and BITs

The idea to create an international organization which would deal with disputes between states and foreign investors arose in 1950s-60s after some international incidents such as Cuban nationalization of foreign investments after Castro revolution, when many foreign investments had been expropriated by the Cuban Government, Tunisian nationalization of lands owned by foreigners (mainly French corporations) in 1964 and seizure of foreign cooper companies in Chili.¹

Prof Sir Elihu Lauterpacht, in the foreword to “Commentary of ICSID Convention” of Christoph H. Schreuer mentions that:

“The idea for the International Convention for Settlement of Investment Disputes was first conceived in 1961 by Aron Broches, then the General Counsel of the World Bank. This initiative brought forward more general one for the protection of international investment that had begun in the Organization for European Economic Co-operation (currently Organization for Economic Co-operation and Development) in the late 1950s and that ended in the production in 1962 of the OECD Draft Convention on the Protection of Foreign Property”.²

ICSID Convention became effective on October 14, 1966 after being ratified by 20 member countries of the World Bank.³ According to the Report of the

Executive Directors on ICSID Convention, ICSID is a self-governing international institution established under ICSID Convention and the key goal of that institution is to provide assistance for conciliation and arbitration of international investment disputes.⁴

Actually ICSID is not fully autonomous as it is mentioned in the introduction of the Convention: “The legal ties between ICSID and the World Bank are much closer than the identity of their location”.⁵

Christoph H. Schreuer assumes that besides the location of the seats of the World Bank and ICSID, there are other legal ties between them such as “The President of the World Bank is ex officio Chairman of ICSID Administrative Council, the Governors of the World Bank are ex officio members of ICSID Administrative Council in the absence of a contrary designation by State parties to the convention etc.”⁶

According to the ICSID 2007, annual report as of June 2007 156 countries were the parties to the ICSID Convention.⁷

Bilateral Investment Treaties

While there was no global investment treaty, the majority of investment intercourses between the host countries have been developing under BITs.⁸

The first BIT was concluded between Pakistan and the Federal Republic of Germany.⁹ As of 2007 the number of BITs increased to 2608 and the number of the countries which have BITs with another countries became 157, when Montenegro joined to the list of countries which have BITs concluding a BIT with the Netherlands in 2007, 41 per cent of 44 BITs concluded in 2007 were between developed and developing countries.¹⁰

The structure of BITs is mainly comprised of a “preamble,” “definitions,” “admissions,” “substantive rights,” “compensation for losses,” “settlement of disputes,” and “state to state dispute” paragraphs.¹¹ Without going deep into the provisions of those paragraphs it makes sense to discuss some of them which are considered to be much more important parts of the BITs.

There are several definitions under the section “definitions,” but it is worthy to discuss the definition of “nationals” and “Investments,” which determine the scope of investors and investments under BITs.¹²

The contracting state has obligations under the BITs only to those persons and investments who fall into the scope of application of the concluded BIT,¹³ that is why it becomes very important for states to make clear definitions for “investors” and “investments” in order not to have problems in the future.

Under the substantive rights it is worth to mention two basic principles of general standards of treatment which are usually found in BITs: national treatment and most favorite nation treatment.¹⁴ Those are principles which can also be found in the WTO law, particularly in the Agreement on Technical Barriers to Trade,¹⁵ General Agreement on Trade in Services,¹⁶ etc..

Of course there are some similarities between the WTO law and BIT provisions, but reviewing the provisions of WTO law and the BITs one can find a major difference between those two documents, which is: under the WTO dispute settlement there are no material remedies for the investors as it is a state to state arbitration,¹⁷ while under the BITs and ICSID arbitration, which is investor to state arbitration, the injured

investor may get compensation for his/her damages.

Under the national treatment principle the host states undertake to treat foreign investors and investments equally to their domestic investors and investments made by their nationals, and under the most favorite nation principle the states undertake to treat equally the investors from their BIT partner countries as well as their investments.¹⁸

Under the most favorite nation principle the foreign investors from the state’s BIT partner countries have the opportunity to take advantage of the “highest standard of treatment,” stipulated in any BIT, concluded with the host country.¹⁹ It means that once a country concluded a BIT with another country in which it stipulated higher standards of treatment, all the investors from other BIT partner countries receive the advantage of the higher standard of treatment. Here it does not matter whether the same provisions of higher standard of treatment is stipulated in the BITs with the other countries or no.

In this respect, if the country is eager to encourage the domestic investors in particular spheres of economic activities or to keep some sectors closed to foreign investors, it is safer to stipulate in BITs the most favorite nation principle than the national treatment,²⁰ because once the national treatment provision is stipulated in the BIT the state may no longer keep some spheres of economic activities closed to foreign investments, and any discrimination in this spheres may become a violation of BIT and consequently a subject for arbitration, so the state would have to pay for further efforts to keep away the foreigners from those spheres. The examples of the spheres which states may wish to keep closed to foreign investors can be

strategic objects, such as electric and gas infrastructures, electric power stations, mines, etc..

The third substantive right of investors, protected under the BITs, is the protection of foreign investments against “nationalization” and “expropriation,” which stipulates that the host country may not expropriate the property of the foreign investors unless it is done for the “public purpose,” “in a non discriminatory manner,” for “just compensation,” and the investor should be given an opportunity for judicial review.²¹ This provision of BIT is designed to prevent the dangers of expropriation and nationalization which we have discussed earlier.

Under the “state to state” paragraph BITs usually contain provisions which enable host states to initiate an ICSID arbitration against the investor’s home state in order to seek treaty interpretation: it happened once and the ICSID tribunal have rejected Peru to initiate such an arbitration.²²

Analyzing the information included in this chapter it may be inferred that the following terms are necessary for the foreign investor to sue the host government:

1) Both the home state and the host state of the investor shall be parties to ICSID Convention.

2) The home state and the host state of the investor shall have concluded a BIT.

3) There must be a violation by the host state of the substantive rights of the investor stipulated in BIT, such as national treatment, most favorite nation, expropriation, etc.

In case of “non-expropriatory breaches”, such as violation of the national treatment or most favorite nation treatment, the states are obliged

under the tribunal’s award to pay the amount which is necessary for the investor to recover the position which it had before the violation unless the violation did not cause expropriation.²³

In case of expropriation the states are obliged to pay larger amounts, and the amounts are determined by the tribunals taking into consideration four major methods of valuation, which are: “Liquidation value,” which is determined considering the price which could be paid to the owner of the expropriated property in case of “liquidation to willing buyer,”²⁴ “Replacement value” which means the calculation of the amount for the investor required to buy similar assets of the company as of the date of expropriation,²⁵ “Discounted cash flow value,” i.e. the expected revenues of the company in each future year of economic activity minus the expenses, this method of valuation has been used in the case of CME Czech Republic B.V. v. Czech Republic,²⁶ which will be discussed in later chapters.

1.3 The Role of Economic Globalization in the Development of BITs

Reporting for over 70 percent of world trade transnational corporations increased their foreign direct investments by approximately 15 percent each year during the 1990s.²⁷ As an example of such corporations may serve Nike which “subcontracts” its whole production up to 75 000 workers abroad, mainly in developing countries.²⁸

As many BITs are being negotiated because of foreign investment in the countries, those investments are usually being controlled by transnational corporations,²⁹ and the transnational corporations are the result of economic globalization, then it can be inferred that there is a link between economic globalization and development of BITs.

We will speak in the further paragraph about the attempts of foreign investors to urge their governments to enter into arrangements (to conclude a BIT) with the countries in which they see perspectives of investments. Of course it is obvious that the ability to urge the government to enter into BIT with a foreign country is more prescriptive for a transnational corporation than for a small entrepreneur.

Howard Mann citing the interim report of the special representative of the UN Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises in which it is mentioned that “The rights of transnational corporations, their ability to operate have increased greatly over the past generation as a result of trade agreements, BITs and domestic liberalization”³⁰ emphasizes the role of international investment law in the process of globalization.³¹ Mann also assumes that “International investment law regime” performs as a basis for globalization.³²

Taking into consideration the information containing in this paragraph it can be inferred that economic globalization greatly influences the development of BITs, especially BITs between developing and developed countries because most of the TNCs are located in developed countries, such as the United States, Germany, Japan,³³ and the most developing countries have cheap labor force as well as natural resources, so in the era of economic globalization the interests of developing and developed countries coincide in this respect, in a manner that the corporations of the developed countries offer foreign direct investments, and the developing countries offer cheap labor force and use of natural resources, so as

a result the corporations increase their revenues and the developing countries reach economic development and decrease the rate of unemployment.

1.4 The Role of BITs in the Process of Foreign Direct Investments

The previous paragraphs discussed BITs, their composition and compared it to the WTO law, in this section the discussion will be focused on the role BITs play in the process of foreign direct investment.

Countries use BITs as instruments for setting down lawful rules to protect investment of their nationals in the territory of the other contracting party.³⁴ Nowadays foreign investors are protected by international treaties more than by customary international law.³⁵ BITs become a part of the countries’ legal system after being ratified by them.³⁶ Countries even incorporate the provisions of BITs into their domestic legislation.³⁷

When investors detect lucrative economic occasions for their capital and technology in a foreign country, they begin to urge their governments to enter arrangements with those countries to defend and facilitate their future investments.³⁸

Of course BITs are beneficial for both the investors and the host countries. Its advantage for the investors is the fact that they make their investments in the host countries knowing that in case of any dispute they can apply directly to ICSID without applying to domestic judicial institutions. It is convenient especially for those investors who make their investments in developing countries: as it has been mentioned in previous paragraphs, there are some risks for investors in developing countries of losing their investments.

The domestic remedies in these cases might not be effective since the possibility to achieve success in domestic courts against the governments may be low in developing countries.

BITs are also beneficial for the host countries (especially developing) because concluding a BIT with other countries (especially developed) countries encourages foreign direct investments and the result of foreign investments may be economic development and decrease of unemployment for developing countries.

The BITs create benefits for consumers of the home countries as well. When the country has no or very few foreign investment in the sphere of services, such as telecommunication or financial services, the domestic or the foreign organizations may abuse their monopolistic position, providing low-quality and expensive services to the consumers, knowing that the consumers have no other choice than to use their services, and have huge incomes. The situation changes when foreign investors enter into the domestic market: they begin to provide cheaper and high-quality services, so the domestic service providers have no other choice than to decrease the prices and increase the quality of their services in order not to find themselves out of the competition and end their career under the bankruptcy law.

In this respect the role of the WTO law is valuable for the reason that countries basically open market access under the WTO obligations, but for investors the BITs are additional guaranties and may prove to be more valuable than the WTO law, because as it has been mentioned earlier, investors have no remedies under the WTO dispute settlement.

Analyzing the role of BITs a

conclusion can be drawn that BITs, besides having positive consequences for both the investors and the host countries, also stimulate the process of trade liberalization, and maybe when the consumers see the advantages of foreign direct investments, they would encourage their governments to conclude BITs with more countries.

Moreover for the Republic of Armenia it is crucial to conclude BITs with the countries in which there is Armenian diaspora, because the majority of the representatives of diaspora are already citizens of the other countries, so they will be protected under the BITs concluded with their countries in case of making investments in Armenia. It will encourage more investments from diaspora to Armenia, because in spite of the fact that they are making investments in their homeland the representatives of diaspora need some additional guarantees for their investments.

The Disadvantages of ICSID Convention and BITs for Developing Countries and Alternative Dispute Resolution

2.1 The Problems Developing and Less Developed Countries Face in the Process Of ICSID Arbitration

The previous chapter discussed the advantages of BITs for investors, host countries and consumers. Having advantages for the parties BITs also have their disadvantages. After concluding BITs with developed countries the first stage for developing countries is usually the inflow of foreign direct investments and economic development, but the real challenge begins when the investor sues the country in ICSID under the BIT provisions.

Many BITs continue to protect the investors even in case of denunciation by the host country and usually this period

of protection is between fifteen to twenty years.³⁹ For example according to Article 13 of “The Treaty Between The United States of America and the Republic of Armenia Concerning the Reciprocal Encouragement and Protection of Investment” signed in Washington on April 02, 1992 in case of termination of the treaty by a party the treaty would continue to protect the existing investments for ten years after the termination.⁴⁰

It means that even if today Armenia decides to denounce the BIT, the investors may continue to sue the Government under the BIT provisions in ICSID ten years. On the one side this is an additional guarantee of protection for investors, but on the other side the BIT continues to be binding for the Government of Armenia even after its denunciation.

In order to analyze the disadvantages of BITs and ICSID arbitration it is worth to analyze the development of BITs in two developing countries: the Republic of Armenia and Bolivia.

The Republic of Armenia is a member of ICSID Convention since October 16, 1992.⁴¹ To encourage foreign investments the Republic of Armenia up to date has concluded bilateral Investment Treaties with 37 countries.⁴² The country also has had disputes with foreign entities under the Commercial Arbitration until 2007, those disputes were not based on BITs, and the jurisdiction was based on the earlier consent of the parties stipulated in privatization contract.⁴³

The first case against Armenia under ICSID jurisdiction was brought in February 20, 2007 by a US based firm under BIT between US and Armenia, the settlement agreement between the parties has been reached after more than

a year of negotiations and the Secretary-General of ICSID discontinued the case.⁴⁴

An example of when the ratification of ICSID convention and BITs become a challenge for a developing country is the case of Bolivia.

The first case under ICSID jurisdiction against Bolivia has been registered in February 25 2002 (Aguas del Tunari S.A. v. Republic of Bolivia Water and Sewer Services Concession) a settlement agreement between the parties has been reached in more than four years (March 28, 2006).⁴⁵

The second case was registered on February 06, 2006 (Qu mica e Industrial del B?rax Ltda. and others v. Republic of Bolivia mining concession), which is in pending process, and the last case was registered on October 31, 2007 and it is also in pending process.⁴⁶

In 2007 Bolivia denounced ICSID Convention.⁴⁷ Most of Bolivia’s BITs include the provision which stipulates that the BIT provisions will continue to protect the foreign investments made prior to the denunciation of the treaty for ten to twenty years after denunciation date.⁴⁸ Bolivia has 23 BITs with other countries.⁴⁹ Anyway, the denunciation of ICSID Convention is not the end of ICSID jurisdiction for Bolivia over the cases under those BITs which include the provision concerning the continuation of investor protection.

Bolivian Ambassador for trade and integration issues, Pablo Solon, mentioned in the interview that:

“1. ICSID is an unbalanced arbitration tribunal where only multinationals challenge States. Of 232 arbitration cases, 230 have been brought by TNCs against States.

2. It is a very expensive tribunal for

developing countries. A lawyer in Washington can earn \$800 per hour. A small case for a country including fees for lawyers, travel and experts can cost \$3 million”.

3. It is a tribunal where multinationals seek damages of millions of dollars as they claim not only for investments but loss of future profits. 36% of cases have ruled in favour of TNCs, 34% have led to out of court settlements in favour of multinationals and 30% have become paralyzed for various reasons. In the few cases that States have won, they have not been compensated by TNCs, etc”.⁵⁰

I agree with the second point Pablo Solon mentioned that ICSID is a very expensive tribunal for developing countries, as a representative of a developing country I also can state that \$3 million for arbitral expenses is a real challenge for a country. It is also a long lasting process, for example to reach a settlement agreement the Republic of Armenia needed more than a year of negotiations with the claimant in the case that has been mentioned above.

Taking into consideration that Bolivia’s budgeted revenues were 4.1 billion for 2007,⁵¹ it is obvious that the country may have difficulties to spend 3 million USD on a case. Moreover the situation may become harder when the ICSID tribunal rules an award against the country and Bolivia would have to pay additional amounts to investors for their investments and loss of future profits, which may be huge. Here it is worthy to mention about the arbitration CME Czech Republic B.V. v. Czech Republic under the United Nations Commission on International Trade law, which brought into an award and payment of 355 million USD to the investor by the Czech Republic.⁵² In the

other case the arbitral tribunal obliged Slovakia to pay 824 million US dollar to the injured investor.⁵³ Imagine a situation, when there is an arbitration award against Bolivia or another developing country as Armenia which obliges the country to pay 824 or 355 million USD to an injured investor, at least it can cause a budget deficit for the country.

There is also truth in the words of Pablo Solon concerning non-compensation to states by transnational corporations in cases when the state wins, because BITs today have no enforcement mechanisms against the investors, they even do not include mechanisms of counterclaims by the states against investors, while the ability of states to make such counterclaims under the ICSID rules is also under debate.⁵⁴

2.2 The Problems Countries Face in the Process of Negotiations

We discussed in earlier chapters the advantages and disadvantages of BITs and ICSID arbitrations. Among disadvantages the long process of arbitration proceedings and negotiations as well as the huge amounts that the parties have to pay to lawyers for their services have been mentioned. In this chapter we will try to identify the problems that the investors and the host states face in the process of negotiations, and then discuss the alternative methods to ICSID arbitration proceedings, which are being used very scarcely in the practice.

The long process of arbitration proceedings has its negative impact not only on host states but also on investors, because both parties usually have to hire lawyers and waste too much time on the preparation and the process of arbitration. With regard to time

consumption it is more problematic for the investors, because they usually stop their businesses in this process and put all their efforts and resources on the proceedings. They usually try to choose arbitration as the last chance to settle the problem because suing the host government they may lose their good relations with the country's government.

The other problem arises when after registering the claim in ICSID the parties reach a settlement agreement but the fact that the case is already under the ICSID arbitration brings forward difficulties to conclude the settlement agreement. If the settlement had been reached between the parties prior to registration of the ICSID case, the parties might easily come to a mutually beneficial settlement even without international lawyers. In this case they have to discuss the agreement with the international lawyers in order not to have problems in the future concerning the implementation of the settlement.

The other problem is that by their nature the Investor-State disputes sometimes become political, and the political entities, sometimes even media, become interested in the dispute, which makes the negotiation of the settlement more difficult, because in this case whatever settlement the government reaches, it may be challenged by the political rivals through media, which may bring to a situation when the citizens' opinion about the government becomes negative and people begin to blame their government for "weakness," "selling out the foreigners" and "corruption".⁵⁵

The example when the country continues arbitration process easily because of the fear of being blamed in the future by political opponents is the "Pyramids case," when Egyptian Prime Minister refused to conclude the negotiated settlement agreement and

pay to the injured investor 10 million USD, because of the fear to be criticized by the political rivals, which resulted in the continuation of the arbitration proceeding and the arbitral tribunal rendered an award, where the Egyptian government had to pay to the injured investor 27.5 million USD plus 5 million expenses, finally the Egyptian government concluded a settlement agreement with the investor paying 17.5 million USD.⁵⁶ It is obvious that in this case the Egyptian Government lost additional 7.5 million USD which might be avoided if there is no fear of criticism.

The same problem exists with the executives and the lawyers of the corporations, who promise to win the case against the host government and in the future become fearful to negotiate a settlement agreement which may be challenged to be not beneficial for the company by their competitors or colleagues.⁵⁷

Of course the fears of the government officials and the corporate executives are not baseless, it includes two risk factors. We have already discussed the risk of being criticized, the second factor is that the person, who signed the negotiated settlement bears the future risks of settlement deficiencies.

Article 43 of ICSID Arbitration Rules provides the parties with two opportunities in the case of settlement agreement. In the first case they conclude the settlement agreement, inform the tribunal or the Secretary General of ICSID about their agreement requesting to discontinue the case, and the tribunal or the Secretary General discontinues the case.⁵⁸ In this case the tribunal or the Secretary General even do not need a copy of the settlement agreement, they easily discontinue the case upon the request.

In the second case the parties conclude the settlement agreement and send the signed text to the tribunal with the request to embody the settlement agreement in the award, so the agreement becomes a part of the award.⁵⁹

In the first case the proceeding is being discontinued and the future risks for the persons who signed the agreement is lower than in the second one when the provisions of the agreement become binding upon the parties. Analyzing the provisions of Article 43/2/ of ICSID Arbitration Rules one can assume that the parties sign the text of preliminary award. Of course in the second case when a problem arises in the future the person who signed under the text of agreement becomes responsible for each word of the award, which is the other reason for the parties, especially for government officials to refrain from signing the texts of the settlement agreements which would be embodied in the tribunal's award.

One situation is when the tribunal renders an award against the state or the company, another situation is when the parties "create" the text of the award themselves, in the first case the representatives of the state or the company may try to prove their "innocence" behind their population, political rivals or shareholders by stating that they did their best to win the proceeding, but the tribunal rendered an award against them, while in the second case they have no justification. Moreover the international lawyers in almost all cases mention in their opinions or legal memoranda given to the parties that it is their opinion and the parties are free to choose which decision is correct in that situation, so they bear no responsibility connected with the future risks.

2.3 Alternative Dispute Resolution

Now we will turn to the alternative dispute resolution methods. There are four stages of dispute resolution for the state and the investor: negotiation, mediation, arbitration and adjudication.⁶⁰

Prof. Jeswald W. Salacuse emphasizes the role of negotiation and mediation in the process of dispute resolution claiming that the second two choices — arbitration and adjudication — inter alia may deteriorate the economic interrelation between the parties.⁶¹

Moreover in the process of negotiation the parties hold control over the disputes, in the process of mediation, when the third party intervenes the parties still hold control over the case, but in the arbitration process the arbitral panel begins to control the process and the dispute becomes out of the parties' control.⁶²

Among other structural barriers to the investor-state dispute Prof Jeswald W. Salacuse mentions the fact that many state agencies take part in the dispute and no single agency is being authorized to conduct the negotiations on behalf of the government in the process of negotiating the settlement agreement.⁶³

The Government of the Republic of Armenia found the solution to this problem in 2007. According to article 27.2/5/ of the new "Law on Prosecutor's Office" the Prosecutor's Office is entitled to be the authorized governmental agency in cases when anybody initiates arbitration proceedings against the state unless the government authorizes another agency to represent its interests.⁶⁴

It has been mentioned in earlier chapters about the arbitration proceeding between the Republic of Armenia and a US-based firm in 2007

which ended with settlement agreement. The Prosecutor's Office was the respondent in this case and conducted negotiations for a settlement agreement with the claimant for more than a year.

Now we will try to find out what choices do the injured investor have besides to initiate an ICSID arbitration.

The choices that the injured investor have besides international arbitration are as follows: to apply to the domestic courts of the host country, tolerate the governments action and do nothing in that respect, negotiate with the government in order to find a solution, and finally to mediate or conciliate with the government with interference of the third party (non binding method of dispute resolution).⁶⁵

In the earlier chapters we have already discussed the low chances of investors to win a case against the host country in the domestic courts of the host country. Doing nothing is also not the best choice for an aggrieved investor, because it loses the chance to recover the damages inflicted by the host government. Moreover doing nothing is not reasonable: it may bring future violations by the host government.⁶⁶

We spoke about negotiations after the case is initiated under the arbitration, but there is one more chance for the parties to negotiate before the arbitration has been initiated which is more beneficial for them.

Thirty percent of the cases registered in the ICSID are being settled by the negotiations before the tribunal's award.⁶⁷

Imagine how much money and time could the parties of these arbitrations save if they negotiated the settlement before initiating ICSID arbitration.

Moreover, almost all of the BITS

include provisions which give the opportunity to the investors and the host government of negotiations before initiating arbitrations, basically the time for this action is limited to six months.⁶⁸

Sometimes the settlement is not being reached within that period of time because the investors are negotiating with a governmental institution which violated their rights. And the governmental institution is not eager to reach the settlement agreement, because if the settlement is reached, it would become obvious that they really violated the investor's rights, moreover sometimes the abuses of the government institutions may be disclosed, which will bring negative consequences for the officials of that governmental agency.

In this respect Prof. Jeswald W. Salacuse recommends 1) to establish a special government agency which would be responsible for negotiating settlement agreements with investors in the earlier stage (before the investor initiated arbitration), 2) Central governments' coordination with sub national officials and town councils.⁶⁹

Of course it is a very valuable recommendation for the countries (especially developing), because if there is a single government agency dealing with injured investors, the risk of future arbitration will decrease. It will be a preventive measure for the government against the future arbitrations. In this respect the Republic of Armenia has already made the first step authorizing the Prosecutor's Office to represent state interests in arbitrations. On this basis a new department has been established in the structure of the General Prosecutor's Office to fulfill this obligation. The next step may be authorization of the Prosecutor's Office with the power to negotiate settlement

agreements with foreign investors before arbitration proceedings. It will have three advantages:

1. The department would have a trained staff to negotiate with the investors and all the disputes would be filtered before going to arbitration.

2. The Prosecutor's Office would be impartial and unbiased in the process of negotiations because the potential violator is the other government agency rather than the Prosecutor's Office.

3. During the negotiations some abuses of the other governmental agencies may be disclosed, and the prosecution of the violators if it constitutes a criminal liability, would be the best preventive measure. Maybe it will encourage the governmental agencies in the future to refrain from violating the rights of not only the foreign, but also the domestic investors.

One more alternative dispute resolution method is an intervention of a well-prepared and trained third party into the dispute resolution process, whose function shall include provision of the parties with unbiased evaluation of the case and evaluation of their strong and weak positions, which is called mediation.⁷⁰

Of course the intervention into the dispute resolution process of a third party with these qualifications would make the solution of the dispute more reasonable, because sometimes the relations of the parties are very tense. Thus they might not directly communicate with each other, so here the negotiations are meaningless: none of the parties is willing to initiate negotiations thinking that the other side can estimate it as weakness.

The whole third chapter of the ICSID Convention is dedicated to the conciliation process which is almost the same as mediation, as it provides with

the opportunity for the parties to initiate a conciliation process,⁷¹ constitution of the conciliation commission,⁷² whose main goal is to settle the dispute between the parties and help them to find a settlement agreement.⁷³

The difference between conciliation and arbitration from the point of view of ICSID is that conciliation may exist when the two parties cooperate with each other, as the request for conciliation may be submitted jointly by the two parties, while in the arbitration the request for arbitration is being submitted by the investor.⁷⁴

Of course it is not a bad opportunity for the parties to settle the dispute with conciliation, but here again the problem arises, which we discussed earlier, connected with expenses, time consumption, hiring lawyers, etc..

In this respect Prof. Jeswald W. Salacuse proposes another means of conciliation: mediation which we have discussed earlier, but he proposes to start a mediation in the earlier stage before the case is under ICSID jurisdiction, by establishing a new department in "the host countries investment promotion agency" with well trained mediators to fulfill this function.⁷⁵

This department is more convenient to establish under the Armenian Ministry of Economy, because the Ministry of Economy is responsible for the promotion of foreign investments. The only problem here the government may face is that if it wants to make the mediation process compulsory for the investors before applying to ICSID, it would have to renegotiate all the BITs concluded up to date, as the BITs do not include a provision of the obligatory mediation, which is not an easy process. On the other hand it would be also

possible to initiate a mediation in the designed department if the both parties agree on it, so the both parties may be willing to initiate a mediation process under the mentioned department rather than under the ICSID jurisdiction, which would save their time and money spent on the expenses under the ICSID jurisdiction.

The Enforcement of ICSID Awards

3.1 The Process of Enforcement of ICSID Awards

In this chapter we will discuss what happens if after all the ICSID tribunal renders an award, particularly what the contracting parties shall undertake to enforce the award of ICSID Tribunal.

According to the article 53/1/ of ICSID Convention the award is binding on the parties, moreover, it may not be subject to appeal any other review, the parties also undertake to “abide by and comply” with the provisions of the award.⁷⁶

Under the article 54/1/ of ICSID Convention all of the contracting states are obliged to recognize the awards of ICSID tribunals as binding and to enforce the monetary obligations imposed by awards within their territories like a “final judgment” of their courts.⁷⁷

The party who needs the recognition or enforcement of the award in the contracting state’s territory submits a copy of the award certified by the Secretary General to the court or other authorities of the contracting parties designated for that purpose, and the execution of the awards are regulated by the laws on execution of the judgments of the contracting parties.⁷⁸

The enforcement provision of ICSID Convention makes it unique for the reason that almost all the other

instruments concerning international adjudication do not deal with enforcement and leave the issue of enforcement on the domestic legislations and treaties, which leave some room for judicial review for states⁷⁹, which we will discuss in the next chapter.

The core of “automatic” recognition of ICSID awards is similar to the article 192 of the Treaty of Rome which set up European Economic Community, as the article 192 proclaims “The decisions of the Council or the Commission which involve a pecuniary obligation on persons other than states shall be enforceable.”⁸⁰

The winning party may seek recognition and enforcement of the award not only in the host or home countries, but also in the territory of any contracting party to the ICSID Convention,⁸¹ provided that the losing party has assets in the territory of that contracting state. Moreover, the contracting parties are obliged under the article 69 of ICSID Convention to take legislative and other measures which will make the provisions of convention effective, consequently, any failure by the contracting parties (even not the parties of the dispute) to recognize or enforce the award may be considered as violation of the article 54 of ICSID Convention and would include the right to pass the dispute to International Court of Justice.⁸²

In the case of recognition and enforcement of the award by the state, which was a party to the proceedings, the responsibility becomes double because the state has the obligation to recognize and enforce the award not only under the article 54 of ICSID Convention, but also under the article 53.⁸³

3.2 Differences between the

Enforcement of ICSID Awards and the Awards of the London Court of International Arbitration (LCIA)

There are procedural differences between the enforcement of LCIA awards and ICSID awards. Under the article 5 of the UN “Convention on Recognition and Enforcement of Foreign Judicial awards” (1958 New York Convention) the countries may refuse to recognize the awards of foreign arbitral tribunals in 6 cases.⁸⁴ The recognition and enforcement of LCIA judicial awards are regulated by the above mentioned convention. The “automatic” recognition of ICSID awards we have already discussed in the previous chapter. It is obvious from the provisions of the two conventions that in the first case the contracting countries have an opportunity to refuse the enforcement of arbitral tribunal’s award, but in the second case the contracting countries have to abide by the awards of arbitral tribunal.

Without going deep into the terms when domestic courts of the countries may refuse the recognition and enforcement of the award under New York Convention it is worth to mention only the last two terms of rejection:

1. “The subject matter of the difference is not capable by arbitration under the law of the country,
2. The recognition or enforcement of the award would be contrary to the public policy of the country”.⁸⁵

The same provisions are stipulated in the article 36 of the Republic of Armenia “Law on Commercial Arbitration”.⁸⁶

While the ICSID awards are not permitted to be examined under those conditions, the domestic courts are not even permitted to review the ICSID awards, their task here is easily limited to the “verification of authenticity” of

the awards.⁸⁷

The typical example of the ICSID tribunal award’s recognition by a contracting state is the case SOABI v. Senegal, when the winning investor submitted the ICSID award to the French court for recognition, as it wanted to forfeit the assets of the losing state in the French territory.⁸⁸

Examining the appeal of Senegal against the recognition of the award the court held that Senegal by submitting to arbitration had de facto accepted that the award may receive an “exequatur” (recognition procedure),⁸⁹ the court also held that “Recognition and enforcement of ICSID awards are independent of provisions of domestic law dealing with the recognition and enforcement of other arbitral awards”.⁹⁰

The other example is the case LETCO v Liberia when a French investor tried to submit the ICSID award for recognition to the US court. The US court held that Liberia waived its sovereign immunity in the US concerning the recognition and enforcement of ICSID awards, when it signed the ICSID convention.⁹¹ The court also held that “... Reading the treaty as a whole it leaves little doubt that the signatories to the convention intended that awards made pursuant to its provisions be given full faith and credit in their respective jurisdictions subject to such rights as are reserved by signatories thereunder.”⁹² Therefore the court concluded that Liberia obviously contemplated the future interference of the courts of the contracting parties in the process of monetary obligation enforcement against the losing state.⁹³

By contrast the recognition of the awards under New York Convention creates difficulties because of the provisions of the article 5 (which we

have discussed above). The reason behind that is that it enables the domestic courts easily reject the recognition an enforcement of awards, which is the weakness of New York Convention.⁹⁴

Concluding the paragraph a conclusion can be drawn that the procedure of the recognition or enforcement of ICSID awards is more clear-cut and explicit, though to some extent it undermines the sovereignty of contracting states, as there are no discretion for them to reject it. While the same procedure under New York Convention is more implicit and more liberal for the contracting parties as it permits them to reject the recognition or enforcement under some circumstances. But here it is not obvious which procedure is better in practice, of course, for investors the procedure under the ICSID Convention is more reasonable because it provides more guarantees for them and the states would prefer the procedure under the New York Convention as it provides them with a discretion to reject the enforcement or recognition of awards.

Conclusion

We examined the establishment of ICSID, the development of BITs, the advantages and disadvantages of ICSID arbitration, we also spoke about the tough nature of ICSID awards comparing them with the awards of LCIA and reviewed the alternative dispute resolution mechanisms proposed by Prof. Jeswald W. Salacuse. Of course the research was focused more on the disadvantages of BITs and ICSID arbitration rather than the advantages from the point of view of developing countries; it is worth to point out that after all the developing countries are ratifying the ICSID Convention by their initiative and nobody forces them to do

that. So ratifying the Convention the countries should understand that it may undermine their sovereignty by its awards in the future. On the other hand if they wish to encourage foreign investments, there is no other choice other than to ratify the ICSID Convention and conclude BITs with other countries. In this respect a recommendation may be made to them not to abstain from ratifying ICSID Convention and BITs, because doing so one day they may find themselves in economic isolation and concentrate their efforts in training state employees to deal with ICSID cases (to represent state interests) not to spent huge amounts on international lawyers and also to put more efforts in prevention of ICSID arbitration by the alternative dispute resolution methods such as negotiation and mediation recommended by Prof. Jeswald W. Salacuse. In this respect I would recommend the Republic of Armenia Government to initiate the amendments mentioned in the chapter 2.3 concerning the establishment of a new department in the structure of the Ministry of Economy and authorizing the Prosecutor’s Office with the functions of negotiation with foreign investors before the initiation of ICSID arbitration, which I believe will be mutually beneficial for both the country and the investors. I would also recommend to negotiate more BITs, especially with those countries in which Armenian diaspora exists, to encourage further investments in Armenia.

December 01, 2008 Medford, MA, USA

BIBLIOGRAPHY

1. Foreign Direct Investment in Less Developed Countries the Role of ICSID and MIGA” James C. Baker, Quorum Books, 88 Post Road West, Westport 1999
2. “Commentary of ICSID Convention” Christoph H.

Schreuer, Cambridge University 2001

3. "International Investment Arbitration (Substantive Principles)" Campbell McLachlan QC, Laurence Shore, Mathew Weiniger, Oxford university press 2007
4. "Globalization, a Very Short Introduction," Manfred B. Steger, Oxford University Press 2003
5. "Do BIT's Really Work? An Evaluation of BITs and Their Grand Bargain" Jeswald W. Salacuse Nicholas Sullivan "The Harvard International Law Journal" 2005
6. "Is There a Better way? Alternative Methods of Treaty-Based, Investor-State Dispute Resolution" Jeswald W. Salacuse, Fordham International Law Journal, volume 31, December 2007
7. "Awards Set Aside at the Place of Arbitration" Jan Paulson, Attorney, Paris, Vice President London Court of International Arbitration, Enforcing Arbitration Awards under the New-York Convention experience and prospects, United Nations, New-York, 1999
8. "ICSID Convention, Regulations and Rules" http://icsid.worldbank.org/ICSID/StaticFiles/basicdoc/CRR_English-final.pdf
9. UN "Convention on Recognition and Enforcement of Foreign Judicial Awards" /1958 New York Convention/ available on the website http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/XXII_1_e.pdf
10. United Nations Conference on Trade and Development "Bilateral Investment Treaties 1995-2006 Trends in Investment and Rulemaking" United Nations Geneva. website http://www.unctad.org/en/docs/iteia20065_en.pdf
11. "Agreement on Technical Barriers to Trade" available on the website <http://www.worldtradelaw.net/uragreements/tbtagreement.pdf>
12. General Agreement on Trade in Services available on the website <http://www.worldtradelaw.net/uragreements/gats.pdf>
13. Howard Mann's (Senior International Law Advisor International Institute for Sustainable Development) report Prepared for: Prof. John Ruggie, (UN Special Representative to the Secretary General for Business and Human Rights) on "International Investment Agreements, Business and Human Rights Key Issues and Opportunities", available on the website http://www.iisd.org/pdf/2008/iaa_business_human_rights.pdf
14. "The Treaty Between the United States of America and the Republic of Armenia Concerning the Reciprocal Encouragement and Protection of Investment" available on the website <http://www.state.gov/documents/organization/43477.pdf>
15. Official website of International Centre for Settlement of Investment Disputes <http://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp>
16. Interview with Pablo Solon, Bolivian Ambassador for trade and integration issues available on the website <http://www.art-us.org/node/239>
17. "Foreign Direct Investment in Less Developed Countries the Role of ICSID and MIGA" James C. Baker, Quorum Books, 88 Post Road West, Westport 1999, pg. 40
18. "Foreword by Prof Sir Elihu Lauterpacht, CBE, QC" in "Commentary of ICSID convention" of Christoph H. Schreuer, Cambridge University 2001, pg. 11
19. "ICSID Convention, Regulations and Rules," pg. 5
20. Ibid, pg. 41 /report of the executive directors on ICSID Convention/
21. Commentary of ICSID Convention" Christoph H. Schreuer, Cambridge University 2001, pg. 15
22. Ibid, pg. 15
23. ICSID 2007 annual report, pg. 11 http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=ICSIDPublicationsRH&actionVal=ViewAnnualReports&year=2007_Eng /date of access 16/10/2008/
24. United Nations Conference on Trade and Development "Bilateral Investment treaties 1995-2006 Trends in Investment and Rulemaking" Pg.1 United Nations Geneva. Available on the website http://www.unctad.org/en/docs/iteia20065_en.pdf /date of access 26/10/2008/
25. Ibid
26. Ibid, pg. 15,16
27. "International Investment Arbitration /Substantive Principles/" Campbell McLachlan QC, Laurence Shore, Mathew Weiniger, Oxford University Press 2007, pg. 28-33
28. See supra 11, pg. 29
29. "Do BIT's Really work? An Evaluation of BITs and Their Grand Bargain" Jeswald W. Salacuse, Nicholas Sullivan "The Harvard International Law Journal" 2005, pg. 80
30. Ibid, pg. 84, 85
31. Article 2.1 of TBT the agreement includes national treatment principle, available on the website <http://www.worldtradelaw.net/uragreements/tbtagreement.pdf> /date of access 08.11.2008/
32. Article XVII of GATS agreement includes national treatment provision, and Article II includes most favoured nation provision, available on the website <http://www.worldtradelaw.net/uragreements/gats.pdf> /date of access 08.11.2008/
33. Jeswald W. Salacuse "Is There a Better Way? Alternative Methods of Treaty-Based, Investor-State Dispute Resolution" Fordham International Law Journal, volume 31, December 2007, pg. 144
34. See supra 13, pg. 84
35. Ibid, pg. 85 /Emilio Agustin Maffezini v Spain, ICSID case No. ARB/97/7 (Nov, 13, 2000)/
36. Ibid, pg. 93
37. Ibid, pg. 87
38. See Supra 11, pg. 33 /Empresas Lucchetti SA and Luchetti Peru SA v Peru Award 2005/
39. Ibid, pg. 349
40. Ibid pg.319
41. Ibid
42. Ibid 321
43. Manfred B. Steger "Globalization, a Very Short Introduction," pg.49, Oxford University Press 2003
44. Ibid
45. Ibid, pg.48,
46. Howard Mann's (Senior International Law Advisor International Institute for Sustainable Development) report Prepared for: Prof. John Ruggie, UN Special Representative to the Secretary General for Business and Human Rights, on "International Investment Agreements, Business and Human Rights Key

Issues and Opportunities” pg.7, (“the interim report of the special representative of the UN Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises” Commission on Human Rights, E/CN.4/2006/97,22 February 2006 para12) available on the website http://www.iisd.org/pdf/2008/ia_business_human_rights.pdf /date of access 25.10.2008/

47. Ibid pg. 7
 48. Ibid, pg. 8
 49. See Supra 27, pg.48
 50. See supra 13, Pg. 67
 51. Ibid
 52. Ibid, Pg. 70
 53. Howard Mann’s (Senior International Law Advisor International Institute for Sustainable Development) report Prepared for: Prof. John Ruggie, (UN Special Representative to the Secretary General for Business and Human Rights) on “International Investment Agreements, Business and Human Rights Key Issues and Opportunities” pg.14, available on the website http://www.iisd.org/pdf/2008/ia_business_human_rights.pdf

54. See Supra 13, Pg. 71
 55. Ibid, pg.81
 56. The treaty is available on the website <http://www.state.gov/documents/organization/43477.pdf> /date of access 18/10/2008/

57. Information is available on the website <http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=ICSIDDocRH&actionVal>ShowDocument&language=English> /date of access 22.11.2008/

58. Information is available on the website <http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=ICSIDPublicationsRH&actionVal=ParticularCountry&country=ST5> /date of access 19/10/2008/

59. Information is available on the website www.alis.am /date of access 19/11/2008/

60. Information is available on the website <http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=GenCaseDtIsRH&actionVal=ListConcluded> /date of access 19/10/2008/

61. Ibid, point 92
 62. Information is available on the website <http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=GenCaseDtIsRH&actionVal=ListPending> /Date of access 29.10.2008/

63. See supra 7, pg. 3
 64. Information is available on the website http://www.bilaterals.org/article.php3?id_article=8221 /date of access 18/10/2008/

65. Information is available on the website <http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=ICSIDPublicationsRH&actionVal=ParticularCountry&country=ST17> /date of access 18/10/2008/

66. Interview with Pablo Solon- Bolivian Ambassador for trade an integration issues “The Bolivian Government withdrawing from ICSID” website <http://www.art-us.org/node/239> /date of access 15.11.2008/

67. Information is available on the website <http://www.indexmundi.com/bolivia/budget.html> /date of access 09.11.2008/

68. See supra 13, pg. 89 (Peter S. Green, Czech

Republic Pays \$355 million to Media Concern, NY Times, May 16,2003)

69. See Supra 17, pg.142 /Ceskoslovenska obchodni banka a.s. v. Slovak Republic, ICSID case N ARB/97/4, 126, /Dec. 29. 2004/

70. See Supra 37, pg.14

71. See Supra 17, pg.149-150

72. Ibid, pg.150 /Pac Properties Ltd v.Arab Republic of Egypt, 3 ICSID w. bank 45, 46 1992/

73. Ibid, pg.150-151

74. See Supra 3, Article 43 /1/ pg. 120

75. Ibid Article 43 /2/

76. See Supra 17, pg.154

77. Ibid, pg.155

78. Ibid, pg.154

79. Ibid, pg.159

80. The “Law on Prosecutor’s Office” is effective from 1 May 2007, available on the website www.Arlis.am /date of access 11/11/2008/

81. See supra 17, pg.162

82. Ibid, pg.165

83. Ibid, pg.166 /Jack L. Coe, Jr Toward a Complementary Use of Conciliation in Investor-State Disputes- A Preliminary Sketch/

84. Ibid

85. Ibid, pg. 167

86. Ibid, pg.169

87. See Supra 3 Article 28, pg.19

88. Ibid Article 29, pg.20

89. Ibid Article 34, pg. 21

90. See Supra 5, pg. 418

91. See Supra 17, pg.182

92. See Supra 3, pg. 19

93. Ibid pg. 27

94. Ibid

95. See Supra 5, pg. 1100

96. Ibid, pg. 1102

97. Ibid, pg. 1107

98. Ibid, pg. 1109-1110

99. Ibid, pg. 1110

100. The New-York convention is available on the website http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/XXII_1_e.pdf /date of access 15/11/2008/

101. Ibid article 5/2/

102. The law is available on the website www.arlis.am /date of access 15/11/2008/

103. See Supra 5, pg. 1114

104. Ibid, pg. 1118 /SOABI v. Senegal, award 25 February 1988/

105. Ibid 1119

106. Ibid

107. Ibid 1120

108. Ibid /ICSID reports 385/

109. Ibid

110. “Awards Set Aside at the place of Arbitration” Jan Paulson, attorney, Paris, Vice President London Court of International Arbitration, Enforcing Arbitration Awards under the New York Convention experience and prospects, United Nations, New-York,1999, pg. 25.

Ruben MELIKYAN

*Advisor to Chairman of the Cassation Court
of the Republic of Armenia,
YSU assistant professor, PhD in Law*

**THE EVOLUTION OF TRIBUNAL ESTABLISHED
BY LAW NOTION (ARTICLE 6)
UNDER THE ECHR JURISPRUDENCE**

If the jurisprudence of the Strasbourg Court was an ocean, the Article 6 jurisprudence would be an ocean in ocean. On one hand, it has crucial role in developing and strengthening national judiciary, in increasing its reasonableness and predictability, in pushing the national investigating bodies to give up the archaic practice of oppressing the accused and, after all, in securing Human Rights. On the other hand, The Fair Trial cases have been periodically giving the ECHR an opportunity to enhance its protective role, to develop its interpretative doctrines and to fortify its magnificence as the most effective supranational (and international) Human Rights Protection Instrument.

Active and protective jurisprudence of ECHR has been changing the very structure of Article 6 mosaic as whole. If we draw up the construction of Fair Trial Article following strictly the text in the Convention and then outline its state in result of Court's jurisprudence, we will have basically dissimilar pictures. The Court itself repeatedly emphasizes that the Article 6 protection "... has undergone a considerable evolution in the Court's case-law ...".¹

In the storm of complexity in the notion of Fair Trial the 'independent and impartial tribunal established by law' clause is an isle of relative clarity and constancy. This is not unusual, since that clause indicates a static right in contrary to the rest, mostly dynamic by nature.

The 'independent and impartial tribunal established by law' is one of textual elements of the Fair Trial Right, as long as it has direct and explicit expression in the text of Convention. Even in simple logical way it can be considered as a suite of requirements referring to 1) the notion of tribunal 2) its attribute of being established by law 3) being independent and 4) being impartial.

The second requirement can be split into two relatively distinct aspects — (a) the law that does establish the tribunal and (b) the establishment of the tribunal by law.

The Court's jurisprudence is much richer in interpreting and applying the 'independence' and 'impartiality' requirements than 'tribunal established by law'. Nevertheless the latter is also attractive, since — though in fewer cases — it has given (and still gives) the Court opportunity to develop its jurisprudence in means of both textual and contextual interpretation.

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

**ՊԱՏԱԿԱՆ
ԻՆՏԵՆՍԻՎԻ
ԻՋԱՐԱՆԱԿԱՆ**

I will subsequently analyze the elements of “the tribunal”, “the law establishing the tribunal” and “the establishment of tribunal”.

(1) The tribunal that shall be established by law. The notion of forum is expressed in different provisions of the Convention by different terms — ‘tribunal’ (Article 6, Article 2 of the Protocol 7), ‘court’, ‘judge or other officer authorized by law to exercise judicial power (Article 5), ‘judiciary’ (Article 10). Nevertheless, Kuijer assumes that these various wordings do not ‘imply distinct meanings’². Kuijer’s assumption finds ground in the Court’s case-law as well. In a number of cases the Court underlines a strong nexus between provisions in the Convention referring to the notion of forum³. Consequently, the notion of ‘tribunal’ under Article 6 can be analyzed in the light of Court’s case-law under the other relevant provisions of the Convention.

In Neumeister case the Strasbourg Court, under Article 5, points at the independence from “both of the executive and of the parties to the case” as sine qua non feature of ‘judicial character’ of the ‘authority called upon to decide’ the case⁴.

In De Wilde, Ooms and Versyp judgment the Court acknowledged the ‘guarantees of judicial procedure’ as another ‘common fundamental feature’ of the notion of forum⁵. Nevertheless, the requirement of ‘guarantees of judicial procedure’ remained vague in De Wilde, Ooms and Versyp⁶.

In Ringeisen (already Article 6 case) the Court was to decide whether an administrative body (‘Regional Commission’) can pretend to be a

‘tribunal’ under the Article 6. The Court recalled the tests for ‘tribunal’ in Neumeister and De Wilde, Ooms and Versyp and as an additional test pointed at the term of office of the body⁷. Also the term ‘guarantees of judicial procedure’ was paraphrased into ‘proceedings before ... [tribunal to] afford the necessary guarantees’⁸ in order to avoid the word ‘judicial’, evoking the traditional judiciary very in too direct manner.

Considering and applying those tests in Ringeisen, the Court held that ‘Regional Commission’ is a ‘tribunal’ under the Article 6.

Thus, the term ‘tribunal’ in Article 6 was subjected to autonomous interpretation by Strasbourg Court⁹, so akin to the ‘criminal charge’ clause, ‘tribunal’ (under Article 6) must not be defined exclusively referring to national law. Nonetheless, in Belilos, decided in 1988, Court held that the description of body in question in national law is also important, though not decisive¹⁰.

In Belilos Court also gave a more detailed list of features of the ‘tribunal’ under Article 6. It noted that ‘tribunal’ “[...] is characterized in the substantive sense of the term by its judicial function, that is to say determining matters within its competence on the basis of rules of law and after proceedings conducted in a prescribed manner [...]. It must also satisfy a series of further requirements - independence, in particular of the executive; impartiality; duration of its members’ terms of office; guarantees afforded by its procedure - several of which appear in the text of Article 6 § 1 (art. 6-1) itself”¹¹.

So, the characteristics of the ‘tribunal’ are: (a) ‘the power of decision’, (b) determination of “matters within its competence”, (c) operation ‘on the basis of rules of law’, (d) operation ‘after proceedings conducted in a prescribed manner’¹², (e) independence, (f) impartiality, (g) “members’ terms of office”, (h) ‘guarantees afforded by its procedure’.

I have some remarks on this set of requirements. First of all, the set proves that Article 6 requirements are largely and closely interrelated. In particular, the procedural guarantees set forth in the Article 6 are embraced into the notion of ‘tribunal’. Second, in the text of *Belilos* features Court reused the adjective ‘judicial’ in relation to the notion of ‘tribunal’. Regardless the nature of tribunal under national law (judicial, administrative etc), its function is named ‘judicial’. Third, the characteristics in *Belilos* are still blurred in some extent. They can only serve as guidelines and need to be clarified in the Court’s previous and further case-law.

For example, the criterion of ‘power of decision’ is clearer in the *Sramek* (the Commission’s report) and *Van de Hurk*. In the former the element of ‘binding effect’ of the decision for the parties is added to the authority’s ‘power to decide’¹³. In the latter Court emphasized that the decisions of tribunal “may not be altered by a non-judicial authority”¹⁴.

Strasbourg case-law doesn’t require that a ‘tribunal’ must not exercise non-judicial activities along with judicial. In spite of the Commission’s point, the Court in *H. v. Belgium* rejected to rob

a body of the quality of ‘tribunal’ on mere fact that it performs many functions — administrative, regulatory, adjudicative, advisory and disciplinary¹⁵.

However the Court in a number of judgments (e.g., *Bentham*; *Holding & Barnes*; *Bryan*) established a case-law rule of inconsistency of judicial and executive functions¹⁶. This is natural, since “independence from the Executive” was among the first requirements for ‘tribunal’ (see above).

Unlike the Executive, the Legislative power is not considered to be necessarily inconsistent with the notion of ‘tribunal’ under Article 6. In *Demicoli* the Court held that even the Parliament can satisfy all requirements of ‘tribunal’ in particular circumstances. *Kuijer* argues that the standpoint in *Demicoli* is erroneous, as it contradicts with doctrines of separation of powers and *trias politica*¹⁷.

Another interesting issue concerning the ‘tribunal’ under Article 6 is whether a arbitral body can fit the requirements of ‘tribunal’. In *Lithgow* the Court stated: ” ... the word “tribunal” in Article 6 para. 1 (art. 6-1) ... may comprise a body set up to determine a limited number of specific issues, provided always that it offers the appropriate guarantees. The Court also notes that, under the statutory instruments governing the matter, the proceedings before the Arbitration Tribunal were similar to those before a court and that due provision was made for appeals ...”¹⁸.

So, in *Lithgow* the Court seems to add a new criterion for qualifying

arbitral bodies as ‘tribunal’ under Article 6 — the opportunity for appeal.

In Lithgow case the Court dealt with compulsory arbitration. So, there still remains a question: is the holding in Lithgow applicable in voluntary arbitration cases as well or not? ECHR has not given an answer yet. So it is useful to look at jurisprudence of another European High Court — European Court of Justice (ECJ). In 1982 Nordsee case¹⁹ ECJ left voluntary arbitration out from the scope of term ‘tribunal’ under Article 234 EC Treaty (old Article 177), whereas afterwards in 1989 Danfoss case²⁰ ECJ would acknowledge a non-voluntary arbitration to be ‘tribunal’, provided that its decision is binding on the parties²¹.

There is a strong probability that ECHR will follow ECJ on voluntary arbitration issue.

(2) The law that shall establish the tribunal is the second element of the criterion ‘tribunal established by law’. The Court’s case-law here is rare, but its development is of some interest.

In 1978 the Commission took a standpoint that “[...] the judicial organization in a democratic society must not depend on discretion of the Executive, but that it should be regulated by law emanating from Parliament”²². The Commission went on stating,

“[h]owever, this does not mean that delegated legislation is as such unacceptable in matters concerning the judicial organization. Art. 6 (1) does not require the legislature to regulate each and every detail in this field by formal Act of Parliament, if the legislature establishes at least

organizational framework for the judicial organization”²³.

Consequently, the case-law standards of ‘law’ under Article 6 (1) are as follows:

a) Primary role of the Legislature in regulating the establishment of the ‘tribunal’ in issue.

b) Some details of judicial organization may be delegated by the Legislature and be regulated by the Executive²⁴.

c) The Executive may not have discretion in most essential points of tribunal establishment, constituting the ‘framework’ for organization of judiciary.

Nevertheless, in Zand the Commission set very low standard for assessment of Governmental discretion:

“The fact that [...] Labour Court Act leaves the creation of the individual Labour Courts to delegated legislation of the Minister does not give rise to objection because the scope of the Minister’s discretion [...] to create these courts ‘according to need’ [...] is not excessive. [...] [T]his clause implies a certain, albeit vague, limitation of the Minister’s discretion by establishing a legal obligation to create a court, where there is a local need for it, and to abolish it where such need no longer exists.”²⁵.

Frowein and Peukert consider that discretion of the Executive must be narrower, and the ‘framework’ to be regulated by the Legislature shall include, inter alia, “the overall organization of the judiciary, the establishment of the various courts and their material and territorial jurisdiction”²⁶.

In *Ginikanwa* decision, while interpreting the word ‘law’ under Article 6, the Commission referred to and made use of the Court’s case-law interpretation of the “prescribed by law” clause in Article 8 (2) of the Convention. Specifically, The Commission stated:

“As to the question of whether the Visitors may be said to be a tribunal ‘established by law’, the Commission refers to the *Sunday Times* case in which the Court held as follows:

“The word ‘law’ in the expression ‘prescribed by law’ covers not only statute but also unwritten law. Accordingly the Court does not attach importance here to the fact that contempt of court is a creature of the common law and not of legislation” (Eur. Court H.R., *Sunday Times* judgment of 26 April 1979, Series A no. 30 para. 47).

The Commission considers that the same principle applies to the use of the word “law” in the expression “established by law” in Article 6 para. 1 (Art.6-1) of the Convention.”²⁷.

Kuijjer and *Heringa* are of the opinion that the interpretative method in *Ginikanwa* can be used in a broader scope and that the term ‘law’ in the clause ‘established by law’ can be interpreted with full and direct application of the Court’s case-law standards of ‘law’ in the clause ‘prescribed by law’ under the 2nd paragraphs in the Articles 8-11 of the Convention and 3rd paragraph in Article 2 of the Forth Protocol²⁸.

If in appropriate case the Court clearly gives the proposed interpretation that will be continuation of unification process of definitions of

the term ‘law’ in the Convention.

“Article 8 (2) uses the English term ‘in accordance with law’ instead of ‘prescribed by law’ which is found in articles 9 (2), 10 (2) and 11 (2). The French usage, ‘prévues par la loi’ is identical in all four articles and the Court [in *Silver v. United Kingdom*] has held that they should be given an ‘identical interpretation’²⁹.

If mentioned unification process involves Article 6 as well, the qualities of accessibility and foreseeability will be attributable for ‘law’ in regard with Article 6 as well. These two standards, with respect to law interfering to the Freedom of Expression, were set down and, in some extent, clarified in *Sunday Times*:

“[...] [T]he following are two of the requirements that flow from the expression “prescribed by law”. Firstly, the law must be adequately accessible: the citizen must be able to have an indication that is adequate in the circumstances of the legal rules applicable to a given case. Secondly, a norm cannot be regarded as a “law” unless it is formulated with sufficient precision to enable the citizen to regulate his conduct: he must be able - if need be with appropriate advice - to foresee, to a degree that is reasonable in the circumstances, the consequences which a given action may entail.”³⁰.

Thus, the law, establishing a tribunal, can be considered as ‘accessible’, when one is reasonably able “to discover the relevant legal authority and rules”³¹, and as ‘foreseeable’, when the law is “sufficiently clear”³².

(3) The evolving notion of

establishment of the tribunal by law. The evolution of Strasbourg case-law regarding the requirement of ‘establishment’ clearly demonstrates that the Convention is a living document. The word ‘establishment’ signifies a notion of ‘basis’, but the most recent cases in ECHR come to prove that the Court is interpreting it broadly, involving in it the ends of judicial activity as well.

Two main issues to be questioned in regard with this requirement are (a) court’s composition and (b) tribunal’s jurisdiction. The notion of tribunal establishment was evolved by the Court in respect with the second issue. But first of all I will look upon the criterion of court composition.

Here the principal wording, having been proclaimed and recalled in a number of cases³³, is as follows: “[...] [A] court can not be regarded as being ‘established by law’ if, in a particular case, the provisions, as to its lawful composition have not been complied with”.

The word ‘composition’ here should be interpreted in broad terms, to cover both the lawfulness of the quantitative structure of the court (the number of judges at bench), and the legality of participation in bench by each particular judge.

In Lavents, where the bench of Regional Court had not been formed in compliance with the Latvian law, the Court found a violation of Article 6 (1).³⁴ Similarly, In Posokhov the Court found that during trial two lay judges had not been authorized by law to judge the case, so that fact constituted a breach of the requirement ‘tribunal established by

law’³⁵.

Armenian Court of Cassation also did find breaches of ‘establishment by law’ clause and in particular of ‘court’s composition’ requirement. In Qrmoyan case the court found a violation of ‘court established by law’ clause in national law (amongst two bases: the second is discussed below), where the Court of Appeals heard and decided the case in bench consisting of one judge (instead of three judges, as was prescribed by law)³⁶. This is an example, where a court scrutinized the legality of the quantitative structure of the court and in result found a breach of ‘tribunal established by law’ clause.

More interesting is the criterion of jurisdiction.

First of all, it is of crucial importance to explore the original meanings of the common-law term ‘jurisdiction’ and its continental classmate — the term ‘competence’. In the Black’s Law Dictionary the word jurisdiction is defined as “A court’s power to decide a case or issue a decree”³⁷. That is to say, jurisdiction has a meaning of properly empowered authority, determined in terms of *ratione materiae*, *ratione loci* and *ratione personae*, to take a case in order to decide it. So, ‘jurisdiction’ refers to the startpoint of judicial process.

In this sense, the Continental term ‘competence’ has a broader meaning. It means not only authority to adjudicate (*ratione materiae*, *ratione loci* and *ratione personae*), but also authority to decide the case in particular way(s) - in result of judicial process³⁸. Thus the ‘competence’ includes both the startpoint (legal

basis), and the ends of judicial procedure.

The requirement ‘tribunal established by law’ textually regards the basis, but not the ends of judicial procedure. For that reason the notion ‘jurisdiction’ is more appropriate when regarding that requirement.

This orthodox standpoint can be seen in *Coeme*, decided in 2000. The key facts of this case are: Belgian Court of Cassation had heard and rendered a case against a minister and four other persons, meanwhile according to the law, it had jurisdiction only over the minister. The Strasbourg Court held that Court of Cassation had not met the requirement ‘tribunal established by law’, since the Belgian court had not had jurisdiction *ratione personae* over the four individuals³⁹.

Unlike *Coeme*, in recent case of *Sokurenko and Strygun* (decided in 2006) the issue, brought before the Court, was a matter of the ends and not the standpoint of judicial procedure. The Court was to decide whether overstepping the limits of competence (the Court used the term ‘jurisdiction’) by Ukrainian Supreme Court when rendering the case, is a violation of Article 6, in particular - ‘tribunal established by law’ requirement.

In tight majority of four to three, the Court held in *Sokurenko*:

“26. [...] [Ukrainian Supreme Court] upheld the decision of the Court of Appeal and such course of action was not provided for under the Code of Commercial Procedure [...]. The Court further notes that there was no other provision extending the

Supreme Court’s competence to this type of decision. [...]

27. The Court reiterates that in some situations it accepted that the highest judicial body, which is competent to interpret the law, could take a decision, which was not strictly provided by the law. Such application of law, however, had had an exceptional character and the court in question had given clear and plausible reasons for the exceptional departure from its usual competence [...]. In the present case, however, the Supreme Court did not give any reasons for taking a decision, exceeding its jurisdiction in deliberate breach of the Code of Commercial Procedure [...].

28. In the Court’s view, having overstepped the limits of its jurisdiction, which were clearly laid down in the Code of Commercial Procedure, the Supreme Court could not be considered the “tribunal established by law” within the meaning of Article 6 §1 of the Convention in respect of the impugned proceedings.”⁴⁰

The Court concluded that there was a violation of the Article 6.

I am of opinion that the Court’s point in *Sokurenko* is that extension of a supreme tribunal’s competence (the German concept of *Kompetenz-Kompetenz*) must be reasonably motivated.

Three ECHR judges sitting in *Sokurenko* bench descended and delivered two separate opinions (one — joint, another — individual). Judges Lorenzen and Marusten noted in their Joint Dissenting Opinion:

“A literal interpretation of [expression ‘tribunal established by

law’] leads in our opinion to the result that what is required is a legal basis for the existence and organization of a tribunal, including a determination of what matters come within the jurisdiction of that court. The term cannot be understood in the sense that a tribunal in order to be considered ‘established by law’ must also comply with all national requirements concerning the carrying out its functions”⁴¹.

Nevertheless, in *Veritas* (2008) the Court unanimously upheld its standpoint in *Sokurenko*⁴². *Sokurenko* doctrine would subsequently be sustained in two 2009 Georgian cases — *Gorgiladze* and *Pandjigidze* and others⁴³, both decided unanimously, too.

Thus the angle of view on ‘tribunal establish by law’ requirement, announced in *Sokurenko*, seems to be

matured enough as well-established case-law of ECHR.

In Armenian case of *Tsatinyan*, Court of Cassation found a violation of ‘court established by law’ clause out of lack of competence by the Court of Appeals when deciding the case - the Court of Appeals had decided to leave the *Tsatinyan*’s complaint without examination based on a ground not prescribed by law. The Court of Cassation struck down the case, explicitly reasoning its opinion by *Sokurenko* doctrine with a proper reference to the nominal ECHR case⁴⁴.

Consequently, the *Sokurenko* doctrine is well-established also in Armenia, which comes to prove that the Strasbourg reasoning, the active jurisprudence of ECHR reach even Armenia - a country in European periphery.

1. See ECtHR, *BORGERS v. BELGIUM*, 30/10/1991, Appl. no. 12005/86, A214-B, §24.

2. See *Kuijjer, Martin, The Blindfold of Lady Justice: Judicial Independence and impartiality in light of the requirements of Article 6 ECHR*, Leiden, 2004, p. 173.

3. See, e.g., ECtHR, *DE WILDE, OOMS AND VERSYP (“VAGRANCY”) v. BELGIUM*, 18/06/1971, Appl. no. 2832/66 etc., A12 §78.

4. See ECtHR, *NEUMEISTER v. AUSTRIA*, 27/06/1968, Appl. no. 1936/63, A8, §24.

5. See ECtHR, *De Wilde*, §78.

6. *Ibid.*, in fine.

7. See ECtHR, *RINGEISEN v. AUSTRIA (MERITS)*, 16/07/1971, Appl. no. 2614/65, A13, §95.

8. *Ibid.*

9. See *Kuijjer*, p. 174.

10. See ECtHR, *BELILOS v.*

SWITZERLAND, 29/04/1988, Appl. no. 10328/83, A132, §65.

11. *Ibid.*, §64.

12. Operation ‘on the basis of rules of law’ and operation ‘after proceedings conducted in a prescribed manner’ seem to be different standards. Nevertheless in *Sramek* the Commission merges these two characteristics. In particular, it states, “although the exercise of certain discretionary powers is not entirely extraneous to its functions, it is nevertheless characteristic of a tribunal that its decisions are not primarily left to its discretion, but must be arrived at in orderly proceedings conducted on the basis of the rule of law, i.e. proceedings enabling it to establish the legally relevant facts, and to apply pre-existing legal regulations or principles to these facts”. See *EComHR, SRAMEK V. AUSTRIA* [rep.], 08/12/1982, Appl. no. 8790/79, §71.

13. Ibid.
14. See ECtHR, VAN DE HURK v. THE NETHERLANDS, 19/04/1994, Appl. no. 16034/90, A288, §45.
15. See ECtHR, H. v. BELGIUM, 30/11/1987, Appl. no. 8950/80, A127-B, §50. For argumentation a contrario by the Commission, see its report on the same case: EComHR, H. v. BELGIUM [dec.], 16/05/1984, §95.
16. See ECtHR, BENTHEM v. THE NETHERLANDS, 23/10/1985, Appl. no. 8848/80, A97, §§41-43; HOLDING AND BARNES PLC v. THE UNITED KINGDOM [dec.], 12/03/2002, Appl. no. 2352/02, Reports of Judgments and Decisions 2002-IV; BRYAN v. THE UNITED KINGDOM, 22/11/1995, Appl. no. 19178/91, A335-A, §§38-47.
17. See Kuijer, p. 179.
18. See ECtHR, LITHGOW AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM, 08/07/1986, Appl. no. 9006/80 etc., A102, §201.
19. See ECJ, Nordsee [1982] ECR 1095, Case 102/81.
20. See ECJ, Danfoss [1989] ECR 3199, Case 109/88.
21. See Kuijer, p. 196-197.
22. See EComHR, ZAND v. AUSTRIA [rep.], 12/10/1978, Appl. no. 7360/76, §69.
23. Ibid.
24. In Zand the Act of Legislature ('Labour Court Act') entitled the Federal Minister of Justice to establish Labour Courts 'according to need'. See EComHR, Zand, §61.
25. Ibid., §70.
26. See Kuijer, p. 184-185.
27. See EComHR, GINIKANWA v. the UNITED KINGDOM [dec.], 09/03/1988, Appl. no. 12502/86, §1 (in the Law section).
28. See Kuijer, p. 185.
29. See Janis, Mark W. et al, European Human Rights Law: Text and Materials [Third Edition], Oxford, 2008, p. 311 (in footnote).
30. See ECtHR, THE SUNDAY TIMES v. THE UNITED KINGDOM, 26/04/1979, Appl. no. 6538/74, A30, §49.
31. See Janis, p. 311.
32. See Kuijer, p. 185.
33. Ibid., p. 191 (in footnote #70).
34. Ibid., p. 191.
35. See ECtHR, POSOKHOV v. RUSSIA, 04/03/2003, Appl. no. 63486/00, Reports 2003-IV, §§38-44.
36. See Court of Cassation of Armenia, Ա. Քրոնյանի վերաբերյալ ՀՀ վճռարեկ դատարանի որոշում, գործ ՎԲ 02/07), 27/02/2007. The opinion of Qrmoyan caused eradication of unlawful practice in the Court of Appeals. Later the law governing the issue would be changed.
37. See Black's Law Dictionary [Eighth Edition], 2004, p. 867.
38. See Юридический энциклопедический словарь, М., 2001, p. 170-171.
39. See ECtHR, COEME AND OTHERS v. BELGIUM, 22/06/2000, Appl. no. 32492/96 etc., Reports of Judgments and Decisions 2000-VII, §§107-108.
40. See ECtHR, SOKURENKO AND STRYGUN v. UKRAINE, 20/07/2006, Appl. no. 29458/04 etc., §§26-18.
41. Ibid., Joint Dissenting Opinion of Judges Lorenzen and Maruste.
42. See ECtHR, VERITAS v. UKRAINE, 13/11/2008, Appl. no. 39157/02, §§27-28. It's appealing enough that Judge Maruste, one of descended in Sokurenko, presided over the bench in Veritas and thus obviously had changed his standpoint on the issue.
43. See ECtHR, GORGILADZE v. GEORGIA, 20/10/2009, Appl. no. 4313/04, §69; PANDJIKIDZE AND OTHERS v. GEORGIA, 27/10/2009, Appl. no. 30323/02, §105.
44. See Court of Cassation of Armenia, Ա.Ծատինյանի վերաբերյալ ՀՀ վճռարեկ դատարանի որոշում, գործ ԼԳ 1/0001/11/09), 29/06/2009, §16.

Դատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆ

ՈՐՈՇՈՄ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆԻ

ՔԱԳԱՔԱՅԻՆՎԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱՎԱՆ ԴԱՍԱՏԸ

(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆ)

2010 թվականի փետրվարի 5-ին

դռնբաց դատական նիստում, քննելով Սլավիկ Ավետիսյանի և Վանիկ Խաչատրյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 26.05.2009 թվականի որոշման դեմ ըստ հայցի Սլավիկ Ավետիսյանի և Վանիկ Խաչատրյանի ընդդեմ Արուսյակ Օթարյանի, Վրեժ Օթարյանի, Գոռ Գասպարյանի, երրորդ անձինք՝ Երևանի Նոր Նորք նոտարական գրասենյակի, Արարատի նոտարական գրասենյակի՝ առուվաճառքի պայմանագրերն անվավեր ճանաչելու և ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի (այսուհետ՝ Կադաստր) գրանցամատյանում կատարված գրանցումն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Գիմելով դատարան՝ Սլավիկ Ավետիսյանը և Վանիկ Խաչատրյանը պահանջել են անվավեր ճանաչել 02.10.2002 թվականի Վանիկ Խաչատրյանի և Արուսյակ Օթարյանի միջև կնքված առուվաճառքի պայմանագիրը և Արուսյակ և Վրեժ Օթարյանների անվամբ Կադաստրի գրանցամատյանում կատարված գրանցումը, կիրառելով գործարքի անվավերության հետևանքներ՝ անվավեր ճանաչել Գոռ Գասպարյանի և Արուսյակ ու Վրեժ Օթարյանների միջև կնքված առուվաճառքի պայմանագիրը և Կադաստրի գրանցամատյանում կատարված գրանցումը՝ վերականգնելով իրենց խախտված իրավունքը:

ՀՀ հյուսիսայանին քաղաքացիական դատարանի (այուհետ՝ Դատարան) 16.02.2009 թվականի վճռով հայցը մերժվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 26.05.2009 թվականի որոշմամբ Դատարանի 16.02.2009 թվականի վճիռը թողնվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք են ներկայացրել Սլավիկ Ավետիսյանը և Վանիկ Խաչատրյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան են ներկայացրել Արուսյակ և Վրեժ Օթարյանները:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ԳԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Վերաքննիչ դատարանը կիրառել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 332-րդ հոդվածը, որը չպետք է կիրառեր և չի կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 317-րդ հոդվածի առաջին մասը, որը պետք է կիրառվեր:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը մերժելու հիմքում դրել է հայցային վաղեմության եռամյա ժամկետի բացթողումը, այն դեպքում, երբ հայցը ներկայացվել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, այսինքն՝ առաջին գործարքի անվավերության հետևանքներ կիրառելու հիմքով: Նման պահանջ կարող է Դատարան ներկայացվել դրա կատարման օրվանից տասը տարվա ընթացքում:

2) Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածը, ինչի արդյունքում չի կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, որը պետք է կիրառեր:

Վերաքննիչ դատարանը չի գնահատել այն հանգամանքը, որ Արարատի և Վալոյց Ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 02.06.2008 թվականի թիվ ԱՎԳ/0299/01/08 դատավաճռով հաստատված հանգամանք է համարվել այն փաստը, որ Արուսյակ Օթարյանի և Սլավիկ Ավետիսյանի միջև 2002 թվականին կնքվել է 2000 ԱՄՆ դոլարի փոխառության պայմանագիր: Փոխառության պայմանագրի ապահովման համար գրավի պայմանագրի փոխարեն 02.10.2002 թվականին կնքվել է անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիր: Այսինքն՝ 02.10.2002 թվականի անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը շինծու գործարք է:

Վճռաբեկ դատարանը 01.02.2008 թվականի թիվ 3-89 (ՏԳ) և 29.02.2008 թվականի թիվ 3-16 (ՎԳ) նախադեպային որոշումներով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ կետի կիրառման վերաբերյալ արտահայտել է իր դիրքորոշումը:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձինք պահանջել են բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 26.05.2009 թվականի որոշումը և այն փոփոխել՝ հայցը բավարարել:

2.1 Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի հիմքերը, հիմնավորումները

Անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը խաբեության արդյունքում կնքված լինելու վերաբերյալ հարուցված քրեական գործի վարույթը «Քրեական հետապնդում չիրականացնելու և քրեական գործի մասը կարճելու մասին» 07.12.2007 թվականի որոշմամբ խարդախության դրվագով, արարքում հանցակազմի բացակայության պաշտոնով Արյուսակ Մանուկի Օթարյանի նկատմամբ գործի վարույթը կարճվել է, իսկ Արուսյակ Օթարյանի հանդեպ քրեական հետապնդումը՝ դադարեցվել է: 02.10.2002 թվականի առուվաճառքի պայմանագիրը Սլավիկ Ավետիսյանի և Արուսյակ Օթարյանի միջև չի կնքվել, Սլավիկ Ավետիսյանն այդ գործարքի կողմ չի հանդիսացել:

3.Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) Վանիկ Խաչատրյանի խնամակալ և Սլավիկ Ավետիսյանի կնոջ՝ Մարգարիտա Խաչատրյանի և Արուսյակ Օթարյանի միջև 02.10.2002 թվականին կնքվել է Արարատի մարզի Մրգավան համայնքի տան առուվաճառքի պայմանագիր, պայմանագրից բխող իրավունքը գրանցվել է (գ.թ. 9-10, 14-15):

2) Արուսյակ ու Վրեժ Օթարյանների և Գոռ Գասպարյանի միջև 30.05.2007 թվականին կնքվել է անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիր, որից բխող իրավունքը գրանցվել է (հատոր առաջին, գ.թ. 11-13):

Դատական պրակտիկա

3) Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 02.06.2008 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատված հանգամանք է համարվել, որ Մարգարիտա Խաչատրյանի և Արուսյակ Օթարյանի միջև 02.10.2002 թվականին կնքվել է Արարատի մարզի Մրգավան համայնքի տան առուվաճառքի պայմանագիր՝ Արուսյակ Օթարյանի կողմից փոխառությամբ տրամադրված գումարի (2000 ԱՄՆ դոլար) վերադարձելիությունը ապահովելու համար: ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 31.06.2008 թվականի որոշմամբ Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 02.06.2008 թվականի դատավճիռը փոփոխվել է միայն Արուսյակ Օթարյանի պատժի մասով (հատոր առաջին, գ.թ. 32-52):

4) Քրեական հետապնդում չիրականացնելու և քրեական գործի մասը կարճելու մասին 07.12.2007 թվականի որոշման համաձայն. «Քրեական գործի նախաքննությամբ հիմնավորվել է, որ Արուսյակ Օթարյանը և Սլավիկ Ավետիսյանը՝ առուվաճառքի պայմանագիրը կնքել են փոխառության պայմանագիրը քողարկելու նպատակով, այսինքն՝ Ա. Օթարյանը դիտավորություն չի ունեցել խաբեությամբ կամ վատահոբությունը չարաշահելու եղանակով Վ.Խաչատրյանի բնակելի տան նկատմամբ իրավունք ձեռք բերելու, այլ նրա դիտավորությունը ուղղված է եղել Ս.Ավետիսյանից տոկոսներ ստանալուն» (հատոր առաջին, գ.թ. 117-120):

4.Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքերի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ

Վճռաբեկ բողոքն առաջին հիմքով հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 317-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ առջին չգործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման մասին հայցը կարող է ներկայացվել դրա կատարման օրվանից տասը տարվա ընթացքում:

Վերաքննիչ դատարանը հայցի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ բողոք բերած անձինք, դիմելով դատարան, խնդրել են անվավեր ճանաչել Վանիկ Խաչատրյանի և Արուսյակ Օթարյանի միջև 02.10.2002 թվականին կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը: Իսկ տվյալ դեպքում կիրառելի է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 332-րդ հոդվածում սահմանված հայցային վաղեմության ընդհանուր եռամսյա ժամկետը:

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում անդրադարձել է դատական ակտերի իրավական հիմնավորվածության հարցին:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ յուրաքանչյուր դեպքում դատարանը պարտավոր է տալ որոշման իրավական և փաստական հիմնավորումները:

Որոշման իրավական հիմնավորումը հաստատված փաստերի և իրավահարաբերությունների նկատմամբ իրավունքի համապատասխան նորմի կամ նորմերի ընտրությունը և կիրառումն է, այն նորմի (նորմերի), որի հիման վրա դատարանը եզրակացություն է անում վիճելի իրավահարաբերության առկայության կամ բացակայության մասին:

Որոշման մեջ ոչ միայն պետք է ցույց տալ նորմատիվ ակտի այս կամ այն հոդվածը, որում ամրագրված է կիրառման ենթակա նորմը, այլ պետք է պատճառաբանվի, թե հատկապես ինչու պետք է կիրառվի հենց այդ նորմը:

Որոշման իրավական հիմնավորումը բնութագրում է ինչպես դատարանի, այն-

պես էլ նրա որոշման իրավակիրառ գործառույթը, ընդգծում դատական գործունեության և դատական որոշման օրինականությունը (*տե՛ս Ալվարդ Խաչատրյանի օրինական ներկայացուցիչ Թեհմինե Խաչատրյանն ընդդեմ Արմեն, Անահիտ Խաչատրյանների, Քանաքեռավանի գյուղապետարանի, ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Եղվարդի տարածքային ստորաբաժանման՝ Քանաքեռավանի շրջխորհրդի գործկոմի 31.01.1995 թվականի թիվ 1 որոշումը, սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը, գրանցման վկայականը մասնակիորեն անվավեր ճանաչելու և համասեփականատեր ճանաչելու և Արմեն Խաչատրյանի հակընդդեմ հայցն ընդդեմ Թեհմինե Խաչատրյանի՝ բնակության իրավունքը դադարեցնելու և բնակելի տարածությունից վտարելու պահանջների մասին, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 26.12.2008 թվականի որոշում, քաղաքացիական գործ թիվ ԿԴ-03/0026/02/08*):

Մինչդեռ, տվյալ դեպքում Վերաքննիչ դատարանը, կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 332-րդ հոդվածով սահմանված հայցային վաղեմության ընդհանուր եռամյա ժամկետը, հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ սույն գործով ներկայացված է առաջին գործարքի նկատմամբ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման պահանջ, որն ըստ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 317-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ կարող է ներկայացվել դրա կատարման օրվանից տասը տարվա ընթացքում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով վեճի առարկա պայմանագրի վիճարկման հայցային վաղեմության ժամկետը չի լրացել:

2) Վճռաբեկ բողոքը երկրորդ հիմքով հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ քրեական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատավճիռը պարտադիր է դատարանի համար միայն այն փաստերով, ըստ որոնց հաստատված են որոշակի գործողություններ և դրանք կատարած անձինք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 306-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ շինծու գործարքը, այսինքն՝ մեկ այլ գործարքի քողարկման նպատակով կնքված գործարքն առաջինն է:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ գրավոր գործարքների նկատմամբ շինծու լինելու հիմքով առաջին գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառման համար անհրաժեշտ է ապացուցել, որ

1. գործարքն իրականում կնքվել է ոչ այն ստորագրած անձանց միջև, կամ

2. այն ստորագրած անձանց կամքը չի համապատասխանում պայմանագրում շարադրվածին: Այսինքն՝ շինծու գործարքն առկա է այն դեպքում, երբ կողմերի միջև իրականում ծագում են իրավահարաբերություններ, սակայն դրանք իրենց բնույթով այլ են, քան այն իրավահարաբերությունները, որոնք կողմերը ցանկանում են ներկայացնել երրորդ անձանց (*տե՛ս օրինակ՝ «ԱՎԱ» ՍՊԸ ընդդեմ Սերգեյ Գաբրիելյան և Վիոլետա Գաբրիելյան՝ պայմանագիրը վաղաժամկետ լուծելու, Սերգեյ և Վիոլետա Գաբրիելյաններին տարածքից վտարելու պահանջների մասին թիվ 3-89(ՏԴ) քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 01.02.2008 թվականի որոշումը*):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Մարգարիտա Խաչատրյանի և Արուսյակ

Դատական պրակտիկա

Օթարյանի միջև 02.10.2002 թվականին կնքվել է Արարատի մարզի Մրգավան համայնքի տան առուվաճառքի պայմանագիր: Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 02.06.2008 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատված հանգամանք է համարվել, որ Մարգարիտա Խաչատրյանի և Արուսյակ Օթարյանի միջև 02.10.2002 թվականին կնքվել է Արարատի մարզի Մրգավան համայնքի տան առուվաճառքի պայմանագիր՝ Արուսյակ Օթարյանի կողմից փոխառությամբ տրամադրված գումարի (2000 ԱՄՆ դոլար) վերադարձելիությունն ապահովելու համար: ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 31.06.2008 թվականի որոշմամբ Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի 02.06.2008 թվականի դատավճիռը փոփոխվել է միայն Արուսյակ Օթարյանի պատժի մասով:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Մարգարիտա Խաչատրյանի և Արուսյակ Օթարյանի միջև 02.10.2002 թվականին կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի շինծու լինելը դատավճռով հաստատված, ապացուցման ոչ ենթակա փաստ է:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխանում բերված փաստարկները հերքվում են վերոնշյալ պատճառաբանություններով:

Այսպիսով, վերը նշված հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ հոդվածի ուժով Վերաքննիչ դատարանի 26.05.2009 թվականի որոշումը բեկանելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-241²-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 26.05.2009 թվականի որոշումը և գործն ուղարկել ՀՀ Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարան՝ նոր քննության:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՍԱԶ
(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

դռնբաց դատական նիստում, քննելով ըստ հայցի Վարդան Գազարյանի ընդդեմ Լևոն Գրիգորյանի՝ ավտոմեքենան ապօրինի տիրապետումից հետ պահանջելու կամ դրա արժեքը վճարելու պահանջի մասին քաղաքացիական գործով Լևոն Գրիգորյանի բողոքը՝ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 29.10.2007 թվականի վճիռը նոր երևան եկած հանգամանքներով վերանայելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան Վարդան Գազարյանը պահանջել է պարտավորեցնել Լևոն Գրիգորյանին վերադարձնել 1996 թվականին վարձավճարով տրված 1985 թվականի արտադրության «ԿԱՍԱԶ-53212» մակնիշի 43-71 ԱԳՇ պետհամարանիշի ավտոմեքենան կամ վճարել դրա արժեքը՝ 12000 ԱՄՆ դոլար:

ՀՀ Լոռու մարզի առաջին ատյանի դատարանի (այսուհետ՝ Դատարան) 20.06.2007 թվականի վճռով հայցը մերժվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 29.10.2007 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է մասնակի. Լևոն Գրիգորյանին պարտավորեցվել է Վարդան Գազարյանին վերադարձնելու «Կամազ-5321» մակնիշի 43-71 ԱԳՇ պետհամարանիշի ավտոմեքենան կամ վճարել մեքենայի շուկայական արժեքը, հայցը մնացած մասով մերժվել է:

Վերաքննիչ դատարանի՝ 29.10.2007 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած վճիռը նոր երևան եկած հանգամանքներով վերանայելու հիմքով բողոք է ներկայացրել Լևոն Գրիգորյանը:

Բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Բողոքի հիմքը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն բողոքը քննվում է նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Բողոքը բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով:

Վերաքննիչ դատարանի 29.10.2007 թվականի վճռից հետո ի հայտ է եկել նոր երևան եկած հանգամանք, մասնավորապես, Էդվարդ Շահբազյանի 25.03.2009 թվականի նոտարական կարգով հաստատված բացատրության համաձայն՝ Լևոն Գրիգորյանը «ԿԱՍԱԶ 53212» մակնիշի 43-71 ԱԳՇ պետհամարանիշի ավտոմեքենայի հետ որևէ առնչություն չունի, քանի որ հայցվորն ինքն է ավտոմեքենան հանձ-

Դատական պրակտիկա

նել Էդվարդ Շահբազյանին: Բացի դրանից, ավտոմեքենայի համար արդեն վճարվել է Վարդան Ղազարյանին, ուստի Վարդան Ղազարյանը ավտոմեքենայի հետ կապված պահանջի իրավունք չունի:

Նշված հանգամանքով հիմնավորվում է, որ Վարդան Ղազարյանի և Լևոն Գրիգորյանի միջև որևէ գործարք չի կնքվել, և վերջինս պատշաճ պատասխանող չէ:

Այդ մասին Լևոն Գրիգորյանը չի իմացել և չէր էլ կարող իմանալ, քանի որ Էդվարդ Շահբազյանը 1996 թվականից բացակայել է Հայաստանի Հանրապետությունից, և նրա գտնվելու վայրը հայտնի չի եղել Լևոն Գրիգորյանին:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 29.10.2007 թվականի վճիռը:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1. Վճռաբեկ բողոքին կից ներկայացված Էդվարդ Շահբազյանի ՀՀ վճռաբեկ դատարանին ուղղված 25.03.2009 թվականի նոտարական կարգով հաստատված բացատրության համաձայն՝ Լևոն Գրիգորյանը «ԿԱՄԱԶ 53212» մակնիշի 43-71 ԱԴՇ պետհամարանիշի ավտոմեքենայի հետ կապված որևէ առնչություն չունի, և Էդվարդ Շահբազյանը վճարել է ավտոմեքենայի գումարը:

2. Վճռաբեկ բողոքին կից ներկայացված Վարդաբլուրի գյուղապետարանի 28.04.2009 թվականի տեղեկանքի համաձայն՝ 1996 թվականին Էդվարդ Շահբազյանն ընտանիքով տեղափոխվել է Ռուսաստանի Դաշնություն: Մինչ օրս նրա գտնվելու վայրի մասին Վարդաբլուրի գյուղապետարանում որևէ տեղեկություն չկա:

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները

Քննելով բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոքը ենթակա է բավարարման, իսկ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 29.10.2007 թվականի վճիռը ենթակա է վերանայման հետևյալ պատճառաբանությամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 204¹¹-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ նոր երևան եկած հանգամանքները հիմք են դատական ակտի վերանայման համար, եթե բողոք ներկայացրած անձն ապացուցում է, որ այդ հանգամանքները հայտնի չեն եղել և չէին կարող հայտնի լինել գործին մասնակցող անձանց, կամ այդ հանգամանքները հայտնի են եղել գործին մասնակցող անձանց, բայց նրանցից անկախ պատճառներով չեն ներկայացվել դատարան, և այդ հանգամանքները գործի լուծման համար ունեն էական նշանակություն:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ դատական ակտը նոր երևան եկած հանգամանքների հիմքով վերանայվում է, եթե բողոք բերած անձն ապացուցում է, որ

1. այդ հանգամանքները հայտնի չեն եղել և չէին կարող հայտնի լինել գործին մասնակցող անձանց, կամ

2. այդ հանգամանքները հայտնի են եղել գործին մասնակցող անձանց, բայց նրանցից անկախ պատճառներով չեն ներկայացվել դատարան, և

3. այդ հանգամանքներն էական նշանակություն ունեն գործի լուծման համար:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ յուրաքանչյուր գործ իր փաստական հանգամանքներով եզակի է, հետևաբար, նոր երևան եկած հանգամանքի էական լինելը յուրաքանչյուր գործով որոշելիս դատարանները պետք է հաշվի առնեն վերանայ-

վող գործի բոլոր փաստերը և պարզեն՝ արդյոք այդ հանգամանքներն իրենց բնույթով ազդում են վերանայվող գործի ելքի վրա, թե ոչ (*տե՛ս Մարինե Մանուկյանի ընդդեմ Երևանի քաղաքապետարանի՝ կնքված պայմանագիրն անվավեր ճանաչելու, շուկայական միջինացված արժեքով երկսենյականոց տան համար դրամական փոխհատուցում տալու, նոր պայմանագիր կնքելուն պարտավորեցնելու պահանջների մասին Վճռաբեկ դատարանի 13.03.2009 թվականի թիվ 02-2397(ԵԿԴ) գործով որոշումը*):

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանի 29.10.2007 թվականի վճռի հիմքում դրվել է այն հանգամանքը, որ Լևոն Գրիգորյանն ընդունել է վիճելի ավտոմեքենայի վերաբերյալ Վարդան Գազարյանի հետ պայմանավորվածության փաստը:

Մինչդեռ, սույն գործով բողոք բերած անձի կողմից որպես նոր երևան եկած հանգամանք ներկայացվել է Էդվարդ Շահբազյանի Վճռաբեկ դատարանին ուղղված 25.03.2009 թվականի նոտարական կարգով հաստատված բացատրությունը, ըստ որի՝ Լևոն Գրիգորյանը «ԿԱՄԱԶ 53212» մակնիշի 43-71 ԱԴՇ պետհամարանիշի ավտոմեքենայի հետ կապված որևէ առնչություն չունի, ինչպես նաև այն, որ Էդվարդ Շահբազյանը Վարդան Գազարյանին վճարել է «ԿԱՄԱԶ 53212» մակնիշի 43-71 ԱԴՇ պետհամարանիշի ավտոմեքենայի գումարը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բողոք բերած անձի կողմից վկայակոչված Էդվարդ Շահբազյանի 25.03.2009 թվականի բացատրությունը նոր երևան եկած հանգամանք է, որն էական նշանակություն ունի սույն գործի լուծման համար:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Էդվարդ Շահբազյանի 25.03.2009 թվականի բացատրությունում վկայակոչված հանգամանքները հայտնի են եղել Լևոն Գրիգորյանին, և նա ապացուցել է իրենից անկախ պատճառներով դրանք դատարան չներկայացելու փաստը: Մասնավորապես՝ տվյալ հանգամանքը հիմնավորվում է վճռաբեկ բողոքին կից ներկայացված Վարդաբլուրի գյուղապետարանի 28.04.2009 թվականի տեղեկանքով, համաձայն որի՝ Էդվարդ Շահբազյանն ընտանիքով 1996 թվականից բացակայել է Հայաստանի Հանրապետությունից, և վերջինիս գտնվելու վայրը հայտնի չի եղել, ուստի դրա ներկայացումը դատարան անհնար է եղել:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարություն օրենսգրքի 204¹¹-րդ հոդվածի ուժով Վերաքննիչ դատարանի վճիռը բեկանելու համար:

Հաշվի առնելով վերը շարադրված հիմնավորումները և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 204¹⁸-րդ, 240-241²-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել ՀՀ քաղաքացիական գործերով վերաքննիչ դատարանի 29.10.2007 թվականի վճիռը և գործն ուղարկել ՀՀ Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության դատարան՝ նոր քննության:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

Դատական պրակտիկա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆ

ՈՐՈՇՈՒՄ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆԻ

ՔԱԳԱՔԱՅԻՆՎԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱՎԱՆ ԴԱՍԱՏԸ

(ԱՅՍՈՒՂԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԳԱՏԱՐԱՆ)

2010 թվականի փետրվարի 5-ին

դռնբաց դատական նիստում, քննելով ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի (այսուհետ՝ Կոմիտե) վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վարչական դատարանի 17.09.2009 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Շահումյանի հարկային տեսչության (այսուհետ՝ Տեսչություն) հայցի ընդդեմ անհատ ձեռնարկատեր Մոսես Բալամուտյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Տեսչությունը պահանջել է բռնագանձել Մոսես Բալամուտյանից 991.900 ՀՀ դրամ՝ որպես հաստատագրված և պարտադիր սոցիալական ապահովագրության վճարների գումար, որից սպառք՝ 668.900 ՀՀ դրամ, տույժ՝ 323.000 ՀՀ դրամ:

ՀՀ վարչական դատարանի (այսուհետ՝ Դատարան) 17.09.2009 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է մասնակիորեն՝ Մոսես Բալամուտյանից 356.100 ՀՀ դրամ՝ հոգուտ ՀՀ պետական բյուջեի և 7122 ՀՀ դրամ՝ որպես վճարված պետական տուրքի մասնակի փոխհատուցում բռնագանձվելու մասով, իսկ մնացած մասով հայցը մերժվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Կոմիտեն:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Դատարանը կիրառել է «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 30¹-րդ հոդվածը, որը չպետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Սույն գործով «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 30¹-րդ հոդվածը կիրառելի չէ, քանի որ Մոսես Բալամուտյանի պարտավորությունը հայտնաբերված է համարվում դրանք չվճարելու համար օրենքով սահմանված ժամկետը լրանալուց հետո՝ անկախ դատարան դիմելու ժամանակից:

Բացի այդ, նույնատիպ փաստական հանգամանքների վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ԳԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

դատարանն իր դիրքորոշումը հայտնել է 01.08.2007 թվականի թիվ 3-1150 (ՏԳ) որոշմամբ:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Դատարանի 17.09.2009 թվականի վճռի՝ հայցը մերժելու մասը և այն փոփոխել՝ հայցը բավարարել:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) 27.12.1996 թվականի թիվ 028653 վկայականի համաձայն՝ Մոսես Բալամուտյանը գրանցվել է որպես անհատ ձեռնարկատեր, հանդիսացել է հաստատագրված հարկ վճարող (գ.թ. 7, 14):

2) Տեսչության 25.05.2009 թվականի «Բռնագանձման ենթակա վիճարկվող գումարի հաշվարկ»-ի համաձայն՝ Մոսես Բալամուտյանը 2003 թվականից առ 25.05.2009 թվականը սոցիալական ապահովագրության վճարի գծով ունի 540.900 ՀՀ դրամի, իսկ 2002 թվականից առ 25.05.2009 թվականը հաստատագրված վճարի գծով՝ 288.900 ՀՀ դրամի հարկային պարտավորություն (գ.թ. 5-6):

3) Դատարանը հաստատագրված և սոցիալական ապահովագրության վճարների գծով Մոսես Բալամուտյանի պարտքը հաշվարկել է 2006 թվականի մայիսի 25-ից մինչև 2009 թվականի մայիսի 25-ն ընկած ժամանակահատվածի համար:

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հարկային պարտավորությունը ներառում է հարկերի (այդ թվում՝ թաքցված կամ պակաս ցույց տրված հարկվող օբյեկտի համար նախատեսված), ինչպես նաև հարկային օրենսդրությունը և Հայաստանի Հանրապետությունում հարկային հարաբերությունները կարգավորող մյուս իրավական ակտերը խախտելու համար հաշվարկված՝ հարկային օրենսդրությամբ սահմանված տույժերի և տուգանքների գումարների վճարումը:

«Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի (իրավահարաբերությունների ծագման ժամանակ գործող խմբագրությամբ) համաձայն՝ հարկային տեսչության մարմնին նոր հայտարարություն չներկայացնելու դեպքում յուրաքանչյուր ամսվա համար հաստատագրված վճարի չափը հաշվարկվում է հարկային տեսչության մարմնի կողմից՝ նախորդ ամսվա հաստատագրված վճարի հաշվարկման համար հիմք ընդունված երակետային տվյալների և ուղղիչ գործակիցների կիրառմամբ՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ճշգրտվում է հաստատագրված վճարի չափը, այդ թվում՝ նույն օրենքի 94-րդ հոդվածի 3-րդ կետով սահմանված դեպքում:

Նույն օրենքի 19-րդ հոդվածի 1-ին կետի (իրավահարաբերությունների ծագման ժամանակ գործող խմբագրությամբ) համաձայն՝ հաստատագրված վճարի վճարումը կատարվում է վճարողի կողմից ինքնուրույնաբար՝ յուրաքանչյուր ամսվա համար՝ մինչև հաջորդ ամսվա 25-ը ներառյալ:

«Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի համաձայն՝ հարկի վճարումը սահմանված ժամկետներից ուշացնելու դեպքում ժամկետանց յուրաքանչյուր օրվա համար հարկ վճարողը վճարում է տույժ՝ դրանց վճարման ժամկետից անցած ամբողջ ժամանակաշրջանի համար, բայց ոչ ավելի, քան 365 օրվա համար:

Դատական պրակտիկա

«Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 30.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ հարկային օրենսդրության խախտումներ հայտնաբերելու դեպքում հարկային պարտավորություններ չեն կարող առաջանալ, եթե տվյալ խախտումը հայտնաբերվել է այն կատարելու տարվան անմիջապես հաջորդող երեք տարին լրանալուց հետո:

Վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 30.1-րդ հոդվածի կիրառելիության խնդրին՝ նշելով, որ հարկատուի մոտ հարկային պարտավորություններ չեն առաջանում, եթե վերջինիս կողմից թույլ տրված հարկային օրենսդրության խախտումը դրան հաջորդող երեք տարիների ընթացքում հարկային մարմնի կողմից չի հայտնաբերվել: Տույժի հաշվարկը բավարար հիմք է արձանագրելու համար, որ թույլ տրված խախտումը ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության կողմից հայտնաբերվել է դեռևս խախտման առաջին օրը (*տե՛ս ըստ հայցի ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության Շահումյանի հարկային տեսչության ընդդեմ անհատ ձեռնարկատեր Գայանե Ադյանի՝ 4.955.100 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջի մասին, թիվ 3-1150(ՏԳ) քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 01.08.2007 թվականի որոշումը*):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Մոսես Բալամուտյանը պարտավոր էր 2002 թվականի հունվար ամսվա համար հաստատագրված վճարը վճարել մինչև 2002 թվականի փետրվարի 15-ը ներառյալ, իսկ պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարը՝ մինչև 2003 թվականի փետրվարի 15-ը: Նշված ժամանակահատվածում հարկային պարտավորությունը չկատարելու արդյունքում Տեսչության կողմից, ըստ էության 2002 թվականի փետրվարի 15-ից հայտնաբերված է համարվել հաստատագրված վճարի, իսկ 2003 թվականի փետրվարի 15-ից՝ պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարի գծով հարկատուի ունեցած ապառքը, որին հաշվարկվել է նաև օրենքով սահմանված չափով տույժեր:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը նշված տույժերի հաշվարկը բավարար հիմք է արձանագրելու համար, որ Մոսես Բալամուտյանի կողմից թույլ տրված խախտումները Տեսչությունը հայտնաբերել է դեռևս այդ խախտումների ժամանակ:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ հոդվածի ուժով Դատարանի վճիռը բեկանելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-241²-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել ՀՀ վարչական դատարանի 17.09.2009 թվականի վճիռը և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՍԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2010 թվականի փետրվարի 5-ին
դռնբաց դատական նիստում, քննելով Գեղեցիկ Ռուստամյանի և Սևակ Ռուստամյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 30.09.2009 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Սպարտակ, Սոնա, Աննա, Հովիկ, Հովսեփ և Քնարիկ Ռուստամյանների ընդդեմ Գեղեցիկ Ռուստամյանի և Սևակ Ռուստամյանի՝ բնակելի տնից և տնամերձ հողամասից վտարելու պահանջի մասին և հակընդդեմ հայցի Գեղեցիկ, Սյուզաննա և Սաթենիկ Ռուստամյանների և Սևակ Ռուստամյանի ընդդեմ Սպարտակ, Սոնա, Աննա, Հովիկ և Քնարիկ Ռուստամյանների՝ առանձնացված բաժնի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջի մասին,

ՊԱՐՁԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Սպարտակ, Սոնա, Աննա, Հովիկ, Հովսեփ և Քնարիկ Ռուստամյանները պահանջել են Գեղեցիկ Ռուստամյանին և Սևակ Ռուստամյանին վտարել ՀՀ Արարատի մարզի Այգեստան գյուղում գտնվող իրենց սեփականությունը հանդիսացող բնակելի տնից և տնամերձ հողամասից:

Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Գեղեցիկ, Սյուզաննա և Սաթենիկ Ռուստամյանները և Սևակ Ռուստամյանը պահանջել են ճանաչել սեփականության իրավունքը ՀՀ Արարատի մարզի Այգեստան գյուղում գտնվող բնակելի տան իրենց կողմից առանձնացված և օգտագործվող բաժնի նկատմամբ:

ՀՀ Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանի (այսուհետ՝ Դատարան) 18.05.2009 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ մերժվել:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 30.09.2009 թվականի որոշմամբ Դատարանի 18.05.2009 թվականի վճիռը թողնվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք են ներկայացրել Գեղեցիկ Ռուստամյանը և Սևակ Ռուստամյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

Կողմերը 22.12.2009 թվականին Վճռաբեկ դատարան են ներկայացրել հաշտության համաձայնություն և խնդրել են այն հաստատել:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից կողմերին պարզաբանվել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 110-րդ հոդվածով սահմանված հաշտության համա-

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

ձայնությամբ գործի վարույթը կարճելու դատավարական հետևանքները:

2. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 33-րդ հոդվածի համաձայն կողմերը դատավարության ցանկացած փուլում կարող են գործն ավարտել հաշտության համաձայնությամբ:

Կողմերի միջև կայացված հաշտության համաձայնությունը ձևակերպվում է գրավոր:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 7-րդ կետի համաձայն՝ դատարանը կարճում է գործի վարույթը, եթե դատարանը հաստատել է կնքված հաշտության համաձայնությունը:

Ուսումնասիրելով 22.12.2009 թվականի հաշտության համաձայնությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն չի հակասում օրենքին և չի խախտում այլ անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կողմերի ներկայացրած հաշտության համաձայնությունը պետք է հաստատել:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 33-րդ, 133-րդ, 240-241²-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Հաստատել կողմերի միջև 22.12.2009 թվականին կնքված հաշտության համաձայնությունը հետևյալ բովանդակությամբ.

«ԱՇՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ
ԱՎԴ/0052/02/09 քաղաքացիական գործով

30.09.2009 թ. վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը քննության է առել քաղաքացիական գործն ըստ հայցի Սպարտակ Կառլենի Ռուստամյանի, Սոնա Սպարտակի Ռուստամյանի, Քնարիկ Սպարտակի Ռուստամյանի, Աննա Սպարտակի Ռուստամյանի, Հովիկ Սպարտակի Ռուստամյանի և Հովսեփ Սպարտակի Ռուստամյանի ընդդեմ Գեղեցիկ Ավետիքի Ռուստամյանի, Սյուզաննա Ստյոպայի Ռուստամյանի, Սաթենիկ Ստյոպայի Ռուստամյանի և Սևակ Ստյոպայի Ռուստամյանի՝ «քնակելի տնից տնամերձ հողամասից վտարելու պահանջի մասին» և Գեղեցիկ Ռուստամյանի, Սևակ Ռուստամյանի, Սյուզաննա Ռուստամյանի, Սաթենիկ Ռուստամյանի հակընդդեմ հայցն ընդդեմ Սպարտակ Ռուստամյանի, Սոնա Ռուստամյանի, Աննա Ռուստամյանի, Քնարիկ Ռուստամյանի, Հովիկ Ռուստամյանի և Հովսեփ Ռուստամյանի՝ «առանձնացված բաժնեմասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջի մասին»: ՀՀ Արարատի և Վայոց Ձորի ընդհանուր իրավասության դատարանը հայցը բավարարել է, իսկ հակընդդեմ հայցը մերժել է:

Հակընդդեմ հայցվորները բողոքել են ՀՀ վերաքննիչ դատարան: ՀՀ վերաքննիչ դատարանը 18.05.2009 թ. թիվ ԱՎԴ/0052/02/09 քաղաքացիական գործը գտնվում է վճռաբեկ դատարանում:

Նշված քաղաքացիական գործով կողմերը կնքեցին սույն հաշտության համաձայնությունը հետևյալի մասին՝ մեր ազատ կամքով, առանց հարկադրանքի, պարզ գիտակցելով, հասկանալով և ընդունելով սույն հաշտության էությունը, պահանջներ

րը, դրանցից բխող իրավունքները և պարտավորությունները:

Սկզբնական հայցով հայցվորները և հակընդդեմ հայցով պատասխանողները՝ Սպարտակ Ռուստամյանը, Սոնա Ռուստամյանը, Աննա Ռուստամյանը, Հովիկ Ռուստամյանը, Հովսեփ Ռուստամյանը և Քնարիկ Ռուստամյանը, պարտավորվում են սկզբնական հայցով պատասխանողներ, հակընդդեմ հայցով հայցվորներ Գեղեցիկ Ռուստամյանի, Սևակ Ռուստամյանի, Սյուզաննա Ռուստամյանի և Սաթենիկ Ռուստամյանի համար նրանց իսկ պատկանող 1000 քմ տնամեքձ հողակտորի վրա կառուցելու երկսենյականոց բնակարան, որի ընդհանուր մակերեսը բնակարանի ներսից պետք է ունենա 9 մ երկարություն, 4 մ լայնություն և 3 մ բարձրություն:

Բնակարանի հիմքը պետք է ունենա 50 սմ խորություն, 30 սմ լայնություն, պատի քարը չպետք է դրվի անմիջապես հողի վրա, այն պետք է ունենա որոշակի բարձրություն /25-30սմ: Պատերը պետք է շարվեն տուֆ քարով, պատերը պետք է շարվեն մեկ տակ քարով, հոսանքի գծեր չեն անցկացվելու, պատերի ներսը և դուրսը չի գազվելու և չի սվաղվելու: Ներսի պատը՝ սենյակները կիսելու համար պետք է շարվի մեկ տակ տուֆ քարով: Շինությունը պետք է ունենա 4 հատ պատուհան՝ երկփեղկանի /մոսկովյան/ փայտյա նորմալ վիճակում, 2 հատ դուռ՝ փականների հետ ևս նորմալ վիճակում: Դռները ևս պետք է լինեն փայտյա: Սկզբնական հայցով հայցվորները պարտավորվում են երկսենյականոց բնակարանը հանձնել պատուհանները ապակիների հետ միասին տեղադրած, դռները տեղադրած, հատակը ցեմենտ-բետոնով հարթեցված, տան վերևը բետոնապատվելու կամ պանելապատվելու է, այն պետք է լինի հարթ, սակայն չի թիթեղապատվելու և փայտյա կամ երկաթյա ծածկ չի արվելու: Շինությունը պետք է լինի ամուր կառույց: Հակընդդեմ հայցով հայցվորները, սկզբնական հայցով պատասխանողները՝ Գեղեցիկ Ռուստամյանը, Սևակ Ռուստամյանը, Սյուզաննա Ռուստամյանը և Սաթենիկ Ռուստամյանը պարտավորվում են նշված պայմանների պահպանմամբ երկսենյականոց բնակարանը կառուցելուց հետո սկզբնական հայցով հայցվորներին սեփականության իրավունքով պատկանող բնակելի տունը երկամսյա ժամկետում ազատելու և տեղափոխվելու կառուցած բնակարանը ու վեճի առարկայի նկատմամբ որևէ իրավունքի ճանաչման պահանջ այլևս չներկայացնելու: Տան շինարարությունը պետք է ավարտվի 2010 թվականի մայիսի 15-ը, իսկ երկամսյա ժամկետում, այսինքն մինչև հուլիսի 15-ը պետք է դուրս գան հակընդդեմ հայցով հայցվորներ Գեղեցիկ Ռուստամյանը, Սաթենիկ Ռուստամյանը, Սյուզաննա Ռուստամյանը և Սևակ Ռուստամյանը: Կողմերը նշված հաշտության համաձայնության կետերից դուրս այլևս պարտք ու պահանջ մեկը մյուսի նկատմամբ չունեն:

Կողմերիս պարզաբանվել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 33-րդ, 109-րդ, 110-րդ, 133-րդ հոդվածների պահանջները:

ՀՀ քաղ. դատ. օր-ի 133-րդ հոդվածի և 109-րդ հոդվածի 7-րդ կետի համաձայն՝ Վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական պալատին

Խնդրում ենք

հաստատել մեր հաշտության համաձայնությունը և գործի վարույթը կարճել:

Սկզբնական հայցով հայցվորներ

1. Սպարտակ Կառլենի Ռուստամյան	ստորագրություն
2. Քնարիկ Վահրիճի Ռուստամյան	ստորագրություն
3. Սոնա Սպարտակի Ռուստամյան	ստորագրություն

Դատական պրակտիկա

- 4. Աննա Սպարտակի Ռուստամյան ստորագրություն
- 5. Հովիկ Սպարտակի Ռուստամյան ստորագրություն
- 6. Հովսեփ Սպարտակի Ռուստամյան ստորագրություն

Հակընդդեմ հայցով պատասխանողներ

- 1. Գեղեցիկ Ավետիքի Ռուստամյան ստորագրություն
- 2. Սաթենիկ Ստյոպայի Ռուստամյան ստորագրություն
- 3. Սևակ Ստյոպայի Ռուստամյան ստորագրություն
- 4. Սյուզաննա Ստյոպայի Ռուստամյան ստորագրություն»:

2. ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 30.09.2009 թվականի որոշումը բեկանել և քաղաքացիական գործի վարույթը կարճել:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
ՈՐՈՇՈՄ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՍԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՀԵՏ՝ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2010 թվականի փետրվարի «05»-ին դռնբաց դատական նիստում, քննելով «Արմենիա հյուրանոցային համալիր» ՓԲ ընկերության ներկայացուցիչ Արա Ջոհրաբյանի վճռաբեկ բողոքը վարչական գործով ՀՀ վարչական դատարանի 21.05.2009 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ հայցի «Գ-վին Կոնցեռն» ՓԲ ընկերության ընդդեմ «Արմենիա հյուրանոցային համալիր» ՓԲ ընկերության, Երևանի քաղաքապետարանի և ՀՀ ԿԱ ԱԳԿ ՊԿ Կենտրոն տարածքային ստորաբաժանման, երրորդ անձ «Ինտեր ասոցիացիա» ՍՊ ընկերության՝ Երևանի քաղաքապետարանի 19.06.2002 թվականի թիվ 1030-Ա որոշումը և ՀՀ կառավարության առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Կենտրոն տարածքային ստորաբաժանման կողմից 09.03.2004 թվականին տրված սեփականության իրավունքի թիվ 1559317 վկայականը մասնակի անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին,
ՊԱՐՁԵՑ

1. Գործի դատավարական մախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ «Գ-վին Կոնցեռն» ՓԲԸ-ի ներկայացուցիչը պահանջել է մասնակի անվավեր ճանաչել Երևանի քաղաքապետարանի 19.06.2002 թվականի թիվ 1030-Ա որոշումը և ՀՀ ԿԱ ԱԳԿ ՊԿ Կենտրոն տարածքային ստորաբաժանման կողմից 09.03.2004 թվականին տրված սեփականության իրավունքի թիվ 1559317 վկայականը:

ՀՀ տնտեսական դատարանի 30.06.2005 թվականի վճռով դիմումը մերժվել է:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և տնտեսական գործերով պալատի 09.09.2005 թվականի որոշմամբ «Գ-վին Կոնցեռն» ՓԲԸ-ի և «Ինտեր ասոցիացիա» ՍՊԸ-ի վճռաբեկ բողոքը բավարարվել է՝ բեկանվել է ՀՀ տնտեսական դատարանի 30.06.2005 թվականի վճիռը և գործն ուղարկվել է նոր քննության:

ՀՀ վարչական դատարանի (այսուհետ՝ Դատարան) 21.05.2009 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 07.09.2009 թվականի որոշմամբ վերադարձվել է «Արմենիա հյուրանոցային համալիր» ՓԲԸ-ի ներկայացուցչի բերած վճռաբեկ բողոքը՝ վճռաբեկ բողոքի թերությունները վերացնելու և այն կրկին ներկայացնելու համար սահմանել մեկամսյա ժամկետ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել «Արմենիա հյուրանոցային համալիր» ՓԲԸ-ի ներկայացուցիչ Արա Ջոհրաբյանը:

Կողմերը Վճռաբեկ դատարան են ներկայացրել 11.01.2010 թվականի հաշտության համաձայնությունը և խնդրել են այն հաստատել:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից կողմերին պարզաբանվել է ՀՀ քաղաքացիական

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դատական պրակտիկա

դատավարության օրենսգրքի 110-րդ հոդվածով սահմանված հաշտության համաձայնությամբ գործի վարույթը կարճելու դատավարական հետևանքները:

2. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 33-րդ հոդվածի համաձայն կողմերը դատավարության ցանկացած փուլում կարող են գործն ավարտել հաշտության համաձայնությամբ:

Կողմերի միջև կայացված հաշտության համաձայնությունը ձևակերպվում է գրավոր:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 7-րդ կետի համաձայն՝ դատարանը կարճում է գործի վարույթը, եթե դատարանը հաստատել է կնքված հաշտության համաձայնությունը:

Ուսումնասիրելով կողմերի 11.01.2010 թվականին ներկայացված հաշտության համաձայնությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն չի հակասում օրենքին և չի խախտում այլ անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կողմերի ներկայացված հաշտության համաձայնությունը պետք է հաստատել:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 33-րդ, 240-241²-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Հաստատել կողմերի միջև կնքված 11.01.2010 թվականի հաշտության համաձայնությունը հետևյալ բովանդակությամբ.

«ԱՇՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ»

«11».01.2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանում գտնվող թիվ ՎԳ/2001/05/08 վարչական գործով ըստ հայցի «Դ-վին Կոնցեռն» ՓԲ ընկերության (այսուհետ՝ Հայցվոր) ընդդեմ «Արմենիա հյուրանոցային համալիր» ՓԲ ընկերության (այսուհետ՝ Պատասխանող), Երևանի քաղաքապետարանի, ՀՀ ԿԱ ԱԳԿ ՊԿ «Կենտրոն» տարածքային ստորաբաժանման (այսուհետ՝ Կադաստր), երրորդ անձ՝ «Ինտերասոցիացիա» ՍՊ ընկերության (այսուհետ՝ Երրորդ անձ)՝ Երևանի քաղաքապետի 19.06.2002թ. թիվ 1030-Ա որոշումը և ՀՀ ԿԱ ԱԳԿ ՊԿ «Կենտրոն» տարածքային ստորաբաժանման կողմից 09.03.2004թ. սեփականության իրավունքի թիվ 1559317 վկայականը մասնակի անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին,

Հայցվորը, Պատասխանողը և Երրորդ անձը կնքեցին սույն հաշտության համաձայնությունը հետևյալի մասին.

1. Հայցվոր կողմը հրաժարվում է Երևանի քաղաքապետարանի և ՀՀ ԿԱ ԱԳԿ ՊԿ «Կենտրոն» տարածքային ստորաբաժանման նկատմամբ ունեցած իր պահանջներից:

2. Հայցվորը, Պատասխանողը և Երրորդ անձը համաձայնվում են, որ՝

- սույն համաձայնագրի ուժով ք. Երևանի Չաքյան փողոցի 5 և 5/1 հասցեներում գտնվող՝ N 12 ավտոտնակը 19.2 մ² մակերեսով, N13 ավտոտնակը 19.8 մ² մակերեսով, N 20 ավտոտնակը 18.3 մ² մակերեսով, N 21 ավտոտնակը 20.1 մ² մակերեսով, N 23 ավտոտնակը 18.9 մ² մակերեսով, N 24 ավտոտնակը 18.3 մ² մակերեսով, N 25 ավ-

տոտնակը 20.1 մ² մակերեսով, N 27 ավտոտնակը 18.8 մ² մակերեսով, N 28 ավտոտնակը 20.8 մ² մակերեսով և N 46 ավտոտնակը 18.3 մ² մակերեսով (այսուհետ՝ Ավտոտնակներ) Հայցվորի կողմից սեփականության իրավունքով փոխանցվում են Պատասխանողին՝ ընդհանուր 48.286.250 ՀՀ դրամի (ներառյալ՝ ԱԱՀ) (յուրաքանչյուր ավտոտնակի համար 4.828.625 ՀՀ դրամ, ներառյալ ԱԱՀ) վճարման դիմաց: Սույն կետում նշված գումարը Պատասխանողը պարտավորվում է փոխանցել Հայցվորին՝ Ավտոտնակների նկատմամբ սեփականության իրավունքը Պատասխանողի անվամբ գրանցվելու պահից երեք բանկային օրվա ընթացքում: Ընդ որում, կողմերը պարտավորվում են կատարել բոլոր այն գործողությունները, որոնք անհրաժեշտ են Ավտոտնակների նկատմամբ պատասխանողի սեփականության իրավունքը գրանցելու համար:

- Ավտոտնակների տակ գտնվող նույն չափով հողամասը՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի համաձայն, օգտագործման իրավունքով փոխանցվում է պատասխանողին՝ ընդհանուր տարածքից վերը նշված տասը ավտոտնակներին համամասնորեն, հաշվի առնելով գոյություն ունեցող մյուս սեփականատերերի օգտագործման իրավունքը:

3. Սույն համաձայնագիրն ուժի մեջ է մտնում ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից հաստատվելու պահից:

4. Սույն համաձայնագիրը հիմք է Ավտոտնակների և դրա տակ գտնվող հողամասի նկատմամբ իրավունքների գրանցման համար:

5. Սույն համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելու պահից Երևանի քաղաքապետի 19.06.2002թ. թիվ 1030-Ա որոշումը և Կադաստրի պետական գրանցումը համարվում են իրավաչափ:

6. Կողմերի ստորագրությունները՝

Պատասխանող՝
«Արմենիա հյուրանոցային համալիր»
փակ բաժնետիրական ընկերություն
Տնօրեն՝ Փոլ Կորեան ստորագրություն

Հայցվոր՝
«Դվին Կոնցեռն» փակ բաժնետիրական
ընկերություն ստորագրություն

Երրորդ անձ՝
«Ինտեր Ասոցիացիա»
սահմանափակ պատասխանատվությամբ
ընկերություն ստորագրություն»

2. ՀՀ վարչական դատարանի 21.05.2009 թվականի վճիռը բեկանել և վարչական գործի վարույթը կարճել:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

РЕЗЮМЕ - RESUME

СЛУЖЕНИЕ ОБЩЕСТВУ, КАК ВЫСШАЯ ЦЕННОСТЬ ОБЩЕСТВЕННЫХ УСЛУГ

ГАРУШ ДАВТЯН
*НАЧАЛЬНИК ЮРИДИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ
АППАРАТА СОВЕТА ГРАЖДАНСКОЙ СЛУЖБЫ,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК*

Среди реформ, происходящих в системе государственного правления, первичное место предоставлено реформам общественных услуг. Главной целью происходящих реформ является формирование стабильной общественной услуги, будучи основанной на такой ценностной системе, которая будет способствовать развитию общества и государства. Однако внедрению новых ценностей в систему услуг мешает неосмысливание значимости собственной деятельности.

Сегодня деятельность общественных служащих направлена не на служение обществу, а на обеспечение личной или партийной выгоды за счет общественных выгод. Международная практика показывает, что правильное восприятие собственной роли и осмысливание служения обществу поднимают продуктивность общественных услуг. Являясь основной ценностью общественных услуг, служение обществу предполагает, что общественный служащий должен быть преданным своему народу и государству, должен быть патриотом, восприниматься как слуга народа, действовать исходя из государственной выгоды, своим поведением способствовать сохранению общественного доверия по отношению к органам государственного правления и общественным служащим.

SERVING SOCIETY, AS HIGH VALUE OF THE PUBLIC SERVICES

GARUSH DAVTYAN
*HEAD OF THE LAW DEPARTMENT
OF THE ADMINISTRATION OF THE COUNCIL
OF THE CIVIL SERVICE,
PhD IN LAW*

Amongst reforms, occurring in system state rules, primary place is given reform of the public services. The main by purpose occurring reforms is a shaping stable public facilities, being constitute on such value to system, which will promote the development a society and state. However introduction new valuable in system of the services disturbs not reasoning value to own activity.

Today activity public serving is directed not on serving society, but on provision personal or party advantage to account of the public advantages. The international practice shows that correct perception own dug and reasoning serving's society raise productivity of the public services. Being main value of the public services, serving society expects that public employee must be dedicated its folk and state, must be a patriot, be perceived as servant of folk, act coming from state of the advantage, its behavior to promote the conservation of the public confidence to organ state rules and public employees.

РЕЗЮМЕ - RESUME

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОВТОРНОГО РАССМОТРЕНИЯ СУДЕБНЫХ АКТОВ НА ОСНОВЕ НОВЫХ ОБСТОЯТЕЛЬСТВ (ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ О ДЕЙСТВУЮЩЕМ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ УРЕГУЛИРОВАНИИ И О ТЕНДЕНЦИЯХ ЕГО РАЗВИТИЯ)

СЕРГЕЙ МАРАБЯН
**НАЧАЛЬНИК ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОГО УПРАВЛЕНИЯ
СУДЕБНОГО ДЕПАРТАМЕНТА РА**

Необходимость повторного рассмотрения и проверки судебных актов обусловлено задачами судебного процесса, которые диктуют исключение судебных ошибок и незаконность судебных актов и объективные, постоянно существующие требования их предупреждения. Проверка и повторное рассмотрение судебных актов считаются прилежным исполнением юстиции, исполнением задач судебного процесса, главными гарантиями обеспечения прав личности и законности судебного процесса. Формы проверки и повторного рассмотрения судебных актов, которые в сущности являются способами контроля вышестоящих судов над деятельностью нижестоящих судов, делают возможным исправление судебных ошибок в короткие сроки, способствуют поднятию качества работы нижестоящих судов и направлению судебной практики строго согласно закону. То есть, повторное рассмотрение судебных актов не является самоцелью, оно призвано гарантировать права и свободы человека, а также обеспечивать полноценное исполнение задач судебного процесса и однообразное восприятие и применения законов со стороны нижестоящих судов.

SOME ISSUES OF EXTRAORDINARY JUDICIAL REVIEW ON THE GROUND OF NEW CIRCUMSTANCES (LEGAL ANALYSIS ABOUT EXISTING LEGISLATIVE ADJUSTING AND ABOUT TREND OF HIS(ITS) DEVELOPMENT)

SERGEY MARABYAN
**HEAD OF THE ORGANIZING-LEGAL DEPARTMENT
OF THE JUDICIAL DEPARTMENT OF THE RA**

Need of the repeated consideration and checking the judicial acts is conditioned problem of the lawsuit, which dictate the exception judicial mistake and illegality judicial acts and objective, constantly existing requirements of their warning. Check and repeated consideration of the judicial acts are considered by diligent performance to justices, performance of the problems of the lawsuit, the main warranty ensuring the rights to personalities and legality of the lawsuit. The forms of the check and repeated consideration of the judicial acts, which inherently are a way of the checking higher trial of activity lower-level court, permit the correction judicial mistake at short periods, promote lifting a quality work lower-level court and direction judicial practical persons strictly by the law. That is to say, the repeated consideration of the judicial acts is not an end in itself, it is called to guarantee the right and liberties of the person, as well as provide the full-fledged performance of the problems of the lawsuit and monotonous perception and using the laws on the part of lower-level court.

ЮРИС 2010 3 (128)

**ՀԱՍՏԱՎՈՐ
Ի ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ**

РЕЗЮМЕ - RESUME

О ВОПРОСАХ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЩИХ ПРИНЦИПОВ НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ СО СТОРОНЫ СУДА

АРМАН ГУКАСЯН

*ОТВЕТСТВЕННОЕ ЛИЦО ПО ПРОТОКОЛНЫМ ВОПРОСАМ
СУДЕБНОГО ДЕПАРТАМЕНТА РА*

Назначение наказания по уголовным делам является основным и, одновременно, наиболее ответственным и главным компонентом совершения (исполнения) юстиции.

Этот институт регулируется 10-ой главой Уголовного кодекса РА, в котором содержатся соответствующие пункты об общих принципах назначения наказания, об ответственности и обстоятельствах, которые смягчают и утяжеляют наказание, назначение более мягкого наказания, чем оно предусмотрено законом, а также, учитывая совокупность преступлений и вердиктов, назначение наказания и сроки наказания, путем их суммирования. Анализ обеспечения общих принципов назначения наказания и учитывание этого анализа со стороны суда является довольно актуальной.

61-ая статья Уголовного кодекса РА посвящена общим принципам назначения наказания. Эта норма устанавливает некоторые правила, которыми должен руководиться суд во время назначения наказания при каждом конкретном уголовном деле. Одновременно, автор считает необходимым отметить, что суд, в первую очередь, обязан руководиться всеми теми принципами, на которых основывается весь Уголовный кодекс вообще.

ABOUT SOME ISSUES OF THE PROVIDING GENERAL PRINCIPLES OF AWARDING PUNISHMENT BY COURT

ARMAN GHUKASYAN

*RESPONSIBLE PERSON ON PROTOCOL ISSUES
OF THE JUDICIAL DEPARTMENT OF THE RA*

The purpose of the punishment on criminal deals is main and, simultaneously, the most responsible and the main by component of completion (the performances) to justices.

This institute is adjusted 10 chapter of the Criminal code of the RA, in which are kept the corresponding to points about the general principle of the purpose of the punishment, about responsibility and circumstance, which soften and make heavier punishment, purpose of the more soft punishment, than it is provided by law, as well as, considering collection of the crimes and verdict, purpose of the punishment and periods of the punishment, way of their summation. The analysis of the provision general principle purposes of the punishment and reading this analysis on the part of court is rather actual.

61 article of the Criminal code of the RA are dedicated to general principle of the purpose of the punishment. This rate installs some rules, which must be guided the court during purpose of the punishment under each concrete criminal deal. Simultaneously, the author considers necessary to note that court, in the first place, is obliged to be guided all that principle, on which is founded whole Criminal code in general.

РЕЗЮМЕ - RESUME

ПОНЯТИЕ СОБСТВЕННОСТИ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ

РОМАН АЛАВЕРДЯН

*СОИСКАТЕЛЬ ИНСТИТУТА ФИЛОСОФИИ,
СОЦИОЛОГИИ И ПРАВА НАН РА*

Право собственности является правовой формой формулирования экономических отношений собственности. Право собственности, в объективном смысле, является совокупностью правовых норм, которые регулируют отношения владения и использования предметов, являющихся объектами собственности. Следовательно, понятия собственности и права собственности тесно взаимосвязаны. Если экономические отношения собственности являются спутниками человеческого общества с первых дней его формирования, то право собственности, как правовой категории, появилось одновременно с формированием государства и права во время разрушения первобытных строев.

Согласно статье 164 Гражданского кодекса Республики Армения собственность является не только благом для собственника, но а также ответственностью, требующей некоторую заботу для его сохранения.

NOTION OF PROPERTY IN CRIMINAL LAW

ROMAN ALAVERDYAN

*POST-GRADUATE STUDENT OF THE INSTITUTE OF PHILOSOPHY,
SOCIOLOGIES AND RIGHT OF NAN OF THE RA*

Ownership is a legal form of the defining the economic relations to property. Ownership, in objective sense, is a collection of the legal rates, which adjust the relations a holdings and use subject, being object to property. Consequently, notions to property and ownership closely interconnected. If economic relations to property are a fcompanion(satellite) human society since the first days his(its) formation, that ownership, as legal category, appeared with state simultaneously and right shaping during destruction primitive built.

According to article 164 of the Civil code of the Republic of Armenia property is not only good for owner, but as well as responsiblity, requiring certain care for his(its) conservations.

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ՄԱՍՏՈՒԿԱՆ
Ինտելեկտուալ Բյուր

115

РЕЗЮМЕ - RESUME

МЕХАНИЗМЫ УРЕГУЛИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОЙ ПОЛИТИКИ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ И В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

МГЕР АКОПЯН

*МЛАДШИЙ СПЕЦИАЛИСТ ОРГАНИЗАТОРСКО-ПРАВОВОГО
УПРАВЛЕНИЯ СУДЕБНОГО ДЕПАРТАМЕНТА РА*

Начиная с 1991 года после достижения независимости Республика Армения перешла к капиталистической (рыночной или западной) модели организации экономики. Свобода выбора, которая проявляется со стороны каждой личности с целью получения финансовой выгоды, является основой конкурентности, как коренной показателем капитализма.

Для формирования новой экономической системы со стороны государства были предприняты ряд экономических, организационных, управленческих, правовых мероприятий и т.д., которые продолжают по сей день.

В ряду последних свою особую роль играет сотрудничество Республики Армения и Европейского союза. Очевидно, что со времен независимости Республика Армения целеустремлена реформировать общественную жизнь согласно европейским принципам и стандартам.

MECHANISMS OF THE REGULATION COMPETITIVE POLITICY IN THE REPUBLIC OF ARMENIA AND IN THE EUROPEAN UNION

MHER HAKOBYAN

*JUNIOR SPECIALIST OF THE ORGANIZATIONAL-JURIDICAL
DEPARTMENT OF THE JUDICIAL DEPARTMENT OF THE RA*

As from 1991 after achievement of independence of the Republic of Armenia has altered by sawing to capitalist (market or west) to models to organizations of the economy. The liberty of the choice, which reveals itself on the part of each personalities to achieve the financial advantage, is a base competitive, as capitalism factor root.

For shaping the new economic system row economic were undertaken on the part of state, organizing, management, legal action and etc, which last on today.

Abreast, the last its special role plays the cooperation of the Republic of Armenia and European Union. Obviously that with timeses of independence of the Republic of Armenia purposeful to reform the public life according to european principle and standard.

РЕЗЮМЕ - RESUME

РОЛЬ СУДА ЕС В ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ЕС И В РАЗВИТИИ ПРОЦЕССА ИНТЕГРАЦИИ ЕВРОПЕЙСКИХ ГОСУДАРСТВ

АНИ АКОПЯН

*СОИСКАТЕЛЬ ЮРИДИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА
РОССИЙСКО-АРМЯНСКОГО (СЛАВЯНСКОГО)
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА*

В последнее десятилетие под влиянием интеграционных тенденций всё больше суверенных государств, в добровольном порядке, соглашаются на ограничение собственного суверенитета, передачу суверенных прав. В результате происходит существенная модификация достаточно устоявшихся представлений о государстве и государственности, их правовой природе, что требует внимательного изучения и осмысления юридической наукой.

ROLE OF THE COURT OF EU IN INSTITUTIONAL SYSTEM OF EU AND IN DEVELOPMENT OF THE PROCESS TO INTEGRATIONS OF THE EUROPEAN STATES

ANI HAKOBYAN

*POST-GRADUATE STUDENT OF THE LAW FACULTY
OF THE RUSSIAN-ARMENIAN
(SLAVONIC) STATE UNIVERSITY*

In last decade event under influence (impact) integration trends are more sovereign states, in voluntary order, agrees with limitation ownership sovereignty, giving the sovereign rights. In result happens the fundamental modification enough established idea about state and nationality, about their legal nature, that demand the attentive studies and understandings juridical science.

ИУРС 2010 3 (128)

ИУРС
Ինտերնացիոնալ
Յուրիսպրոֆեսիոնալ

117

РЕЗЮМЕ - RESUME

ՆԵՐԳՐՈՒՄԱՅԻՆ ՎԵՃԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԵՎ ՆԵՐԳՐՈՒՄՆԵՐԻ ԵՐԿԿՈՂՄ ԽՐԱԽՈՒՄՍՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԱՐԳԱՅՈՂ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԵՂԻԱԶԱՐ ԱՎԱԳՅԱՆ
ՀՀ ԳԼԽԱՎՈՐ ԴԱՏԱԽԱՉՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՊԵՐԻ ԲԱԺՆԻ ԴԱՏԱԽԱՉ

Հեղինակը կարծում է, որ պետությունները չպետք է ձեռնպահ մնան Ներդրումային վեճերի կարգավորման միջազգային կոնվենցիայի և Ներդրումների երկկողմ խրախուսման և պաշտպանության պայմանագրերի վավերացումից, քանի որ այդ դեպքում նրանք կարող են հայտնվել տնտեսական մեկուսացման մեջ: Ավելին՝ միջազգային իրավաբաններին մեծ գումարներ վճարելու փոխարեն պետությունները պետք է ջանքեր գործադրեն վերապատրաստելու պետական ծառայողներին, որպեսզի վերջիններս պատրաստ լինեն մասնակցելու արբիտրաժային դատաբնությունների (պետության շահերը պաշտպանել արբիտրաժներում):

Հեղինակը կարծում է նաև, որ պետությունները պետք է ձգտեն հնարավորինս զերծ մնալ արբիտրաժային դատաբնություններից՝ կիրառելով վեճերի լուծման այլընտրանքային այնպիսի մեթոդներ, ինչպիսիք են բանակցություններն ու հաշտեցման գործընթացները (Mediation):

ЭФФЕКТИВНОСТЬ КОНВЕНЦИИ ПО УРЕГУЛИРОВАНИЮ ИНВЕСТИЦИОННЫХ СПОРОВ МЕЖДУ ГОСУДАРСТВАМИ И ФИЗИЧЕСКИМИ /ЮРИДИЧЕСКИМИ ЛИЦАМИ ДРУГИХ ГОСУДАРСТВ, А ТАКЖЕ ДВУХСТОРОННИХ СОГЛАШЕНИЙ О ЗАЩИТЕ ИНВЕСТИЦИЙ, ДЛЯ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН

ЕГИАЗАР АВАГЯН
*ПРОКУРОР ОТДЕЛА МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫХ СВЯЗЕЙ
ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ РА*

Автор считает, что страны не должны воздерживаться от ратификации Конвенции по урегулированию инвестиционных споров между государствами и физическими /юридическими лицами других государств /ICSID Convention/ а также двухсторонних соглашений о защите инвестиций /BIT agreements/, поскольку таким образом, они могут оказаться в экономической изоляции. Более того, вместо оплачивания огромных сумм международным юристам, страны должны сконцентрировать свои усилия на переподготовку государственных сотрудников для участия в арбитражных процессах (защиты государственных интересов в арбитражах) и постараться избежать арбитражных процесс с помощью альтернативных методов решения споров, какими, например, являются переговоры и посредничество.

РЕЗЮМЕ - RESUME

«ՕՐԵՆՔԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ՍՏԵՂԾՎԱԾ ԴԱՏԱՐԱՆ» ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅԱՆ (6-ԲԴ ՀՈԴՎԱԾ) ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄԸ ՄԻԵԴ ԻՐԱՎԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵՁ

ՌՈՒԲԵՆ ՄԵԼԻԿՅԱՆ

ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ,
ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ԴԱՍԱԽՈՍ,
ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Հոդվածում հետազոտվում է «օրենքի հիման վրա ստեղծված դատարան» հասկացության մեկնաբանմանը նվիրված Ստրասբուրգի նախադեպային իրավունքը՝ ըստ այդ հասկացության տարրերի ((ա) դատարան, որը պետք է ստեղծվի օրենքի հիման վրա, (բ) օրենք, որի հիման վրա պետք է ստեղծվի դատարանը, և (գ) օրենքով դատարանի հիմնադրումը): «Օրենքի հիման վրա ստեղծված դատարանի» հասկացության դիմամիկ բնույթն ընդգծելով՝ հեղինակը մանրամասն վերլուծում է «հիմնադրման» տարրի ընդարձակ մեկնաբանմանն ուղղված ՄԻԵԴ վճիռները (*Սոկուրենկոն և Ստրիգունն ընդդեմ Ուկրաինայի* և այլն), ինչպես նաև հիմնավորում է, որ *Սոկուրենկոյի հայեցակարգն* ընդունվել է նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքում:

ЭВОЛЮЦИЯ ПОНЯТИЯ “ТРИБУНАЛ, СОЗДАНЫЙ НА ОСНОВАНИИ ЗАКОНА” (СТАТЬЯ 6) В ЮРИСПРУДЕНЦИИ ЕСПЧ

РУБЕН МЕЛИКЯН

*СОВЕТНИК ПРЕДСЕДАТЕЛЯ КАССАЦИОННОГО СУДА РА,
ПРЕПОДАВАТЕЛЬ ЮРИДИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА ЕГУ,
КАНДИДАТ ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК*

В статье исследовано Страсбургское прецедентное право по толкованию понятия “трибунал, созданный на основании закона” — в поэлементном порядке ((а) трибунал, который должен быть создан на основании закона, (б) закон, на основании которого должен быть создан трибунал, и (в) основание трибунала законом). Подчеркнув динамичный характер понятия “трибунала, созданного на основании закона”, автором детально анализируются решения ЕСПЧ направленные на расширительное толкование элемента “основания” (Сокуренько и Стригун против Украины и т.д.), а также обосновывается, что доктрина Сокуренько принято также в прецедентном праве Кассационного суда РА.

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Ինչխանութուն

119

ՄԱՐՏ 2010 3 (128)

ԻՐՏԵԿ

ՀՀ ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՁԵՐ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉՆԵՐՈՒՄ

«ԻՐՏԵԿ» իրավական տեղեկատվական-որոնողական համակարգը Հայաստանի Հանրապետությունում օրենքների և այլ իրավական ակտերի ամենալիարժեք համակարգն է, որում ընդգրկված են ավելի քան 40000 իրավական ակտեր՝

- * ՀՀ Սահմանադրությունը, ՀՀ օրենքները և օրենսգրքերը,
- * ՀՀ նախագահի նորմատիվ հրամանագրերն ու կարգադրությունները,
- * ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումները,
- * ՀՀ կառավարության և վարչապետի որոշումները,

* ՀՀ կենտրոնական բանկի նորմատիվ ակտերը, ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության, ՀՀ պետական եկամուտների նախարարության և մյուս գերատեսչությունների կողմից ընդունված նորմատիվ ակտերը:

Ակտերը տրված են մինչ այսօր նրանցում կատարված փոփոխություններով և լրացումներով: Տրված են նաև ակտերի ժամանակային տարբերակները:

Համակարգում ընդգրկված են ՀՀ օրենսդրության մեջ կիրառվող ավելի քան 9000 հասկացություն պարունակող ՀՀ-ում համակարգչային միակ իրավաբանական ու տնտեսագիտական բացատրական բառարանները:

Իրավական տեղեկատվական կենտրոն,
Երևան, Արվյան 36

հեռ. 52-79-50 URL: www.IRTEK.am
ֆաքս. 56-90-85 E-mail: info@IRTEK.am